



**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA**

Evidenčné číslo 3133179

**DOTVORENIE VEREJNÝCH PRIESTOROV VIDIECKYCH SÍDEL
PARTICIPATÍVNO – PLÁNOVACÍMI METÓDAMI**

2011

Soňa Keresztesová, Ing.



**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA**

**DOTVORENIE VEREJNÝCH PRIESTOROV VIDIECKYCH SÍDIEL
PARTICIPATÍVNO – PLÁNOVACÍMI METÓDAMI**
Dizertačná práca

Študijný program: Záhradná a krajinná architektúra
Študijný odbor : 6.1.17 Krajinná a záhradná architektúra
Školiace pracovisko: Katedra záhradnej a krajinskej architektúry
Školiteľ: Roberta Štěpánková, doc. Ing. Arch. PhD.

2011

Soňa Keresztesová, Ing.



Čestné vyhlásenie

Podpísaná Soňa Keresztesová vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému Dotvorenie verejných priestorov vidieckych sídiel (participatívno – plánovacími metódami) vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry. Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 30. júna 2011

Ing. Soňa Keresztesová





PodĎakovanie

Touto cestou si dovoľujem poďakovať doc. Ing. Arch. Roberte Štěpánkovéj, PhD. za odborné vedenie, usmernenie a rady pri príprave a vypracovaní dizertačnej práce a Davidovi za pomoc a trpezlivosť.

V Nitre 30.júna 2011



Abstrakt

Cieľom predkladanej dizertačnej práce je priblížiť problematiku verejných priestranstiev najmä z pohľadu participatívneho plánovania verejných priestranstiev, taktiež zmapovať situáciu v oblasti participácie občanov na Slovensku ako aj overiť vybranú metódu participatívneho plánovania pri projekčnom riešení verejných priestranstiev modelového vidieckeho sídla. Práca prezentuje výsledky dotazníkového prieskumu zameraného na zachytenie postojov a skúseností s participáciou občanov v plánovaní z pohľadu autorizovaných architektov ako tvorcov verejných priestorov ako aj z pohľadu formálnych vlastníkov týchto priestorov – najvyšších predstaviteľov miestnych samospráv. Na základe uskutočneného výskumu môžeme skonštatovať, že na Slovensku sú v oblasti zapájania občanov do plánovania ešte značné rezervy avšak veľký potenciál. Prínos takéhoto procesu si už uvedomujú mnohí predstavitelia samospráv ako aj samotní architekti a je len otázkou času, kým tento prístup nezačne byť aj na Slovensku populárny a ponímaný ako bežný prístup k plánovaniu a tvorbe verejných priestranstiev. V práci je popísaný aj metodický postup aplikovaný pri participatívnom plánovaní vo vybranej obci na základe ktorého bola za účasti občanov vytvorená štúdia revitalizácie verejných priestranstiev obce.

Kľúčové slová: vidiek, participácia, plánovací proces, komunita

Abstract

Goal of the dissertation is to approach the issue of public spaces, especially in terms of participatory planning of public spaces, also map the situation in the participation of citizens in Slovakia and verify the selected method of participatory planning during planning of rural public places. The dissertation presents the results of nationwide survey aimed at definition of attitudes and experiences with public participation from the architect's – as the creators of public space, field of view as well as from the point of view of the formal owner of the public spaces – the mayor. Based on research carried out, may be concluded that Slovakia in the field of public participation has significant reserves, but great potential. Benefits of this kind of attitude are already known by many mayors as well as many architects and it is just a question of time when this attitude becomes popular and perceived as a common attitude to planning of public spaces in Slovakia as well. In the dissertation, systematic methodology applied in participative planning process of selected rural public spaces is described.

Key words: rural area, public participation, planning process, community



ÚVOD.....13

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY.....13

1.1 Vidiek.....13

1.2 Verejné priestory a priestranstvá15

1.2.1 Vznik a historický vývoj verejných priestorov.....15

1.2.2 Súčasný stav verejných priestorov na vidieku.....16

1.3 Participatívna spolupráca – zapojenie verejnosti do plánovacích procesov.....17

1.3.1 História participatívneho plánovania.....19

1.3.2 Účasť občanov v rozhodovaní a plánovaní na Slovensku.....21

1.3.3 Územné plánovanie a participácia občanov v procese plánovania.....22

1.3.4 Právne možnosti účasti občanov na rozhodovaní u nás.....23

1.3.5 Slovensko a účasť občanov na veciach verejných v medzinárodnom kontexte.....24

1.4 SWOT analýza participatívneho plánovania.....25

1.4.1 Silné stránky - prínos akčného (participatívneho) plánovania – Strengths.....25

1.4.2 Slabé stránky participatívnych plánovacích akcií - Weakness.....26

1.4.3 Príležitosť (Opportunities).....26

1.4.4 Ohrozenie (Threats) akčného (participatívneho) plánovania.....26

1.5 Stupne participácie.....26

1.6 Stotožnenie sa občanov s rozhodnutím.....28

1.7 Participácia je... (vlastnosti participácie).....29

1.8 Koho zapojiť do participatívneho plánovania.....33

1.9 Dôsledky participatívneho plánovania.....33

1.10 Využitie participácie občanov do plánovacích procesov pri grantových výzvach.....34

1.11 Komunita.....37

1.12 Facilitátor – Facilitácia.....38

2 CIEĽ PRÁCE.....39

3 METODIKA.....40

3.1 Definícia postojov architektov k participácií občanov na plánovaní.....40

3.1.1 Dotazníkový výskum.....40

3.2 Riešenie verejných priestorov vybraného vidieckeho sídla pomocou participácie občanov na plánovacom procese.....41

3.2.1 Štúdium dostupných zdrojov k danej problematike.....41

3.2.2 Analýza a syntéza získaných informácií.....41

3.2.3 Stanovenie konkrétnych metód použiteľných v teréne.....41

3.2.4 Aplikácia vybraných metód v riešenom území - Model plánovacieho procesu v komunite.....42

3.2.4.1 Sonda v komunite.....42

3.2.4.2 Štruktúrovaný rozhovor.....42

3.2.4.3 Dotazník – anketa s občanmi.....42

3.2.5. Stanovenie cieľov.....42

3.2.5.1 Hľadanie nápadov v malých skupinách.....42

3.2.5.2 Oblúbené miesta / Nedotknuteľné miesta.....43

3.2.6 Získavanie informácií potrebných k dosiahnutiu cieľov.....43

3.2.7 Tvorba jednotlivých návrhov dlhodobého plánu alebo projektu.....43

3.2.8 Analýza návrhov.....43

3.2.9 Vyhodnotenie projektu.....43

3.2.10 Analýza a syntéza získaných informácií.....43

3.2.11 Návrh.....43



3.2.12 Spätná väzba.....	43
3.3 Analýza participatívneho procesu plánovania, odporúčania pre prax.....	43
4 MATERIÁL.....	43
4.1 Širšie vzťahy.....	44
4.2 Abiotické zložky.....	44
4.2.1 Reliéf.....	45
4.2.2 Klíma.....	45
4.3 Súčasná krajinná štruktúra.....	45
4.3.1 Lesná vegetácia.....	45
4.3.2 Nelesná drevinová vegetácia.....	45
4.3.3 Trvalé trávne porasty.....	45
4.3.4 Vodné toky a plochy.....	45
4.4 Urbanizmus, kultúrne – historické a výtvarné hodnoty.....	45
4.5 Funkčné využitie plôch a stavebno – technický stav budov.....	47
4.6 Ekonomická aktivita a pracovné príležitosti.....	47
4.7 Zariadenia občianskej vybavenosti.....	48
5 VÝSLEDKY.....	49
5.1 Definícia postojov architektov ako tvorcov verejných priestranstiev a hlavných predstaviteľov miestnych samospráv ako formálnych vlastníkov obecných verejných priestorov k zapájaniu občanov do tvorby verejných priestorov, ich participácia na plánovacom procese a ich skúsenosti so spoluprácou s občanmi.....	50
5.1.1 Metodika dotazníkového prieskumu určeného pre hlavných predstaviteľov samospráv zameraného na zapájanie občanov do plánovania.....	50
5.1.1.1 Postoje hlavných predstaviteľov samospráv k participatívne plánovaniu.....	52

5.1.2 Metodika dotazníkového výskumu určeného pre architektov zameraného na zapájanie občanov do plánovania.....	57
5.1.2.1 Postoje architektov k participatívne plánovaniu.....	59
5.2 Prípadová štúdia Utekáč.....	66
5.2.1 Súčasný stav riešených plôch.....	67
5.2.1.1 Súčasný stav dolnej lúky pred vstupom do obce.....	67
5.2.1.2 Súčasný stav nástupnej plochy pred cintorínom v centrálnej časti Utekáča.....	68
5.2.1.3 Súčasný stav plochy pri reštaurácii.....	69
5.2.1.4 Súčasný stav hornej lúky na Salajke.....	70
5.2.2 Analýza obce.....	71
5.2.2.1 Situácia obce Utekáč.....	71
5.2.2.2 Urbanistická štruktúra obce Utekáč.....	72
5.2.2.3 História vs. súčasnosť vplyvajúce na verejné priestory v obci Utekáč.....	72
5.2.2.4 Faktory vplyvajúce na verejné priestory v obci Utekáč.....	74
5.2.2.5 Faktory ovplyvňujúce vznik ako aj úspešnosť verejných priestranstiev v obci Utekáč.....	74
5.2.2.6 Pešia dostupnosť jednotlivých riešených plôch ako faktor ovplyvňujúci navštevovanosť verejných priestorov.....	75
5.2.2.7 Plánovacie postupy v obci Utekáč.....	77
5.2.2.8 Proces participatívneho plánovania v obci Utekáč.....	77
5.2.3 Plánovacie stretnutie.....	77



5.2.3.1	Príprava plánovacieho stretnutia.....	77
5.2.3.2	Propagácia.....	78
5.2.3.3	Facebook ako efektívny nástroj propagácie.....	80
5.2.3.4	Zabezpečenie materiálov a pomôcok na Plánovacie stretnutie.....	81
5.2.3.5	Organizačný tím.....	82
5.2.3.6	Zabezpečenie plánovacieho stretnutia.....	83
5.2.3.7	Štruktúra plánovacieho stretnutia.....	83
5.2.3.8	Miesto kde bývam a pracujem, obľúbené, neobľúbené miesta.....	84
5.2.3.9	Dôvody participantov zúčastniť sa stretnutia...87	
5.2.3.10	Úvod do spoločného plánovania.....	88
5.2.3.11	Spoločné plánovanie.....	89
5.2.3.12	Diskusia.....	90
5.2.3.12	Záver stretnutia.....	90
5.2.4	Spätná väzba.....	91
5.2.4.1	Spätná väzba na formát stretnutia zo strany účastníkov.....	91
5.2.4.2	Spätná väzba na formát stretnutia zo strany organizátorov.....	91
5.2.3.4	Spätná väzba na participatívne plánovanie.....	91
5.2.3.5	Zloženie participantov stretnutia, ich motivácia a vzťah k verejným priestorom v obci.....	92
5.2.5	Výstupy z Plánovacieho stretnutia.....	97
5.2.6.1	Úprava trávinatej plochy pred vstupom do obce.....	97
5.2.6.2	Úprava nástupnej plochy pred cintorínom.....	98
5.2.6.3	Úprava plochy pred reštauráciou.....	98
5.2.6.4	Úprava trávinatej plochy na Salajke.....	98
5.2.6.5	Hodnotenie návrhov občanov z pohľadu krajinného architekta.....	99
5.2.6	Návrhy riešených plôch.....	99
5.2.6.1	Úprava trávinatej plochy pred vstupom do obce.....	99
5.2.6.2	Úprava nástupnej plochy pred cintorínom.....	104
5.2.6.3	Úprava plochy pred reštauráciou.....	106
5.2.6.4	Úprava trávinatej plochy na Salajke.....	112
6	DISKUSIA.....	117
6.1	Analýza participatívneho plánovania.....	117
7	NÁVRH NA VYUŽITIE VÝSLEDKOV V PRAXI.....	123
7.1	Využitie postupu participatívneho plánovania v praxi.....	123
8	ZÁVER.....	125
9	POUŽITÁ LITERATÚRA.....	128

ÚVOD

„Ked' chcete vedieť ako sedia topánky, spýtajte sa toho čo ich nosí, nie toho čo ich vytvoril.“
anonym

Súčasný charakter a vzhľad vidieckych osídlení sa za posledné obdobie výrazne zmenil. Obraz obcí je do značnej miery narušený, vidiecke sídla menia svoje funkcie a stávajú sa akýmisi oddychovými zónami slúžiacimi pre rekreáciu a pobyt mešťanov. Vo všeobecnosti pokladané za nevhodné, avšak stále bežnejšie, je vnášanie prvkov prevažne mestského, moderného charakteru, ktoré na vidiek nepatria.

Katalógové domy, nevhodné materiálové prevedenie prvkov, zanedbané verejné priestranstvá, nízka údržba verejnej zelene či jej nevhodná druhová skladba sú len základné problémy, ktoré v danom priestore vieme opticky identifikovať. Na prvý pohľad síce menej zrejmy, ale o to dôležitejší, je sociálny rozmer problémov súčasného fungovania vidieckych sídel. Od sociálnych vzťahov sa priamo alebo nepriamo odvíja vzhľad obce, či dokonca samotná kvalita života na vidieku. Už aj na vidieku postupne dochádza k zvýšenej anonymite medzi obyvateľmi. Spolupatričnosť a komunitný spôsob života v minulosti taký typický práve pre vidiecke osídlenia sa začína pomaly vytrácať.

Práve preto pri plánovaní a dotváraní verejných priestranstiev sídel nesmieme zabúdať na tých, ktorým je priestor určený, teda na potenciálnych užívateľov priestoru. Aktívne zapojenie občanov a využitie ich názorov a postrehov môže byť takto veľkým prínosom pri samotnom plánovacom procese a dotváraní vzhľadu aj kvality obce. Cieľom práce je aplikácia a overenie takých plánovacích metód určených na dotvorenie verejných priestorov

na vidieku, ktoré s občanom ako užívateľom priestoru rátajú už od samotného začiatku plánovacieho procesu a jeho vstup do plánovania je tak kľúčovým momentom. Tento prístup v plánovaní taký populárny a často používaný v zahraničí sa na Slovensku stále považuje skôr za netradičný prístup k tvorbe verejných priestorov aj napriek tomu, že so sebou prináša nesporné množstvo výhod. Tieto prednosti ako aj limity sme sa snažili zadefinovať v práci, na základe vlastných skúseností s participatívnym plánovaním ako aj vychádzajúc z celonárodného výskumu zameraného na charakteristiku skúseností a postojov k participatívnemu plánovaniu z pohľadu samotných tvorcov verejných priestranstiev ako aj ich formálnych vlastníkov – hlavných predstaviteľov miestnych samospráv. Zapájanie občanov do plánovania a tvorby je znakom demokratickej a fungujúcej spoločnosti, preto je táto problematika veľmi aktuálna.

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

1.1 Vidiek

Vidiecky priestor je prevažná časť štátneho územia (krajiny), nezastavaná mestskou zástavbou, tj. voľná krajina, doplnená pôvodným vidieckym osídlením, tj. poľnohospodárskym, a plochami, na ktorých prebieha výstavba, alebo aktivity, ktoré nesmerujú k podobe a k funkciám (budúcich) urbánnych (mestských) celkov, ťažba, spracovanie nerastov a surovín, energetické celky (elektrárne, priehrady), komunikačné líniové stavby, areály pre priemyselné spracovanie poľnohospodárskej a lesnej produkcie, závislé od poľnohospodárskeho alebo lesného pôdneho fondu a pestovateľských komodít, atď. (Štěpánková, 2007). Je komplikované presne vymedziť hranice medzi osídlením mestského a vidieckeho typu ako z hľadiska



priestorového, fyzického, tak aj z hľadiska spôsobu života. Pri definovaní vidieka v slovenských podmienkach nie je možné presne stanoviť túto hranicu. Podľa oficiálneho členenia Slovenského štatistického úradu za vidiek považujeme územia mimo 138 štatutárnych miest vrátane ich katastrálnych území, v ktorých osídlenie nemá z hľadiska súboru sociálno-ekonomických faktorov urbánny – mestský charakter. Z hľadiska demografického ide o vidiecke sídelné útvary s počtom obyvateľstva do 5000. Existuje však 13 sídiel s menej obyvateľmi so štatútom mesta a naopak 8 väčších sídiel má jednoznačne vidiecky charakter. Určujúcim indikátorom nie je počet obyvateľov ale úroveň infraštruktúrálnej vybavenosti, dostupnosť služieb a možnosti zamestnania, ako aj kultúrne zázemie určitej oblasti (Štěpánková, 2007).

Hlavnými znakmi vidieka sú:

- riedka osídlenosť (v blízkosti veľkých miest hromadne vznikajú husto zastavané nové štvrte, ktoré s vidieckym spôsobom nemajú mnoho spoločného),
- tradičná orientácia na poľnohospodárstvo,
- iná sociálna štruktúra a životný štýl,
- spôsob života a trávenia voľného času (Maříková, 2008).

Na základe uvedených kritérií **sídelný útvar vidieckeho typu – dedina** je sídlo, ktorého zástavba je výrazne ovplyvnená poľnohospodárskou výrobou. Za charakteristické znaky sa považovali:

- nízka zástavba (1-2 podlažná),
- počet obyvateľov je nižší ako 5 000,
- min 15 % ekonomicky aktívnych obyvateľov pracuje v poľnohospodárstve,

- veľká časť obyvateľov dochádza za prácou do vyšších sídelných jednotiek a centier

- hustota nepresahuje 70 obyvateľov / ha (Maříková, 2008)

V súlade s metodikou OECD, upravenou na úroveň, používanou Eurostatom (Európsky štatistický úrad), sa v EU pri vymedzení vidieka vychádza z hustoty obyvateľov, z medznej úrovne do 100 obyv./km² (Baše, 2006).

V rôznych krajinách sveta i Európy sú prístupy k definovaniu vidieka a vidieckych sídiel rôzne. Rozdiel je aj v počte obyvateľov, ktorý sa považuje za stanovenie hranice medzi mestom a dedinou. Za dedinu sa považujú rôzne veľké sídla, ako je zrejme z nasledujúcich príkladov: Švajčiarsko - sídla do 10000 obyvateľov, Portugalsko - aglomerácie do 10000 obyvateľov, Estónsko - sídla do 3000 obyvateľov, Poľsko - lokality do 2000 obyvateľov, Česká republika – sídla do 2000 obyv., sídla od 2000-5000 obyv. tvoria kategóriu mestečiek, Maďarsko - sídla sú administratívne delené na mestá (177) a dediny (2915), Slovinsko - oficiálne štatistiky rozlišujú medzi mestskými osídleniami (179) a nemestskými sídlami (5766), Írsko - územia do 5000 obyvateľov, Rakúsko - obce do 5000 obyvateľov, Španielsko - obce do 2000 obyvateľov, Škótsko - aglomerácie a iné administratívne oblasti do 1000 obyvateľov, Švédsko - obce do 1000 obyvateľov, Nový Zéland - administratívne oblasti do 1000 obyvateľov, Fínsko - riedko osídlené oblasti do 500 obyvateľov, Nórsko - sídla do 200 obyvateľov, Dánsko - aglomerácie do 200 obyvateľov, Litva - sídla, ktoré nie sú legislatívne určené za mestá, Lotyšsko - územia mimo miest a predmestí (Štěpánková, 2007). **Vidiek** má ekonomické, ekologické a sociálne funkcie, ktoré sú využívané nie

len obyvateľstvom žijúcim na vidieku ale celým národom (Štěpánková, 2007).

1.2 Verejné priestory a priestranstvá

Verejné priestory a priestranstvá sú neoddeliteľnou súčasťou sídiel. Slúžia verejnosti –komunitě, skupine ľudí, ktorá v sídle trvalo žije ako aj turistom či občasným návštevníkom (Madden, 2003).

Pod **verejnými priestormi** rozumieme také priestory v existujúcej urbanistickej štruktúre

akýchkoľvek sídiel, ktoré sú nezastavané, otvorené a prístupné všetkým občanom nezávisle

od ich pohlavia, rasy, etnicity, veku alebo socioekonomickej úrovne. Verejné priestory

bývajú spravidla na verejnom pozemku a slúžia verejnosti. V tom najbežnejšom slova zmysle pod verejnými priestormi často rozumieme najmä námestia, ale patria sem aj ulice, parky, verejné záhrady, cintoríny, galérie pod voľným nebom, nábrežia a promenády, trhoviská či

ihriská a vstupné „predpriestory“ areálov a budov (Miková, Paulíniová, Paulíková, 2010).

Verejné priestory sú javiskom života. Sú to priestory kde sa odohrávajú miestne slávnosti, športové podujatia (cieľ, štart pretekov – beh, cyklistika a pod.), miesta stretnutí priateľov, známych, miesta osobných a obchodných kontaktov, miesta kde si pozorovaním prírody a striedania ročných období uvedomujeme plynutie času. Verejný priestor je vstupnou bránou do inštitúcie – obecného úradu, pošty, knižnice (Štěpánková, 2008).

Ak majú sídla či ich časti **funkčné verejné priestory**, majú ich obyvatelia silnejší pocit súdržnosti s komunitou. Atraktivita verejných priestorov je dôležitá pre samotných obyvateľov, ako aj

pre návštevníkov. Prostredníctvom týchto priestorov ľudia v sídle žijúci a pracujúci vnímajú svoje okolie ako aj jeden druhého (Štěpánková, 2008).

Verejné miesta sú priestory, ktoré priťahujú rôznorodé obyvateľstvo. Prítomnosť väčšieho množstva verejných miest (námestí, ulíc, parkov a pod.) je jednou z charakteristík mesta (Kasinitz, 1995). Hlavnými **verejnými priestormi dedín** sú námestia a hlavné ulice, prípadne nepravidelné rozšírenia uličných priestorov v okolí kostola, zastávky autobusu, obchodného strediska, centrá sídiel (Sýkora, 1998).

Verejné miesta odrážajú pulz a atmosféru miesta. Sú arénou spoločenského života, otvorenou všetkým členom komunity (Kasinitz, 1995), čo však neznamená, že tieto miesta nemajú svoje nepísané neformálne spoločenské pravidlá a normy. Niektoré miesta, navštevované rôznym domácim aj cudzím obyvateľstvom, majú voľnejšie a všeobecnejšie pravidlá správania, iné sú sociálne ohraničené, neraz kontrolované rôznymi skupinami (gangami) a vyžadujúce odlišné vzory a kódy správania (Bitušíková, 2003).

1.2.1 Vznik a historický vývoj verejných priestorov

Jednotlivé plochy aj rôzne kultúrne a náboženské oblasti sa v chápaní verejného priestoru charakteristicky líšia. Postupne sa však premieňajú aj niektoré ľudské potreby a v dôsledku toho aj dôraz na určité funkcie verejného priestoru. Preto požiadavky, ktoré sú naň kladené dnes sú v niečom totožné a v niečom úplne iné ako pred tisícami alebo sto rokmi.

Najstaršie ľudské sídla vznikali väčšinou okolo centrálného verejného priestoru, ktoré slúžili ako miesta kde sa ľudia mohli spoločne stretnúť pri práci, jedle, oslavách či „bojových poradách“. V antike boli antické fóra využívané ako verejný parlament, aj ako otvorená galéria.



V stredoveku verejné priestory (trhoviská, otvorené priestory pred kostolmi) a ulice, tvorili hlavnú kompozičnú kostru sídel (www.prostranstvi.cz).

Stredoveké mestá často vznikali okolo plánovaných i „rastlých“ (neplánovaných) námestí – trhovísk, kde sa prezentovala cirkevná a svetská moc (pranierovanie, popravy), ale ktoré slúžili aj ako komunikačné uzly či miesta primárnej infraštruktúry (verejné studne).

Barok priniesol zmenu v nazeraní na estetiku verejných priestorov z hľadiska ich kompozície (osi a priehľady) i mierky (rozšírenie často stiesnených a výstavbou uzavretých stredovekých námestí) (Miková, Paulíniová, Paulíková, 2010).

Rozvoj priemyslu koncom 18. a najmä v 19. storočí, rozvoj miest a nové potreby svojim počtom aj vplyvom rozrastajúcej sa skupiny mešťanov si vyžiadali nové urbanistické prístupy. V tej dobe vznikali verejné priestory, ktoré reprezentovali spoločenské ambície a hospodársky význam mesta. Boli cieľavedome formálne projektované ako súčasť komplexov veľkolepých verejných stavieb a boli nimi cielene dotvárané. Tieto priestory v dobe svojho vzniku presahovali ľudské merítko organickej štruktúry, avšak behom ďalšieho storočia sa stali samozrejmosťou súčasťou prostredia týchto miest.

Až do 20. storočia sa v urbanizme pri komponovaní verejných priestorov využívali znalosti ľudského vnímania a zámerne sa vytvárali verejné priestory pre rôzne funkcie.

Verejné priestory, ktoré po storočia plnili kľúčovú integrujúcu funkciu, boli vo funkcionalizme 20. - 30. rokov 20. storočia predefinované iba do dvojrozmerných, viditeľne neohraničených voľných plôch, obklopujúcich nové solitérne objekty. Úlohou týchto plôch bolo hlavne z odstupu dať vyniknúť stále vyšším

stavbám, zlepšiť ich preslnenie a umožniť voľný pohyb ľudí na čerstvom vzduchu. Funkcionalistický urbanizmus odmietal ako ulice, tak aj námestia.

V 60. rokoch 20. storočia sa v územnom plánovaní verejných priestorov – ulice, nábrežia začali postupne chápať iba ako koridory kadiaľ môže byť vedená doprava, námestia, vnútrobloky a široké chodníky zase ako miesta, kde je možné realizovať „kľudnú dopravu“ čiže parkovať. Táto degradácia postupne v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch ochromila občiansky život mnohých miest. Ľudia, ktorí si verejný priestor začali pôvodne budovať preto, aby v nich spolu mohli bezpečnejšie žiť, tak boli nakoniec z verejných priestorov úplne vytlačení (www.prostranstvi.cz).

1.2.2 Súčasný stav verejných priestorov na vidieku

Na celom svete narastá počet obyvateľov v mestách na úkor počtu obyvateľov na vidieku, i keď v posledných rokoch je zjavná tendencia úniku mestského obyvateľstva práve na vidiek, aj za cenu dochádzky do práce. Je to však jav, ktorý je príznačný pre dediny v tesnej väzbe na mesto. Väzbou sa nemyslí vzdialenosť ale možnosť dobrej dochádzky, komfortného dopravného napojenia. (Štěpánková, 2009).

Ako upozorňujú Šarafín a Rudinský (www.urbion.sk), vidiecke verejné priestranstvá sú poznačené „pomešťovaním“, vnášaním cudzích tvarov a znakov, komercializáciou a reklamnosťou. Malebnosť, rázovitosť a jedinečnosť vidieckej krajiny je poznačená a niekde už úplne zničená disharmonickým stavom dedinských námestí a ulíc, ktoré sú často poznačené nevkusom, osobitne rôznorodosťou prvkov súkromných nehnuteľností použitých v kontakte s vonkajším priestorom.

Dedinské námestie definitívne prestalo byť v prvom rade rozdeľovacím priestorom poľnohospodárskych činností viazaných



k poľnohospodárskym usadlostiam obklopujúcim námestíčko. Verejný vidiecky priestor dnes, okrem obslužnej funkcie, realizovanej automobilom, plní tiež funkcie reprezentačné, to znamená, že musí spĺňať predpoklady pre dobrú susedskú komunikáciu. Z hľadiska ľudských potrieb sa ukazuje, že verejným záujmom v území sú tie jeho časti, v ktorých sa stretávajú a stotožňujú všetky individuálne záujmy so záujmami pospolitosti. Bude to teda akási "kostra územia". Spoločným záujmom pospolitosti dediny je prehľadná osnova priestorov a komunikácií, umožňujúca dobrú orientáciu a súčasne zachovávajúca miestne tajomstvá (Šarafín, 1998).

Stav verejných priestorov našich miest a obcí vypovedá najmä o prioritách miestnych politikov – pretože občanov sa pred zahájením prác na územnom pláne väčšinou nikto nepýta na ich názory. Malé mestá a obce (prípadne niektoré mestské časti) sú na to pre svoje obmedzené investičné možnosti mnohokrát lepšie ako veľké mestá. Samospráva, ktorá má bližšie ku svojim voličom totiž mnohokrát intuitívne chápe, že prívetivé verejné priestory prispievajú nielen ku spokojnosti obyvateľov ako aj návštevníkov, ale priťahujú aj podnikateľov a investorov (www.prostranstvi.cz).

1.3 Participatívna spolupráca – zapojenie verejnosti do plánovacích procesov

„Niet pochýb, že malá skupina rozmyšľajúcich, angažovaných občanov môže zmeniť svet. Skutočne je to jediná vec, ktorá kedy svet zmenila.“

Margaret Mead

Participácia je jeden z najkonštruktívnejších súčasných prístupov v plánovaní, ktorý môže byť definovaný pod významom, keď občania alebo členovia komunity majú možnosť sa podieľať na vytváraní a formovaní politiky a plánov, ktoré ovplyvnia prostredie v ktorom žijú. Dopyt po participatívnom plánovaní vyplýva z rastúceho záujmu zo strany komunity o rozhodnutia ktoré určujú kvalitu jej života, tieto rozhodnutia by mali reflektovať želania tých, čo tam žijú skôr ako len reprezentovať čisto technické riešenia od ľudí z vonka komunity. Tento prístup znamená, že by mali mať prístup k návrhom plánovacích autorít a je im umožnené aby poskytovali nápady a pripomienky v každom štádiu plánovacieho procesu – od počiatočného určenia cieľov v sociálnej oblasti až po podrobnú realizáciu plánov.(Lewis, 1974).

Participácia je zvláštnym princípom, keď sa ľudia aktívne zúčastňujú procesu vytvárania sveta okolo seba, majú možnosť svet okolo seba ovplyvňovať a vedome sa podieľať na tom, aký tento svet je (Říha, 2007).

Pre úspešný návrh verejného priestoru je dôležitá predstava obyvateľov o danom priestore (Madden, 2003). Preto je dôležité zistiť čomu bude navrhnutý priestor slúžiť, akú funkciu bude mať, akí ľudia, a ako ho budú využívať. Dôležitý je prístup k tvorbe verejného priestoru ako celku, ako aj k jeho jednotlivým častiam.



Verejný priestor je pre verejnosť. Má jej plnohodnotne slúžiť a musí byť funkčný, iba vtedy bude plnohodnotný.

Význam slova participácia bol však v poslednom období aj prekrútený do negatívneho významu, ktorý tento pojem vysvetľuje že všetko musí byť skontrolované a schválené všetkými, kým sa vykoná akékoľvek rozhodnutie. Juan Diaz Bordenave (1994) toto popisuje ako chorobu zvanú „**participationitis**“. Participácia je vysvetľovaná aj ako účasť na rokovaníach a konštantné stretnutia alebo finančná donácia na populárnu kampaň. Sanoff (2002) však tento pojem chápe skôr ako spoluprácu ľudí ktorí sa snažia dosiahnuť ciele, ktoré si sami definovali.

Participatívne plánovanie ako nástroj v plánovacích procesoch je veľmi vhodný, pretože ako uvádza Scarman a Gibson (1991), keď ľudia cítia, že patria do prostredia, ktoré je ich vďaka vlastnému vynaloženému úsiliu, toto miesto sa stane miestom, ktoré stojí za tú snahu a úsilie, miestom, ktoré budú ľudia sami udržiavať a rozvíjať.

Dokonca aj otázky životného prostredia sú najlepšie spracované za účasti všetkých zainteresovaných občanov na príslušnej úrovni. Na národnej úrovni by mal mať každý občan primeraný prístup k informáciám o životnom prostredí, vrátane informácií o nebezpečných látkach a aktivitách v danej komunite a možnosti zapojiť sa do rozhodovacích procesov.

Štát by mal napomôcť povzbudiť verejné povedomie a participáciu tým, že sprístupní informácie pre širokú verejnosť. Musí byť k dispozícii efektívny prístup k súdnym a administratívnym procesom, vrátane odškodnenia a nápravy (OSN Rio Deklarácia Princíp 10, 1992).

Vzdelávanie verejnosti o účele participatívneho plánovania a rozvoja je vnímané ako kľúčový prvok stimulácie, najmä ak plánovacie orgány chcú získať prehľad o názoroch miestnej komunity a nie len si vypočúť názory skupín na ktoré je vyvíjaný nátlak (Lewis, 1974).

Aby bol priestor aktívne využívaný obyvateľmi daného územia, je vhodné zapojiť do plánovania aj samotných občanov. Veď „*málokto je kompetentnejší vyjadriť sa k určitému územiu než ľudia, ktorí na ňom žijú*“. Ako hlavní užívatelia a zainteresovaní, občania majú výnimočnú pozíciu v možnosti identifikovať a vyjadriť súčasné aj nastávajúce nároky a potreby vo svojich komunitách. Skúsenosti z iných európskych krajín či susedných Čiech ukázali, že aj samotní občania – laici sú schopní pomenovať problémy, ktorým čelia, nájsť ich príčiny a prísť s vynikajúcimi riešeniami (Píchová, 2007).

Ak občania dostanú príležitosť vyjadriť sa k zámerom obce, prípadne možnosť sa do procesu plánovania aj realizácie aktívne zapojiť, významne sa tým zvyšuje vedomie ich spoluzodpovednosti za výsledok projektu, pravdepodobnosť pozitívneho prijatia zámeru a často aj aktívnej pomoci pri realizácii (Píchová, 2007).

Obec ako investor projektu je zo zákona povinná informovať verejnosť o svojich zámeroch. Je slušné informovať verejnosť zrozumiteľne a spôsobom, ktorý zodpovedá charakteru a veľkosti obce, miestnym zvyklostiam. Pokiaľ si obec uvedomuje dôležitosť podpory občanov, pre zamýšľaný projekt, ktorý často predstavuje významnú zmenu súčasného stavu, bude sa zaujímať o ich názory a potreby (Píchová, 2007).

Zmyslom participácie však rozhodne nie je odobrať zodpovednosť zodpovedným a dať rozhodovaciu moc širokým

masám. Zmyslom je pridať do procesu prvok komunikácie o zmysle nášho konania ako tvorcov, s tými ktorých naše konanie ovplyvňuje, resp. komu je určené (Říha, 2007).

1.3.1 História participatívneho plánovania

Tento pojem vznikol v 70. rokoch v Amerike a stal sa jedným zo spôsobov ako dosiahnuť udržateľný rozvoj.

Akčné plánovanie trvajúce 4 až 5 dní sa ako jasne definovaný plánovací postup začalo uplatňovať v Amerike, kde podľa štatistik, až desatina americkej populácie mala úžitok zo 125 participatívnych plánovacích akcií vedených Americkým inštitútom architektov (American Institute of Architects) (Wates, 1999).

Metódy na zapojenie občanov boli zavedené veľkými plánovacími oddeleniami a organizáciami ako New York Regional Plan Association a San Francisco Planning and Urban Renewal Association (Lewis, 1974).

V roku 1967 Americký inštitút architektov (AIA) odpovedá obyvateľom v Rapid City v Južnej Dakote a vysiela tím architektov, aby sa zaoberali problémami s ktorými sa miestna komunita zaoberá. Z iniciatívy AIA bol započatý program tímu regionálneho/mestského plánovania (R/UDATs) predpokladajúci priemerne 5 akcií za rok. Postupy sa s každou akciou zdokonaľovali (Wates, 1999).

V tom období boli participatívne metódy osvojené aj mestami ako Coventry či Liverpool. Legislatíva v Británii (podľa dokumentu Town and Country Planning Act, 1968) zaviazala plánovačov, aby občanom poskytli možnosti vyjadriť sa skôr než sa plánovacia činnosť stane záväzná. V júli 1969 Úrad pre verejnú participáciu v plánovaní – Committee on Public Participation in Planning informoval o prostriedkoch na zabezpečenie efektívnej účasti zo strany občanov na formovaní a tvorbe plánov rozvoja. Výbor

odporučil, aby plánovacie úrady pri zachovaní priebežného spôsobu participácie intenzívnejšie zamerali svoje úsilie na dve nadväzujúce fázy procesu plánovania- pri podávaní pripomienok občanov a pri predložení vyhlásenia o preferovaných návrhoch. Žiadal tiež vytvorenie akéhosi komunitného fóra zostaveného z úradníkov komunitného rozvoja, ktorí by sa snažili vzbudiť záujem v komunite u ľudí, ktorí sa do plánovania nezapojili. Zdôraznili, že je dôležitá spätná väzba na výsledky plánovania, tak aby ľudia cítili, že ich záujem a zapojenie nie je zbytočné (Lewis, 1974).

V USA neskôr v roku 1978 začali rozvíjať podobné programy univerzity a vysoké školy vrátane miestnych pobočiek AIA. Tieto sa stávajú všeobecne známymi ako Asistenčné plánovacie tímy (DATs) aj keď konkrétne programy mali iný názov.

V roku 1980 AIA začína program Generic R/UDAT, v rámci ktorého sa riešia problémy s ktorými zápasia mnohé komunity. V priebehu nasledujúcich 5 rokov sú zorganizované 3 akcie. O rok neskôr vznikol program „asistenčných tímov“ započatý Vojenským letectvom Spojených štátov. Za použitia postupov R/UDAT skúmal program aktuálne otázky plánovania vzťahujúce sa k vojenským základniam. V priebehu desaťročia bolo zorganizovaných 125 akcií.

V Británii sa prvá zavádzacia akcia uskutočnila až v roku 1985 ako iniciatíva Royal Institute of British Architects. Nazvaná bola ako Asistenčný tím komunálneho plánovania (CUDAT). Pokusy začať podobný program a podporný servis ako AIA však neboli úspešné.

V roku 1988 Birminghamská „Iniciatíva z Highbury“ zavádza spôsob organizovania akcií systémom tzv. „rezervoára nápadov“ ako vedúci trend pri revitalizačných snahách vo Veľkej Británii



(VB). Niekoľko odborníkov a vedúcich osobností z rôznych komunít vo VB sa zapojilo do spoločného britsko-amerického tímu s cieľom zorganizovať plánovacie akcie v Pittsburghu v USA. Bola to najväčšia akcia aká sa kedy konala a navštívil ju aj waleský princ. To vedie VB k niekoľkým ďalším akciám organizovaným nezávisle účastníkmi tejto akcie.

V roku 1989 sa vo VB v Bishopgate konal prvý „plánovací víkend“. Usporiadateľkou plánovacieho víkendu bola vojvodkyňa z Cornwallu. O rok neskôr sa zorganizovala aj prvá veľká akcia v Londýne, ktorej organizátormi boli mestskí plánovači. V tomto roku aj vychádza príručka od AIA a zorganizovalo sa viac ako 100 plánovacích akcií a sformovalo sa niekoľko stoviek asistenčných plánovacích tímov. V roku 1991 sa tím poradcov z VB spojil s nemeckou skupinou a organizujú plánovací týždeň v Moskve. V roku 1995 vznikla výkonná skupina akčného plánovania, skladajúca sa z niekoľkých organizátorov pracujúcich v celoštátnom merítke. Ich cieľom je koordinácia propagačných a podporných služieb. Konzultanti z VB organizujú akcie v Shankill Road, Belfaste a v Hellersdorfe vo východnom Berlíne. V roku 1996 vyšla príručka Akčné plánovanie vydaná inštitútom The Prince of Wales's Institute of Architecture (Wates, 1999).

Stále viac a viac podobných akcií je usporadúvaných lokálnymi či národnými inštitúciami (Wates, 1999).

Tento nástroj plánovania je stále častejšie používaný po celom svete. V poslednom desaťročí sa aj v Európe vyskytlo viacero občianskych akcií. Americký prístup bol prispôbený odlišným kultúrnym podmienkam a splynul s európskymi skúsenosťami z revitalizácie. Doteraz bolo v Európe, najmä vo Veľkej Británii zorganizovaných 25 plánovacích víkendov a 4 -5 dňových akcií, ktoré boli iniciované miestnymi akčnými skupinami pre územné

plánovanie. Následne vzniklo mnoho iniciatív a plánovacích akcií od jednoduchých, až po účelové viactýždňové akcie. Aj napriek tomu, že sa doposiaľ participatívne plánovanie nestalo súčasťou územno-plánovacieho procesu, v poslednej dobe stúpol záujem vlády, ktorá si začala uvedomovať ekonomický a sociálny prínos, ktorý môže z tejto činnosti plynúť. Začalo sa seriózne diskutovať o možnostiach legislatívneho ošetrovania, ktoré by plánovanie občianskych aktivít začlenilo do štatutárneho územno-plánovacieho procesu (Wates, 1999).

Aj v susedných Čechách majú viaceré skúsenosti s participáciou občanov, keď si viac - menej zložité prípady vynútili netradičné postupy. Starším príkladom je zámer novej dostavby v Mladej Boleslavy, keď autor usporiadal viacero verejných schôdzí. Otázka zachrany historického jadra Žatce pred hroziacim zánikom si vyžiadala medzinárodný workshop s účasťou obyvateľov. Workshop o budúcnosti Václavského námestia v Prahe zorganizovaný Nadáciou občianskeho fóra podnietil aktivitu obyvateľov. „Project for public Spaces“ v New Yorku usporiadal v rôznych mestách niekoľko plánovacích stretnutí. Tento program v Čechách pôsobil od roku 1993 a už má českého nasledovníka v Programme pre verejné priestranstvá v rámci Nadácie Partnerství – Environmental Partnership for Central Europe – ktorá dnes pôsobí v Brne. Taktiež nadácia VIA sa zameriava na komunitný a miestny rozvoj, podporuje projekty a aktivity, ktorými sa ľudia snažia ovplyvňovať chod vecí verejných a život okolo seba. Medzi prvé uskutočnené projekty, kde participovala verejnosť patrí brnenská Vaňkovka, Tábor a Blatná, Kladno (Matoušková, 1999).

1.3.2 Účasť občanov v rozhodovaní a plánovaní na Slovensku

Na Slovensku vzniklo viacero občianskych iniciatív, ktoré sa snažili o zlepšenie svojho bezprostredného životného prostredia, či o riešenie akútnych problémov, ktoré sa týkali komunity. Medzi prvými môžeme spomenúť Občianske združenie **Za zdravú Patrónku** z Bratislavy, ktoré sa už od roku 1997 snažilo o zlepšenie životného prostredia, občiansku iniciatívu **EQ klub** z Pezinka, ktorá funguje už od roku 1998, či neskôr tu pôsobiaca iniciatíva **Človek v meste**, ďalej bratislavskí aktivisti fungujúci od roku 2000 – **Iniciatíva naše mesto** a taktiež organizáciu pôsobiacu v Nitre, ktorá sa zapojila do viacerých projektov – **Občania v akcii** – **Centrum komunitného organizovania** (Miková, Paulíniová, 2001).

V tomto smere významnou organizáciou je aj **VOKA – Vidiecka organizácia pre komunitné aktivity**, ktorej poslaním je aktivizovať miestny potenciál a podporovať trvalo udržateľný a demokratický rozvoj komunít prostredníctvom vzdelávania a poskytovania technickej pomoci za predpokladu zachovania kultúrneho dedičstva. Táto organizácia už niekoľko rokov realizuje v spolupráci so samosprávami obcí projekt načúvania a že obce čoraz častejšie pred prijatím dôležitého rozhodnutia využívajú verejné prerokovania občanov, tak ako sa stalo napríklad v obciach Torysa, Slaská či vo Svite: predstavitelia bratislavského Starého mesta zisťovali pred rekonštrukciou Námestia SNP názory verejnosti a otvorili informačné centrum o projekte. Viaceré samosprávy či združenia samospráv pracujú na spoločných projektoch s občianskymi iniciatívami, založených na princípe partnerstva. V Ľubietovej využila samospráva skúsenosti **Rady starších**, v Turni nad Bodvou nápady **Detského parlamentu** (Miková, Paulíniová, 2001).

Zaujímavým projektom bola aj **obnova Rusovského parku** v Rusovciach pri Bratislave prebiehajúca od roku 2003. Jeho hlavným cieľom bolo zapojenie unikátneho rusovského parku do siete parkov, ktoré sa nachádzajú v rakúsko-slovenskom prihraničnom priestore. Štúdia obnovy tohto parku vznikala na priamom zapojení občanov, ktorí cez web stránku, anketu, plánovacie stretnutia sprevádzané kultúrnym programom, verejné vypočutie až po zapojenie žiakov základnej školy s pomocou profesionálneho facilitátora a krajinnej architektky túto štúdiu vytvorili. Tento projekt nezostal len pri štúdii, občania sa neskôr zapojili aj do obnovy okolia miestneho úradu a vybudovania okolitého parčíka (www.rusovskypark.sk).

Dôležitou nadáciou pre podporu participatívneho plánovania a zapojenia občanov je aj nadácia **Ekopolis** so sídlom v Banskej Bystrici, ktorá každoročne vyhlasuje grantové výzvy a poskytuje finančnú podporu pre občianske iniciatívy a združenia, ktoré za pomoci občanov chcú zlepšiť životné prostredie konkrétnymi projektmi a zveľaďovaním verejných priestorov.

Nadácia Ekopolis prostredníctvom programu **PrieStory** podporuje menšie projekty zamerané na úpravu verejných priestorov so zapojením verejnosti už od fázy plánovania.

Doteraz podporili úpravu 23 malých verejných priestorov. Pri zapojení verejnosti do rozhodovania o verejných priestoroch používajú metodiku **Project for Public Spaces** upravenú na miestne pomery. (www.ekopolis.sk).

Zaujímavým projektom bol aj projekt **Revitalizácie vodného toku Dubová** v Piešťanoch, pod vedením krajinnej architektky E. Wernerovej, architektov Bučeneca a Pospiecha, kde boli zapojené rôzne skupiny občanov rôzneho veku, ktorých pomocou vzniklo nové miesto v meste určené na šport a rekreáciu. Toto dielo bolo



ocenené cenou za architektúru CE.ZA.AR za rok 2008 v kategórii exteriér (www.sazp.sk).

Aj na Slovensku teda existuje určitá skupina dobrých príkladov ukazujúcich, že zapojenie verejnosti do plánovania menších verejných priestorov je úspešné aj na Slovensku a prináša dôležité benefity tak miestnej spoločnosti, ako aj vedeniu miest a obcí, kde sa takéto projekty realizovali (www.ekopolis.sk).

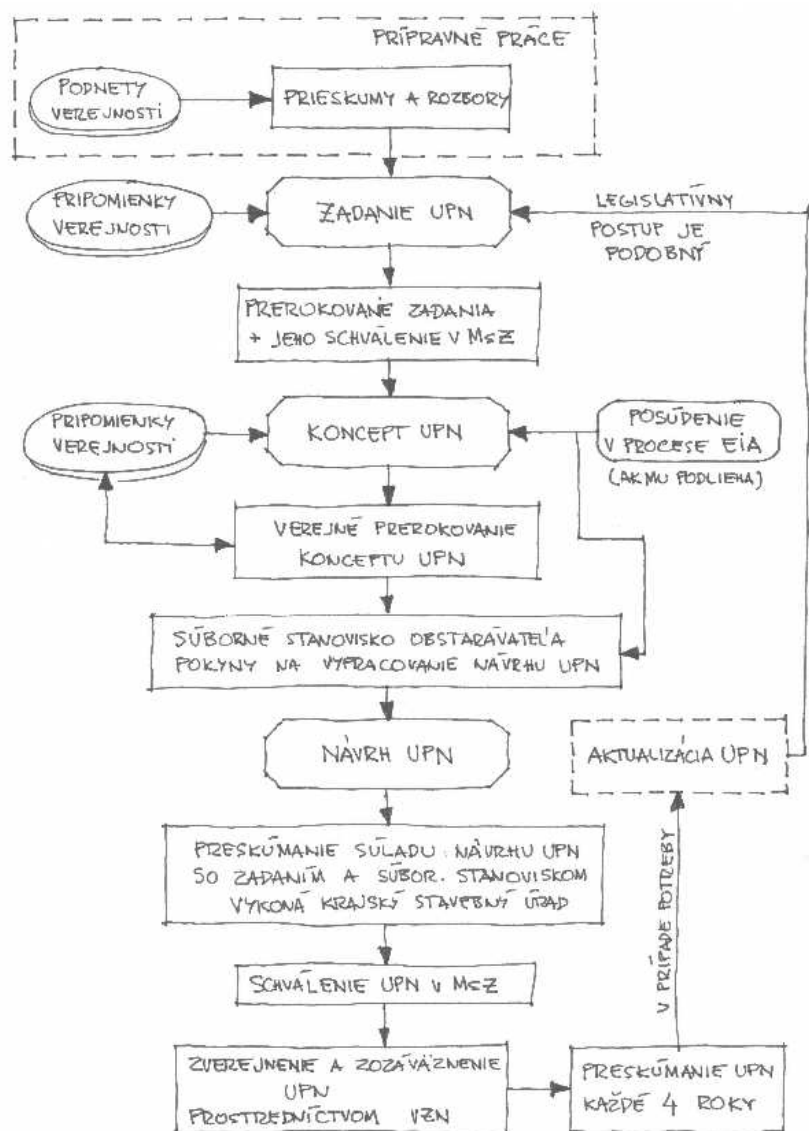
Hoci skúsenosti z iných krajín ukazujú, že je možné zapojiť verejnosť aj do plánovania a vytvárania veľkých verejných priestorov, na Slovensku zatiaľ úspešný príklad chýba. Je tiež málo architektov a tých, ktorí rozhodujú o využití verejných priestorov najmä v mestách, ktorí by mali dobrú praktickú skúsenosť s prácou s verejnosťou a s tým, ako skutočne zapájať občanov do rozhodovania o využití verejných priestorov. Aj v prípade, ak je dostatok kapacít a samosprávy chcú osloviť verejnosť a konzultovať s ňou svoje predstavy, nie je ľahké získať dostatok informácií „ako na to“ alebo tieto informácie pochádzajú z iných krajín a nie je možné ich bez úprav využiť v našich podmienkach (www.ekopolis.sk).

1.3.3 Územné plánovanie a participácia občanov v procese plánovania

Zapájanie verejnosti do tvorivého procesu plánovania vyplýva zo zákona o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) č. 50/1976, kde tento zákon definuje v ktorých krokoch sa verejnosť do procesu môže zapojiť, ako a v ktorých stupňoch plánovacieho procesu môže do procesu vstúpiť (viď obr. č.1). Územné plánovanie sa skladá z nasledovných krokov: 1. Návrh na obstaranie ÚPN obce, 2. Výber odborne spôsobilej osoby na obstarávanie ÚPD, 3. Prípravné práce – v tomto kroku dôjde k zverejneniu oznámenia o začatí obstarávania ÚP, 4. Výber

spracovateľa, 5. Prieskumy a rozbor - tu môže spracovateľ poznávať názory obyvateľov riešenej obce, 6. Zadanie – návrh zadania územného plánu obce možno schváliť až po verejnom prerokovaní, 7. Koncept – prerokúva sa aj za účasti verejnosti, 8. Súborné stanovisko obstarávateľa, 9. Návrh ÚPN obce 10. Verejné prerokovanie návrhu ÚPN - uskutoční sa za účasti verejnosti, dotknutých obcí (susedných), dotknutých samosprávnych krajov, s dotknutými orgánmi štátnej správy a s dotknutými právnickými osobami. Opätovne sa prerokuje s tými, ktorých pripomienky neboli akceptované., 11. Preskúmanie návrhu ÚPN, 12. Schvaľovanie ÚPN obce (www.uzemneplany.sk).

Podľa tohto zákona môžu občania vstupovať do procesu plánovania už od začiatku plánovacieho procesu a to tým, že obvykle sa všetky zadania ako aj návrhy musia na 30 dní vystaviť na verejné nahliadnutie. Verejnosť je tak oprávnená podať pripomienky do 30 dní odo dňa oznámenia. Tento legálny postup má však prevažne formálny charakter. Bežne sa totiž stáva, že kompetentné úrady potrebné informácie zverejňujú veľmi neprehľadne a informácie o verejných prerokovaniach, diskusiách či možnosti pripomienkovať projekty zverejňujú na menej viditeľných miestach.



Obr. č.1 Schéma tvorby územného plánu (Miková, Paulíniová, Paulíková, 2010)

1.3.4 Právne možnosti účasti občanov na rozhodovaní u nás

V legislatíve máme ukotvené právne možnosti účasti občanov na rozhodovaní a v správe vecí verejných. Právo občanov Slovenskej republiky zúčastňovať sa na správe vecí verejných, či už priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov (čl. 30 ods. 1), patrí medzi jedno zo základných práv a slobôd občana SR. Toto právo je ukotvené v hierarchicky najvyššom právnom predpise – **Ústave SR**. Toto právo interpretoval viackrát aj Ústavný súd SR: „Pod správou vecí verejných je potrebné rozumieť účasť občana na politickom živote štátu, správe štátu a na správe verejných záležitostí v obciach“ (II. ÚS 9/00).

Každý občan má právo vyjadrovať svoj názor na daný projekt či stavbu a presadzovať ho. Ak je však niekto účastníkom územného a stavebného konania, zvyšuje sa pravdepodobnosť, že jeho pripomienky budú vypočítané a zapracované. Zaujímavá je aj tá skutočnosť, že účastníkom konania sa občan môže stať aj vtedy, ak nie je bezprostredným susedom stavby, ale jeho práva budú budúcou stavbou dotknuté. Konkrétnych účastníkov územného konania stanovuje **Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku 50/1976 Zb.** v znení zákona 237/2000 Z.z. (tzv. Stavebný zákon) v paragrafe 34, účastníci stavebného konania sú definovaní paragrafom 59 Stavebného zákona, no v podstate ním môžu byť všetci občania, či už ako právnické, alebo fyzické osoby, ak ich vlastnícke práva, k predmetným pozemkom a stavbám môžu byť stavebným povolením či rozhodnutím priamo dotknuté.

Aj **zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)** ako základný procesný predpis upravujúci väčšinu administratívnych konaní, obsahuje viacero ustanovení umožňujúcich verejnosti spolupodieľať sa na výsledných rozhodnutiach samosprávy. V tomto prípade sa však zákonom priznané „participačné práva“ (právo nazerať do spisu, vyjadriť sa k podkladu rozhodnutia,



navrhovať dôkazy, odvolať sa, ...) nevzťahujú na kohokoľvek, ale iba na tzv. účastníkov konania, príp. zúčastnené osoby.

Občania majú možnosť sa stať aj účastníkmi posudzovania vplyvov na životné prostredie podľa presne stanovených kritérií, ktoré sa uvádzajú v druhom oddieli **Zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA) 127/1994 Z.z.**, v paragrafe 9 – Účasť občianskej iniciatívy a občianskeho združenia. Ak založí skupina najmenej 250 fyzických osôb starších ako 18 rokov, z toho aspoň 150 osôb s trvalým pobytom v dotknutej obci, na ďalšiu podporu stanoviska občianskej iniciatívy alebo priamo za účelom ochrany životného prostredia pri danej činnosti posudzovanej podľa tohto zákona, občianske združenie podľa osobitného predpisu a podá písomné stanovisko podľa § 8 ods. 5 alebo § 18 ods. 3 tohto zákona, je takéto občianske združenie tiež účastníkom správneho konania, v ktorom sa rozhoduje o povolení danej činnosti podľa osobitných predpisov (Miková, Paulíniová, 2001).

Ďalej majú občania možnosť obrátiť sa na orgány verejnej správy (štátne orgány, obce, orgány samosprávy, inšpektoráty, úrady dozoru a pod.) a presadiť svoje názory prostredníctvom petície, ktorá je právom každého občana vyplývajúcim zo zákona **85/1990 Zb. Zákon o petičnom práve**. V úvodných ustanoveniach § 1 sa uvádza, že každý má právo sám, alebo spoločne s inými obracať sa vo veciach verejného, alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.

Do rozhodovania o veciach verejných je možné sa zapojiť aj formou referenda, verejného zhromaždenia, vystúpení na zasadnutí zastupiteľstva čo vyplýva zo zákona 369/1990 Zb. **Zákon o obecnom zriadení**. Tento zákon ponúka občanom viaceré možnosti ako vstupovať do rozhodovania o veciach verejných -

referendum, verejné zhromaždenie, vystúpenie na zasadnutí zastupiteľstva (Miková, Paulíniová, 2001).

Veľmi dôležité je však aj ponúkание metodických rámcov – laicky povedané, jasne formulovaných princípov a metód, ako možno participáciu naplňať. „Gestormi“ zvyšovania metodickej úrovne sú napríklad organizácie PDCS (www.pdcs.sk), VOKA (www.voka.sk) či A-projekt (www.aprojekt.sk), ktoré sa občianskej participácii dlhodobo venujú (Pirošík, 2005).

1.3.5 Slovensko a účasť občanov na veciach verejných v medzinárodnom kontexte

Slovensko je signatárom aj viacerých medzinárodných dohovorov, ktoré deklarujú zapájanie občanov do vecí verejných. Jedným z týchto dokumentov je aj **Deklarácia z Ria o životnom prostredí a rozvoji**, ktorá v Zásade 10 cituje: Otázky životného prostredia sa najlepšie riešia za účasti všetkých zainteresovaných občanov na príslušných úrovniach. Na národnej úrovni musí mať každý jednotlivec riadny prístup k informáciám o životnom prostredí, ktorými disponujú úrady, vrátane informácií o nebezpečných látkach a činnostiach v spoločensťve, taktiež musí mať možnosť podieľať sa na rozhodovacom procese. Štáty sú povinné uľahčiť a vytvárať podmienky rozvoju vedomia a účasti verejností tým, že sprístupnia v širokom meradle informácie a zabezpečia efektívny prístup k právnym a administratívnym aktom, ako aj vyrovnanie a odškodnenie (<http://www.tur.sk>).

Ďalším medzinárodným dokumentom, ktorého náplň sa Slovensko zaviazalo plniť je aj tzv. **Aarhuský dohovor - Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia**, ktorý bol podpísaný 25. júna 1998. V medzinárodnom kontexte je tento dohovor považovaný za jeden z najvýznamnejších dokumentov

svojej doby – je charakterizovaný ako kvalitatívny predeľ v komunikácii medzi štátnou správou a občanmi, ako nástroj k prehlbovaniu demokracie a k presadzovaniu ľudských práv a slobôd. Tento dohovor stojí na troch základných pilieroch:

- právo verejnosti na prístup k informáciám o životnom prostredí
- účasti verejnosti na rozhodovacom procese
- prístupu k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia

V súvislosti s prvým pilierom tohto dohovoru, v máji roku 2000 NR SR prijala zákon č. **211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám** v znení neskorších predpisov, ktorý kodifikuje právo občanov na prístup k informáciám a v marci roku 2004 bol prijatý zákon č. **205/2004 Z.z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí** a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Druhý pilier tohto dohovoru je do slovenského právneho systému premietnutý v zákone č. **24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie** v znení neskorších. Taktiež je premietnutý do zákona **245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia** v znení neskorších predpisov (<http://www.minzp.sk>).

Slovensko v roku 2007 prijalo tzv. **Lipskú chartu o Európskych udržateľných mestách**, ktorá v dvoch hlavných bodoch deklaruje: širšie využívanie integrovaných prístupov v politike rozvoja miest, kde sa spomína potreba zapájania občanov a iných partnerov ktorí môžu výrazne napomôcť formovať budúcu hospodársku, sociálnu a ekologickú kvalitu daného územia a v druhom bode – venovanie zvláštnej pozornosti deprivovaným/upadajúcim štvrtiam v rámci mesta, kde sa spomína, že aktívne zapojenie miestnych obyvateľov a lepší dialóg medzi politickými predstaviteľmi, obyvateľmi a ekonomickými aktérmi majú zásadný význam pre nachádzanie optimálneho riešenia pre každú takú ohrozenú časť mesta (www.uur.cz).

1.4 SWOT analýza participatívneho plánovania

Keďže participatívne plánovanie je založené na práci s ľuďmi, vyžaduje si značnú dávku znalostí o komunikácii, trpezlivosť a jasnú predstavu o tom, čo chceme dosiahnuť. Pred vstupom do takéhoto aj organizačne náročnejšieho procesu je potrebné uvedomiť si a zvážiť všetky výhody aj nevýhody. Viacerí autori ako na príklad Sanoff (2000), Driskell (2002) a Wates (2006) uvádzajú mnohé argumenty pre aj proti vstupu do takéhoto procesu:

1.4.1 Silné stránky - prínos akčného (participatívneho) plánovania - Strengths

Akčným plánovaním je možné dosiahnuť ciele, ktoré by bolo len veľmi ťažké dosiahnuť iným spôsobom.

- Vytváranie spoločných predstáv o budúcnosti komunity a vyhľadávanie dlhodobých a krátkodobých stratégií pre ich realizáciu
- Urýchlenie aktivít všetkých druhov odstránením prekážok, ktoré bránia procesu rozvoja
- Riešenie komplexných problémov, či minimálne jednoduchšia identifikácia problémových oblastí a cieľov
- Revitalizácia miestnych sietí potrebných pre miestny rozvoj
- Budovanie konsenzu medzi rôznymi záujmovými skupinami vedúceho k lepšej integrácii
- Podpora účinnosti urbanistického plánovania u miestnych organizácií a zlepšovanie stavu životného prostredia
- Lepšia informovanosť verejnosti o rozvojových otázkach prameniach z vytvorenia otvoreného diskusného fóra
- Morálny stimul pre všetkých zúčastnených vyplývajúci zo skúseností s tímovou prácou
- Lepšie rozhodnutia – miestna komunita je nepochybne najlepší zdroj vedomostí a poznatkov o danom území



1.4.2 Slabé stránky participatívnych plánovacích akcií -

Weakness

- Zlé vedenie plánovacej akcie
- Nedostatok informácií na začiatku
- Nízky záujem kľúčových aktérov
- Povzbudzovanie nádejí bez reálnych možností ich splniť
- Mnoho spoločenských aktivít, ktoré odvádzajú tím od podávania výkonu
- Nedostatok skutočnej práce, keď sa jeden človek snaží spraviť všetko
- Nedostatok času potrebného pre spracovanie úlohy
- Zvýšené nároky na čas a prípravu
- Možnosť neinformovaných vstupov

1.4.3 Príležitosť (Opportunities)

- Spôsob ako presadiť myšlienky v určitej komunite z vonka
- Stotožnenie sa občanov s návrhom a motivácia preň niečo vykonať
- Zistenie dodatočných informácií – miestni obyvatelia môžu priniesť ďalšie informácie ktoré môžu byť esenciálne keď ich potreby majú byť naplnené
- Ľahší fundraising – mnohé grantové organizácie preferujú, či priam požadujú účasť občanov
- Vzdelávanie profesionálov – odborníci získajú lepší prehľad o reálnych potrebách komunity, čo sa môže odraziť pri ďalšom plánovaní, ktoré bude o to jednoduchšie

1.4.4 Ohrozenie (Threats) akčného (participatívneho) plánovania

- Náhrada programov dlhodobej spoluúčasti
- Participatívne plánovanie môže byť ponímané iba ako technika konzultácií. V zásade je to proces založený na spoluúčasti

– Spôsob ako nahradiť služby poskytované miestnymi, či inými odborníkmi

– Spôsob ako presadiť myšlienky v určitej komunite z vonka

1.5 Stupne participácie

Stupne a typy participácie závisia od viacerých faktorov a líšia sa vzhľadom na okolnosti. Burns (1979) klasifikuje participáciu do štyroch kategórií alebo „skúseností“, ktoré môžu viesť k dohode čo môže priniesť budúcnosť:

– **Uvedomovanie** – táto skúsenosť v sebe zahŕňa objavovanie a znovuobjavovanie vlastností prostredia, alebo situáciu, keď každý, kto sa zúčastnil tohto procesu rozpráva tým istým jazykom, ktorý je založený na skúsenosti získanej na riešenom území

– **Vnímanie** – toto znamená krok od uvedomovania si situácie k jej pochopeniu a k chápaniu jej fyzických, sociálnych, kultúrnych a ekonomických odtieňov. To znamená, že ľudia spoločne zdieľajú ciele a očakávania, ktoré sa skôr stanú zdrojom pre plánovanie ako skryté agendy, ktoré môžu projekt neskôr len rušiť

– **Rozhodovanie** – v tomto štádiu účastníci pokročili od uvedomovania si a vnímania až ku konkrétnym úvahám a predstavám. V tejto fáze tvoria účastníci pre profesionálov aktuálny fyzický dizajn návrhu založený na ich prioritách, ktorí ho použijú ako zdroj na syntézu alternatívnych konečných návrhov

– **Implementácia** – mnoho participatívnych plánovacích procesov skončí po uvedomovaní, vnímaní a rozhodnutí s fatálnymi výsledkami pre projekt, pretože si neuvedomujú, že zodpovednosť participantov končí až keď budú pridané

najdôležitejšie údaje – ako, kde, kedy a kto to spraví, k tomu čo ľudia chcú a ako to bude vyzeráť. Občania musia byť aj naďalej zapojení, a prijať zodpovednosť spolu s profesionálmi, aby si všimli výsledky (Hurwitz, 1975).

To, či vôbec, a akým spôsobom sa občania zapoja do verejného rozhodovania, do veľkej miery závisí od authority, ktorá má kompetenciu v danej otázke rozhodnúť. Autorita sama rozhoduje, či využije techniky zapájania verejnosti iba na to, aby vytvorila dojem otvorenosti a legitímnosti, alebo bude skutočne otvorená a názory občanov bude rešpektovať.

Zo strachu pred odporom a odlišným názorom verejnosti sa rozhodovacie authority zväčša vyhýbajú zverejneniu plnej informácie o pripravovanom rozhodnutí. V takýchto prípadoch potom používajú spôsoby, ktorých cieľom je iba vytvoriť dojem zapájania verejnosti. Predpokladajú, že sa tým vyhnú náročnej diskusii a obhajovaniu zvoleného riešenia. To však neznamená, že ho nebudú musieť obhajovať počas realizácie. Takéto postupy sa zvyčajne nazývajú ako **pseudoparticipácia** (Miková, Paulíniová, 2001). Podľa Deshlera a Socka (1985), existujú rôzne formy pseudoparticipácie:

- **Domestifikácia** (Domestication) – zahŕňa v sebe informovanie, liečbu, alebo nápravu a manipuláciu
- **Asistencializmus**, poradenstvo (Assistencialism) – jedná sa o zmierenie a konzultácie

Driskell (2002) uvádza aj niektoré iné formy pseudoparticipácie, ktoré sa môžu vyskytnúť najmä pri participácii keď hlavnými participantmi sú deti a mládež:

- **Manipulácia a deceptia** – keď dospelí pri participatívnom plánovaní zámerne využívajú deti aby dosiahli svoje ciele bez toho aby ich upozornili, čo robia a prečo. Počas manipulácie

mládež prechádza rôznymi stupňami participácie s vysokou interakciou a spoluprácou, avšak v skutočnosti nemajú žiadnu, alebo minimálnu právomoc niečo ovplyvniť (či možnosť sa zmysluplne vyjadriť). Deceptia je keď sa dospelí vyjadrujú o participácii mládeže, kým v skutočnosti bola miera participácie malá alebo žiadna.

Tieto formy sa však môžu vyskytnúť aj pri participácii s dospelými, aj keď je to zriedkavejšie, keďže dospelí ľudia už nie sú tak ľahko ovplyvniteľní a dôverčiví ako deti.

- **Dekorácia** – keď sa deti využijú na podporu participácie aj keď nemajú predstavu čo vlastne robia. Nízka či takmer žiadna miera spolupráce a žiadna účasť na rozhodovaní. Príklad „dekoratívnej participácie“ je keď sa deti objavia na pódiu ako kulisa rečníkovi na prepožičanie dôveryhodnosti aj keď nemajú predstavu pre čo tam vlastne sú a o čom je prejav rečníka.

- **Tokenizmus** mládež má možnosť hovoriť na zasadnutiach a dospelým sa páči fakt, že títo mladí ľudia majú čo povedať, ale v skutočnosti nepočúvajú, čo hovoria.

Miková a Paulíniová (2001) charakterizujú najčastejšie spôsoby pseudozapájania verejnosti:

- **Informovanie verejnosti až po rozhodnutí**, bez akejkoľvek možnosti sa k nemu vyjadriť. Sem patria aj rôzne formy odvádzania pozornosti a jej aktivít od skutočne dôležitých otázok k nepodstatným.

- **Získavanie verejnosti** (taktiež až po rozhodnutí) – snaha authority o pozitívnu prezentáciu už urobeného rozhodnutia a získavanie občanov na svoju stranu. Autorita niekedy používa rôzne formy manipulácie aby občania podporili jej rozhodnutie.



– **Konzultovanie názoru verejnosti** – zorganizovanie verejného stretnutia tesne pred rozhodnutím, alebo zverejnenie plánov spôsobom v „mieste obvyklým“ na minimálne oboznámenie verejnosti a získavanie iba formálnej spätnej väzby od „dotknutých“ občanov.

Vlastná participácia bola kategorizovaná ako:

- **Spolupráca (Cooperation)** – vzťahuje sa na partnerstvo a splnomocnenie pri rozhodovaní
- **Občianska kontrola (Citizen control)** – jedná sa o úplné splnomocnenie

Občianska participácia v ktorej kontrola projektu je kompetencia administrátora je taktiež pseudoparticipácia. V takomto prípade je stupeň participácie len v tom, že participantom je vysvetlené čo je pre nich naplánované, čo je rozhodne nonparticipatívne. Vlastná participácia vzniká vtedy, keď sú ľudia splnomocnení ku kontrole vlastných akcií a rozhodnutí. Rozdiel medzi formami participácie je dôležitý, pretože si vyžaduje starostlivé zváženie (White, Nair, and Ascroft, 1994).

Americký psychológ Roger Hart (1997) definoval participáciu ako: „... proces podieľania sa na rozhodovaní, ktorý ovplyvňuje život každého a život komunity v ktorej žijeme. Je to prostriedok, ktorým je budovaná demokracia a je to norma, ktorou by sa mali merať demokracie. Participácia je základné občianske právo.“

1.6 Stotožnenie sa občanov s rozhodnutím

Zahraničné, a čím ďalej tým viac aj domáce skúsenosti ukazujú, že diskutovanie o alternatívach rozhodnutiach s verejnosťou dostatočne skoro pred samotným rozhodnutím je o mnoho efektívnejšie a v konečnom dôsledku aj lacnejšie, ako zvládanie rozhnenej verejnosti počas realizácie. Na to, aby občania

rozhodnutie s verejnými dôsledkami prijali a považovali za svoje vlastné, je potrebné splniť „štyri základné podmienky“ v nasledujúcom poradí:

- Občania sú dostatočne informovaní o celom procese rozhodovania
- Občania sú vypočutí pred tým, ako autorita rozhodne
- Občania majú vplyv na rozhodnutie
- Občania súhlasia s rozhodnutím (Miková, Paulíniová, 2001)

Škála piatich stupňov vplyvu občanov na verejné rozhodnutie, ktoré vychádza z kategórie „úrovni spoločného rozhodovania“ Wiliama Potapchuka (1991) zahŕňa v sebe dve základné dimenzie: mieru vplyvu občanov na rozhodnutie a čas potrebný na rozhodnutie (5 stupňov spracovaných z pohľadu možného použitia a možných rizík sa nachádza v tabuľke č. 1 Vplyv občanov na verejné rozhodnutie).

Vo všeobecnosti je participácia o aktívnom zapojení lokálnej komunity do rozhodnutí, ktoré túto komunitu ovplyvňujú. Je to základné právo štátneho občianstva na princípoch na ktorých je postavená demokracia, je to štandard pomocou ktorého môže byť posudzovaná demokracia. Participácia posúva ťažisko plánovania a rozhodovania bližšie k ľuďom, ktorí sú tak viac zainteresovaní do rozhodnutí ktoré sa spravia. Participácia je založená na presvedčení, že rozvoj musí byť predovšetkým v záujme miestnych obyvateľov, v rátane mladých ľudí; keďže ľudia žijúci na danom území majú najlepšie znalosti o tom území a problémoch územia (mladí ľudia majú odlišné poznatky a perspektívy ako dospelí), ľudia, ktorí budú rozhodnutím najviac ovplyvnení sú najviac ohrození a preto by mali mať právo na zapojenie sa do rozhodovania. Zmysluplná participácia zahŕňa obyvateľov všetkých vekových kategórií do hodnotenia územia, identifikácie

otázok, do posudzovania analýz dôležitých údajov a zváženia alternatívnych postupov ktoré vedú k odsúhlaseniu najlepšej stratégie a jej implementácie do praxe (Driskell, 2002).

1.7 Participácia je... (vlastnosti participácie)

Podľa Driskella (2002) na to, aby participácia bola skutočnou participáciou, je potrebné dodržať istý postup, resp. vytvoriť podmienky na to, aby celý plánovací proces mal vlastnosti pravej participácie. Pravá participácia tak musí byť:

- **Lokálna** – hoci participatívny rozvoj môže byť podporovaný na regionálnej, národnej alebo dokonca medzinárodnej úrovni, jeho implementácia je lokálna. Je šitý na potreby a otázky miestnej komunity. Ľudia prichádzajúci z vonka však môžu zastávať funkciu facilitátorov, animátorov či odborných špecialistov, ale sú tu na to, aby počúvali a poskytovali podporu miestnej komunite, nie na to, aby dávali riešenia alebo predpojaté výsledky na základe svojich vlastných pozorovaní či chýb
- **Transparentná** – ciele participatívneho plánovania musia byť jasné všetkým účastníkom. Vonkajším odborníkom zapojeným do tohto plánovania vrátane obecného zastupiteľstva, zapojeným organizáciám ako aj ostatným participantom musí byť jasné čo všetko sa môže a čo nemôže od nich očakávať.
- **Inkluzívna** – participatívny proces by mal byť prístupný všetkým členom komunity bez ohľadu na vek, pohlavie, národnosť, náboženstvo, zdravotné postihnutie či sociálne postavenie. Kritická otázka pre akýkoľvek participatívny projekt nie je kto sa zapojil, ale kto sa nezapojil a prečo.
- **Interaktívna** – participácia je o miestnych obyvateľoch ktorí majú silu niečo ovplyvniť a taktiež o vypočutí názorov

a požiadaviek mladých ľudí. Participatívny rozvoj je široko spoločenský dialóg založený na spolupráci dospelých a mladých ľudí.

- **Flexibilná** – pretože celý proces reaguje na miestne potreby, každý proces je odlišný.

Hoci všeobecné ciele sa zhodujú, následnosť krokov a postup nikdy nie je rovnaký.

Facilitátori musia byť flexibilní a musia reagovať na meniace sa podmienky a potreby, spoliehajúc sa skôr na vlastný čo najlepší úsudok ako na súbor skostnatených pravidiel.

Sponzori a kompetencie musia byť ochotní dať procesu potrebný čas s vedomím, že proces sa nemôže vynútiť či unáhliť v riešení. Musí byť poskytnutý dostatok času na vypočutie si všetkých názorov, na preskúmanie a analýzu všetkých otázok a možností ako aj formuláciu a implementáciu plánov.

Primeraná – participácia sa zakladá na miestnych vedomostiach – informácie a pohľady, ktoré majú miestni obyvatelia o území kde



Smerom v stĺpci nadol narastá čas, potrebný na rozhodnutie aj miera vplyvu občana na rozhodnutie	Možnosť použitia	Riziká	Forma	Stotožnenie sa občanov s rozhodnutím (podľa 4 základných podmienok ktoré uvádzajú Miková, Paulíniová, 2001)
Autorita rozhoduje a dodatočne informuje	- keď je dôležité rýchle rozhodnutie a občania si to uvedomujú (krízové situácie, živelné pohromy) - ak má autorita dôveru a podporu obyvateľov - ak tomuto rozhodnutiu predchádzala širšia diskusia a dohoda o prioritách, na ktorej sa obyvatelia spolupodielali	- nevhodné použiť, keď sa predpokladá, že názor verejnosti je opačný ako názor autority - ak je verejnosť schopná rýchlej mobilizácie, spôsob rozhodnutia môže viesť k akútnej konfrontácii	- priame informovanie verejnosti (napríklad verejné zhromaždenie, brífing so skupinou občanov) - nepriame informovanie prostredníctvom médií	Ak občania vedia o rozhodovaní ešte predtým, ako autorita urobí konečné rozhodnutie, potom rozhodovanie spĺňa prvú podmienku prijatia rozhodnutia verejnosťou
Autorita rozhodne po konzultácií s jednotlivcami	- keď je k dispozícii viac času - keď verejnosť vie, nakoľko je prieskum dôveryhodný a do akej miery sa zohľadní pri rozhodovaní - ak má autorita dôveru a podporu obyvateľov	- zbieranie názorov môže verejnosť vnímať ako zastierací manéver predchádzajúceho spôsobu, ak nevie, či sú výsledky prieskumov autentické či zmanipulované a do akej miery sa zohľadnili a akceptovali pri prijímaní rozhodnutia	- všetky techniky na zisťovanie názorov verejnosti (prieskumy verejnej mienky, individuálne rozhovory a zisťovanie názorov miestnych formálnych i neformálnych autorít, fokusové skupiny, zbieranie pripomienok na úrade či na výstave, verejné prerokovanie/vypočutie)	Tento typ rozhodovania spĺňa prvé dve zo štyroch podmienok prijatia rozhodnutia verejnosťou
Autorita rozhodne po konzultácií s reprezentatívnymi skupinami	- ak sa komisia skladá zo všeobecne rešpektovaných autorít, zastupujúcich spektrum záujmov „dotknutých“ občanov - ak je autorita schopná zabezpečiť, aby bol proces rozhodovania jasný a prístupný verejnosti	- ohrozením legitímnosti takéhoto procesu je nereprezentatívne zloženie komisie – ak nie sú členmi okrem expertov, úradníkov a poslancov aj predstavitelia zainteresovaných strán a občanov	- komisie, odborné poradné skupiny na preskúmanie a vytvorenie návrhov na riešenie konkrétneho problému/otázky - diskusné fóra, verejné prerokovanie	Ide o proces, ktorý sprostredkovane napĺňa všetky štyri podmienky prijatia rozhodnutia verejnosťou
Pokračovanie tabuľky č.1 na nasledujúcej strane				

Smerom v stĺpci nadol narastá čas, potrebný na rozhodnutie aj miera vplyvu občana na rozhodnutie	Možnosť použitia	Riziká	Forma	Stotožnenie sa občanov s rozhodnutím (podľa 4 základných podmienok ktoré uvádzajú Miková, Paulíniová, 2001)
Autorita rozhodne spoločne s reprezentatívnymi skupinami občanov	- v situáciách, keď si štátna správa, samospráva a ostatné zúčastnené strany uvedomujú, že na vyriešenie spoločného problému ani jeden zainteresovaný nemá dostatočnú moc, mandát ani prostriedky - pri dohode o dlhodobých prioritách, stratégiách a vízií komunity	- ak nie sú zúčastnené strany dost' motivované spoločný problém riešiť, často sa neprenesú cez úskalia vyjednávania - ak nie sú jasne stanovené pravidlá hry, kto zastreší spoločnú dohodu a aká bude jej záväznosť pre zúčastnených, môže niektorá zo strán celý proces spochybníť	- vyjednávanie so záujmovými skupinami - mediácia so záujmovými skupinami	O krok ďalej v naplňaní podmienok prijatia rozhodnutia verejnosťou ide autorita, ak sa stane jedným z účastníkov, rovnocenným partnerom vyjednávania zainteresovaných strán
Autorita deleguje rozhodnutie na iných, občania majú kontrolu nad rozhodnutím	- ak nie je potrebná priama zaangažovanosť autority - v rozhodovaní a existujú subjekty, ktoré sú pre rozhodovanie kompetentné (odbornosťou, mandátom, vplyvom) - ak má zodpovedná autorita k dispozícii efektívne mechanizmy na kontrolu dodržiavania tých podmienok a pravidiel, s akými bolo rozhodovanie delegované na nezávislý subjekt (použitie verejných prostriedkov, dodržiavanie platnej legislatívy)	- ak podmienky delegovania nie sú jasne stanovené a ak nie je jasne určené, v akej opodstatnenej, vopred definovanej situácii bude možné delegovanie zrušiť - ak zodpovednosť za rozhodnutie musí niesť autorita (zo zákona, vzhľadom na politickú situáciu) delegovanie je vyhnutím sa zodpovednosti	- autorita deleguje rozhodnutie (niekedy aj realizáciu) na nezávislú skupinu občanov alebo občiansku organizáciu	

(tab. č.1 Vplyv občanov na verejné rozhodnutie, Miková, Paulíniová, 2001)



žijú a o faktoroch, ktoré ovplyvňujú ich životy. Uznáva a váži si vstupy mladých ľudí, pretože ich nazeranie na svet je úplne iné ako u dospelých. Taktiež prináša informácie a špeciálne služby z vonka na zabezpečenie celého

- procesu. Technické informácie a poznatky musia byť dostupné a zrozumiteľné aby im rozumeli všetci členovia spoločnosti.

- **Vzdelávajúca** – participatívny rozvoj je vzdelávajúci pre všetkých zapojených od sponzorov, cez samosprávu, projektových vedúcich ako aj samotných obyvateľov všetkých vekových skupín. Keď má byť participácia úspešná, musia byť všetci participanti ochotní zmeniť svoj prístup a vytvoriť nové spôsoby porozumenia.

- **Reflektívna** – participatívne plánovanie kladie veľký dôraz na úlohu reflexie ako príležitosť pre individuálne a skupinové učenie. Pomocou reflexie účastníci identifikujú ktoré prvky (v samotnom procese ako aj pri výsledkoch) dobre fungujú a čo môže byť ešte vylepšené. Toto často vedie skupinu k identifikácii širších súvislostí, ktoré ju môžu ovplyvňovať, zvyšuje sa tým jej povedomie a vedie k novým možnostiam skupinovej akcie.

- **Transformatívna** – najvyšší cieľ participatívneho plánovania je nejaký spôsob zmeny v komunite. Táto zmena nie je limitovaná fyzickými či ekonomickými zmenami, ale zahŕňa v sebe zmeny vo vzťahu miestnej komunity a spoločnosti v širšom merítku, zmeny vo vzťahoch medzi účastníkmi a (možno najdôležitejšie) zmeny v osobných prioritách a vnímaní každého participanta. Pre mladých ľudí môže byť tento transformatívny proces ešte podstatnejší, keď im tento proces

môže pomôcť nájsť osobné hodnoty a dopomôcť k rozvoju informovaných, aktívnych a zodpovedných občanov.

- **Udržateľná** – keď obyvatelia podporujú projekt a cítia, že sú akceptované ich potreby, s väčšou pravdepodobnosťou budú zapojení aj do samotnej implementácie návrhu a jeho manažmentu, čím sa podporí udržateľnosť celého projektu. V širšom zmysle, udržateľný rozvoj môže byť dosiahnutý len pomocou participácie, pretože tá podporuje a využíva lokálne zručnosti a zdroje ako aj silný pocit osobnej zodpovednosti a povinnosť konať. Pomocou participácie miestnej komunity – vrátane detí a mládeže – definujú a rozvíjajú svoju dozornú úlohu nad životným prostredím, tým, že chápu ako ich vlastná činnosť resp. nečinnosť dlhodobo zasiahne kvalitu ich životného prostredia.

- **Osobná** – participácia je proces medziľudskej interakcie. Jej úspech je veľmi ovplyvnený prístupom, hodnotami a zručnosťami jednotlivcov, organizácií a zapojených komunit. Dospelí, ktorí pracujú s mladými ľuďmi v participatívnom procese musia byť schopní prevziať kontrolu nad mladými participantmi, ale musia byť dostatočne citliví a vnímaví k ich potrebám, otvorení novým myšlienkam a ochotní počúvať a musia byť transparentní. Čo je možno dôležitejšie, musia byť naozaj sústredení na záujmy mládeže a záväzne s nimi pracovať na zmene.

- **Dobrovoľná** – participácia nikdy nie je príkaz. Ľudia sa zapájajú do participatívneho plánovania, pretože si uvedomujú význam, chápu spôsob akým môžu byť zapojení a veria, že participáciou dôjde k zmene (Driskell, 2002).

1.8 Koho zapojiť do participatívneho plánovania

Vo Veľkej Británii zapojené občianske skupiny pochádzajú prevažne zo strednej vrstvy a sú najaktívnejšie v oblastiach, kde sú významné environmentálne kvality, ktoré si zaslúžia ochranu. V Amerike je participácia stále viac zameraná na problémy znevýhodnených a menšinových skupín (Lewis, 1974).

Ľudia sa zapoja do plánovania ak ich trápia riešené otázky, alebo ak sa ich otázky konkrétne týkajú či dotknú, zapojení zostanú kým bude pretrvávať záujem. Pochopiteľne, participovať budú rôzne skupiny ľudí, na riešení rôznych otázok. Ľudia sa rozhodnú zapojiť, keď budú vidieť možnú hrozbu plynúcu z rozhodnutia, alebo benefit určitého výsledného riešenia, prípadne ak predmet plánovania úzko súvisí s náboženským, či politickým presvedčením. Vždy tu však budú rôzne stupne zapojenia, závisiace od technických zručností, od rolí v komunite a od ochoty venovať čas a energiu. Participácia s verejnosťou však zriedkavo zahŕňa celú komunitu, avšak celá komunita by mala byť informovaná, aby sa ľudia mohli sami rozhodnúť či sa chcú zapojiť. Ľudia by mali byť informovaní aj o následkoch nezapojenia sa (Sanoff, 2002). Taktiež zapojenie detí a mládeže môže byť veľmi prínosné, pretože mladí ľudia vnímajú a vidia svet okolo seba ináč ako dospelí. Zistenie, že sú ich názory vypočuté a brané na vedomie môže pozdvihnúť ich záujem o svoje okolie, vychovať z nich demokratického a uvedomelého človeka, či pomôcť im zapojiť sa do komunity.

1.9 Dôsledky participatívneho plánovania

Niektoré prekážky pri participatívnom plánovaní vznikajú zo samotného procesu avšak mnohé sú spájané s mylnými

predpokladmi o samotnej participácii. Všeobecné prekážky sú definované nasledovne:

- *Niektorí odborníci argumentujú tým, že participácia občanov nie je potrebná, a často až nežiaduca, pretože nemajú dostatok odborných skúseností.* - Ak sú problémy a samotné plánovanie príliš technicky zložité, môže to odradiť občanov od plánovania, najmä ak do projektu nie je zapojený facilitátor, ktorý by mal dostatok odborných skúseností. Ak plánovacie organizácie odradia participantov tým, že pre neprofesionálov budú kritériá zadané príliš odborne a technicky, vyvolá to pasivitu a ignoráciu (Forester, 1988).

- *Pretože každý človek má iný názor, dostanete toľko rôznych odpovedí, koľkých ľudí sa spýtate. Opačný, protichodný názor je ten, že ľudia sú si takí podobní, že ich potreby sú rovnaké.* – Hoci ľudia sú rôzni a ich hodnoty sa môžu líšiť, výskum ukázal, že ignorácia týchto rozdielov viedla k nespokojnosti s výsledkom plánovania. Vylúčenie užívateľov z plánovacieho procesu na základe predpokladu, že ľudia sú rovnakí, vedie k riešeniam ktoré sú väčšinou uniformné, s predpokladom, že majú rovnaké požiadavky. Oba prístupy však vedú k zamysleniahodnému sklamaniu užívateľov (Sanoff, 2002).

- *Participatívne plánovanie môže byť ohrozujúce pre profesionálov a manažérov, ktorí cítia, že to ohrozuje ich rolu ako expertov keď sa rozhodnutia posúvajú k užívateľom.* Profesionáli majú odbornosť, ktorá je odlišná od tej, ktorou disponujú užívatelia. Užívatelia dokážu identifikovať problémy avšak nevedia ich nevyhnutne aj riešiť. Spolupráca je efektívna keď si všetci účastníci zapojení do plánovania vymieňajú skúsenosti a vedomosti.

- *Zapojenie užívateľov je náročnejšie na čas a tým pádom aj drahšie ako sa spoliehať na odborníkov, ktorí majú široké*



skúsenosti a špecializované vedomosti. Čas a snaha venovaná zapojeniu užívateľov je základná forma komunitného a organizačného rozvoja. Riešenie konfliktov a identifikácia cieľov účastníkmi je však neoceniteľným prínosom pre každý plánovací proces.

- Nedostatok adekvátnych skúseností u odborníkov, úradníkov a manažérov pracujúcich v spolupráci s komunitou môže obmedzovať efektivitu participácie. Externý facilitátor môže viesť participatívny proces a trénovať lokálnych odborníkov a úradníkov.

- Ľudia zapojení do participatívneho procesu sú často ľudia, ktorí nereprezentujú komunitné záujmy, ale skôr špeciálne záujmy. Mala by byť vynaložená všetka snaha na zapojenie ľudí ktorých ovplyvnia výsledky plánovania aj návrh. Toto si často vyžaduje individuálne oslovenie škôl na spoluprácu s deťmi, aj oslovenie náboženských, komunitných a spoločenských organizácií a klubov.

Z analýz 10 prípadových štúdií zameraných na dotvorenie verejných priestranstiev pomocou participatívneho plánovania uskutočnených v New Yorku však vyplynuli nasledovné pozorovania a dôsledky:

- Účastníci priznali osobný pocit zadosťučinenia zo zlepšenia kvality ich okolia
- Účastníci získali dôveru a nadobudli nové zručnosti
- Vznikli nové priateľstvá a pocit spolupatričnosti
- Projekt pomohol zlepšiť aj vzhľad susedných plôch
- Projekt inšpiroval aj iné projekty
- Projekt vyžaduje značný čas a energiu účastníkov
- Projekt môže vylúčiť teenagerov z užívania či zariaďovania riešeného miesta (Sanoff, 2002)

1.10 Využitie participácie občanov do plánovacích procesov pri grantových výzvach

Okrem spomínaných pozitívnych dôsledkov, je jedným z nesporných predností participatívneho plánovania výhoda pri žiadaní o granty, eurofondy a dotácie určené na dotvorenie verejných priestranstiev vidieckych sídel.

Nadácia mládeže Slovenska pripravila v spolupráci s **Ministerstvom školstva SR** na rok 2005 grantový program Občianska participácia. **Žilinský samosprávny kraj** ako prvý z vyšších územných celkov ponúkol vo svojom Operačnom programe možnosť financovať prípravu plánov rozvoja obcí (aj so zapojením verejnosti) (Pirošík, 2005).

Mnoho nadácií či veľkých spoločností poskytuje granty na úpravu, dotvorenie a rekonštrukciu verejných priestranstiev, kde do týchto grantových výziev na získanie finančnej podpory sa väčšinou môžu zapojiť občianske združenia, neformálne skupiny občanov, školy či dokonca samosprávy. V mnohých grantových výzvach sú podmienky a kritériá posudzovania žiadostí nastavené tak, že účasť miestnej komunity v rôznej podobe na tvorbe či premene verejného priestranstva je jednou z hodnotiacich kritérií projektu. Niektoré grantové výzvy si participáciu občanov v rôznych stupňoch vyžadujú. Participácia občanov pri plánovaní tak môže byť motiváciou a výrazným stimulom pre samosprávy pri žiadaní o grantové podpory. Grantové programy určené na premenu verejných priestranstiev vyhlasujú napríklad Nadácia Ekopolis, Nadačný fond Slovak Telekom pri Nadácii Intenda, spoločnosť Baunit pri Centre pre Filantropiu, Nadácia Orange, Nadácia Dexia banky, Nadácia VÚB, rôzne skupiny MAS (Miestna Akčná skupina).

Nadácia Ekopolis

Nadácia Ekopolis má viacero programov na podporu rekonštrukcie či tvorby verejných priestorov. Napríklad cieľom grantovo-

asistenčného programu **Nadácie Ekopolis - Priestory** je zapojenie občanov do zlepšovania prostredia, v ktorom žijú a tým aj zvyšovanie ich účasti na veciach verejných a posilňovanie ich komunity. Tento program je prioritne určený pre dotvorenie verejných priestorov mestských sídel, či menších vidieckych sídel s mestským charakterom a má pomôcť vytvárať verejné priestory, ktoré budú navrhnuté, vybudované a udržiavané samými obyvateľmi okolitých štvrtí a domov. Podľa nadácie Ekopolis, základnou charakteristikou programu je účasť ľudí, ktorí v danej lokalite bývajú alebo pracujú, na plánovaní, príprave a realizácii jednotlivých projektov. Práve účasť občanov zabezpečuje, že:

- výsledné miesto spĺňa predstavy a potreby miestnych ľudí a bude intenzívne využívané,
- ľudia, ktorí sa na premene miesta podieľajú, sa od začiatku stotožnia s jeho novým vzhľadom a využitím a tým sa zvýši množstvo ľudí, ktorí ho vnímajú ako svoje a budú ho chrániť,
- vďaka spoločnému plánovaniu a práci sa môžu zlepšiť vzťahy a spolupatričnosť medzi ľuďmi i medzi ľuďmi a inštitúciami ako sú miestni podnikatelia či úrad

Okrem programu **Priestory** však nadácia Ekopolis ponúka aj iné možnosti na podporu tvorby verejných priestorov. Takýmto programom je napríklad aj program **Pohoda za mestom**, ktorý je prioritne určený pre podporu verejných priestranstiev slúžiacich pre rekreáciu občanov. Taktiež je určený na tvorbu mestských priestorov a nie vidieckeho prostredia, avšak komunikácia s občanmi pri tvorbe ako aj realizácii projektu je povinnou súčasťou projektu. Jedným z výstupov projektu je tak miestna komunita, ktorá prostredníctvom plánovania a úprav konkrétnych verejných priestorov získa nové kontakty, skúsenosti a vedomosti.

Nadácia Ekopolis ponúka aj grantový program **Think Big**, ktorý je určený mladým ľuďom, ktorí tak majú možnosť zapojiť sa do pozitívnych zmien vo svojom okolí - skrášliť prostredie, v ktorom žijú, vymyslieť novú a zmysluplnú náplň priestorom, na ktorých sa stretávajú, upraviť športové plochy. Cieľom ako aj podmienkou tohto programu je účasť mladých ľudí na príprave, plánovaní a realizácii projektov ktoré prispievajú k zlepšeniu spolupatričnosti medzi mladými navzájom, ako aj medzigeneračných vzťahov, a vzťahov medzi mladými a školou, úradmi a širšou komunitou. V rámci tejto grantovej výzvy je tak možné žiadať prostriedky aj na úpravu verejných priestorov, ktoré však musia byť iniciatívou mládeže, ktorá musí participovať až do realizácie projektu. Posledným programom v ktorom Nadácia Ekopolis pre získanie grantovej podpory mimo iných formálnych podmienok vyžaduje účasť občanov je program **Podpora aktívnych občanov**. Program je prioritne určený pre mimovládne organizácie, ktoré sa snažia o podporu aktívnej spoločnosti pri hodnotení, rozhodovaní, plánovaní a rozvoji, aby nezanikol hlas „zdola“. Pomocou tohto programu sú podporené aktivity spojené s účasťou verejnosti na rozhodovaní o rozvojových a infraštruktúrnych projektoch, ktoré môžu mať nepriaznivý dopad na životné prostredie (www.ekopolis.sk).

Nadačný fond Slovak Telekom pri Nadácii Intenda

Nadácia Intenda sa priamo venuje participácií občanov v rôznych sférah verejného života. V programe **Rozvíjame občiansku identitu** má za cieľ podporu takých aktivít, ktoré vychádzajú z iniciatívy mladých ľudí. V tomto programe vítané aktivity majú mimo iných cieľov aj ciele, ktoré priamo nadväzujú na tému občianskej participácie pri plánovacích procesoch a dotváraní verejných priestorov. Podľa nadácie Intenda má tento program:



- podporiť v komunitách vytváranie priestorových aj vzťahových podmienok pre reálnu participáciu mladých ľudí na ich spravovaní;
- zapojiť mladých ľudí a čo najširšiu komunitu na miestnej úrovni do občianskych participačných procesov;

Ďalší program nadácie Intenda, ktorý vyžaduje aktivizáciu občanov a ich priame zapojenie do dotvárania verejných priestorov, síce skôr sociálnymi aktivitami ako fyzickými zmenami

je grantový program **Oživujeme verejný priestor**. Podľa slov nadácie Intenda, zámerom tohto programu je naplniť prostredníctvom podpory takých aktivít mladých ľudí, ktoré budú realizované vo verejnom priestore, v dôsledku čoho bude posilňovaná sociálna interakcia medzi mladými ľuďmi navzájom, rovnako ako medzi mladými ľuďmi a ďalšími skupinami / generáciami v komunitách (www.intenda.sk).

Spoločnosť Baumiť pri Centre pre Filantropiu

Spoločnosť Baumiť v spolupráci s Centrom pre Filantropiu ponúka program grantovej podpory **Tu sa nám páči, tu chceme žiť**, ktorý je určený formálnym aj neformálnym združeniam občanov, kultúrnym inštitúciám ako aj samosprávam. Podmienkou uchádzania sa o podporu v tomto programe je práve účasť ľudí, ktorí v danej lokalite bývajú alebo pracujú, ich ochota pomôcť pri premene verejného priestranstva svojou dobrovoľníckou prácou, materiálnou pomocou, myšlienkami, nápadmi. Tento program slúži na úpravu alebo opravy existujúcich verejných priestorov alebo zariadení či iné nápadité zlepšenia verejne využívaných priestorov v komunite. Kritériá posudzovania jednotlivých projektov sú nastavené práve na podporu tých projektov, ktoré aktívne spolupracujú s občanmi a občanov do projektu priamo zapájajú, odrážajú potreby, záujmy, názory, predstavy ľudí z komunity. Práve tu sa môže participácia občanov v plánovacom procese veľmi vhodne a užitočne uplatniť

(www.tusanampacituchcemezit.sk).

Nadácia Orange v spolupráci s Centrom pre filantropiu

Nadácia Orange ponúka grantový program **Šanca pre váš región**, ktorého hlavnou myšlienkou je rozvoj regiónov Slovenska za pomoci aktívnych občanov. Pomocou menších grantov je možné získať finančnú podporu pre vznik nových, alebo rekonštrukciu starých verejných priestranstiev, vytváranie miest pre stretávanie miestnej komunity, vytváranie príležitostí pre zmysluplné trávenie voľného času. Formou menších grantov chce program podporovať predovšetkým iniciatívy samotných aktívnych občanov, ktorí chcú meniť a skvalitňovať prostredie v ktorom žijú. Snahou programu je podporovať aktívnu spoluprácu mimovládnych organizácií, samospráv a občanov a tak prispievať k rozvoju regiónov.

Program podporuje inovatívne verejnoprospešné projekty, ktoré odrážajú potreby miestnej komunity a podporujú aktívnych občanov. Tento program podporuje obce a mestá v spolupráci s mimovládnu organizáciou alebo neformálnou skupinou občanov (www.nadaciaorange.sk).

Nadácia Dexia banky

Nadácia Dexia banky poskytuje grantovú podporu pre aktivity občanov ktoré reagujú na aktuálne potreby obcí, zvyšujú kvalitu života občanov. Naplnenie tejto výzvy je podmienené zapájaním občanov a aktívnou spoluprácou miestnej samosprávy a uprednostnené sú tie projekty ktoré spĺňajú podmienku medzisektorovej spolupráce (www.nadaciadexia.sk) (www.darca.sk).

Program obnovy dediny

Ďalšou možnosťou ako získať dotácie na úpravu verejných priestranstiev je **Program obnovy dediny Ministerstva životného prostredia SR**. Tento grantový program je určený na drobné

realizácie, ktoré zlepšujú a skvalitňujú prostredie - hlavne verejné priestranstvá a objekty. Pri žiadaní o grantovú podporu je dôležitá práve spoluúčasť obyvateľov v spolupráci odborníkov (www.obnovadediny.sk).

Miestne akčné skupiny (MAS)

Jednou z možností získania financií na úpravu verejných priestranstiev sú grantové výzvy vyhlasované MAS (Miestna akčná skupina). MAS je partnerstvo zástupcov verejného, súkromného a občianskeho sektoru, ktoré pôsobí na celistvom a súdržnom území. MAS, združujúca dostatočné množstvo skúsených ľudí a inštitúcií, si spracuje a následne realizuje stratégiu rozvoja na základe princípov prístupu Leader (www.malohont.sk). Na Slovensku pôsobia viaceré MAS - Stará Čierna voda, Dolná Nitra o.z., Dolnohronské rozvojové partnerstvo, Dudváh, Chopok juh, Kopaničiarsky región, MAS LEV, o.z., Podpoľanie, Radošinka, Svornosť, Teplička, Vodný raj – Aquaparadiso – Víziparadicsom, Malohont, „Požitavie – Širočina“, Horný Liptov. Tieto skupiny ponúkajú rôznu grantovú podporu vo viacerých sférach, je možné získať tak podporu aj na tvorbu či dotvorenie verejných priestorov v danom regióne. Konkrétne MAS Malohont má za cieľ zvýšenie participácie občanov na zlepšovaní kvality života v území MAS Malohont posilniť vzájomnú spoluprácu medzi občanmi prostredníctvom podpory ich nápadov, ktoré prispievajú k obnove a rozvoju života v regióne. Na grantové výzvy môžu reagovať rôzne formálne aj neformálne združenia občanov v oblastiach podpory týkajúcej sa verejných priestranstiev v grantovej výzve **Zveľadenie priestranstiev a významných miest v obciach**

(www.communityplanning.net).

Komunitné nadácie

Mnohé komunitné nadácie tiež poskytujú granty na dotvorenie či oživenie verejných priestranstiev priamou

participáciou komunity občanov. Združené sú v Asociácii komunitných nadácií Slovenska (www.asociakns.sk)

1.11 Komunita

„Žiadna komunita na Zemi nebola vybudovaná inak ako za pomoci dôvtipu a schopností ľudí ktorí v nej žijú.“

Jody Kretzman

Komunita je skupina ľudí, ktorú spája záujem o určité miesto či hmotná zainteresovanosť na ňom. Je tvorená ľuďmi, ktorí v blízkosti tohto miesta (bez ohľadu na to, či toto miesto využívajú) bývajú, majú tu svoj podnik, pracujú tu, alebo tu navštevujú nejakú inštitúciu, napríklad školu alebo kostol. Do komunity patria napríklad aj zvolení úradníci, ktorí danú oblasť zastupujú, a skupiny ktoré v nej prevádzkujú rôzne aktivity, napríklad skauti, cyklisti alebo spolok obchodníkov (Madden, 2003). Komunita sa líši od skupiny tým, že komunita je skupinou v priebehu času. Je ťažké povedať, v akom momente sa skupina stáva komunitou. Skupina sa málokedy vyjadruje zhodne o svojej identite. Každý jednotlivec alebo časť skupiny má čosi iné, čo by povedal o skupine, o jej identite a o jej statuse ako komunity. Teda použitie subjektívnej definície, ktorou je spýtať sa členov skupiny, aby určili, či tá skupina vytvára alebo nevytvára komunitu, vedie k veľkej diskusii o tom, či členovia skupiny cítia alebo necítia, že ich skupina je komunitou (<http://www.processwork.sk>).



1.12 Facilitátor – Facilitácia

„Kto chce niekoho zapáliť, musí sám horieť.“

Čínske príslovie

Facilitácia sa používa pri riešení celého radu komunitných problémov, najčastejšie pri hľadaní optimálnych riešení skupín, pri rôznych ekonomických či environmentálnych problémoch (<http://www.embuck.com>).

Je to účinná metóda organizovania, vedenia a zvládania úspešného stretnutia či jednania. Facilitátor je zodpovedný za vlastný proces jednania, dohliada na dynamiku a efektivitu jednania, zrozumiteľnosť pre všetkých účastníkov a reálnosť výsledného riešenia.

Dôležitou podmienkou pre úspešnosť a funkčnosť facilitácie je nestrannosť facilitátora. Pri nestrannosti nevzniká problém a pokusy o spochybnenie jeho nestrannosti, čím by dochádzalo k diskreditácii celej facilitácie a konečného výsledku.

Facilitácia je prostriedok ako spojiť ľudí aby sa dohodli aké majú požiadavky a pomôcť im nájsť cestu ako ich naplniť. Aby bolo stretnutie efektívne a dobre vedené, je potrebné, aby ho niekto usmerňoval (facilitoval). Každé stretnutie potrebuje facilitátora. Čím je stretnutie väčšie, čím zložitejší problém sa na ňom rieši, čím rozdielnejší ľudia sa na ňom zúčastňujú, tým dôležitejšia je facilitácia.

Facilitare znamená po latinsky uľahčiť, uľahčovať, čiže úlohou facilitátora je poskytnúť stranám také postupy a pravidlá spoločnej diskusie, ktoré by uľahčovali stranám vzájomnú komunikáciu, vyjednávanie a dohadovanie riešenia (www.pdcs.sk).

Facilitátor musí mať dôveru všetkých participantov a mal by sa zúčastniť workshopu, aby pochopil jeho dynamiku skôr ako sám začne viesť. Vedenie skupinových aktivít je skutočná zručnosť. Bez dobrej facilitácie bude dominovať najpresvedčivejší a najdominantnejší účastník. Dobrá facilitácia je obzvlášť dôležitá na predídenie manipulácií výsledkov či dosiahnutiu slabých výsledkov.

Nezávislosť a nestrannosť facilitátora (sprostredkovateľa) v danej oblasti vedie k tomu, že vznikne neutrálna pôda pre debaty a dôvera k nestranným a nezmanipulovaným výsledkom.

Dobrá facilitácia stretnutia si vyžaduje, aby facilitátor:

- Poznal ciele stretnutia a organizácie a rozumel im,
- Usmerňoval skupinu podľa programu stretnutia a zabezpečil, aby stretnutie napredovalo ďalej,
- Umožňoval všetkým zapájať sa do programu a udržiaval pod "kontrolou" tých, ktorí sa snažia príliš presadzovať a dominovať a zároveň pomáhať nesmelým a tichým, aby sa aktívne zúčastňovali,
- Zabezpečil, aby sa všetky rozhodnutia prijali demokraticky.

Facilitátor musí zabezpečiť, aby skupina urobila potrebné rozhodnutia, vypracovala potrebné plány a určila, čo, kto a kedy urobí, a to všetko spôsobom, ktorý by vyhovoval všetkým (<http://www.priateliazeme.sk>).



2 CIEĽ PRÁCE

Cieľom dizertačnej práce je dotvoriť vybraný verejný priestor modelového vidieckeho sídla za spolupráce miestnych obyvateľov, pod vedením krajinného architekta, tak aby, boli zapracované ich reálne požiadavky a potreby a zároveň bolo zachované odborné hľadisko z pozície krajinného architekta ako aj celý komplex požiadaviek (ekologické, ekonomické, sociálne, technické, estetické, materiálne a pod.)

Čiastkové ciele:

- overenie vybranej metodiky a na základe vlastných pozorovaní a skúseností jej následné pozmenenie resp. dotvorenie tak, aby viedla k dotvoreniu vybraného verejného priestoru na vidieku za spolupráce krajinného architekta s obyvateľmi územia, aby boli rešpektované a zapracované požiadavky samotných užívateľov verejných priestorov vidieckych sídel a vytvoril sa tým priestor zodpovedajúci estetickým aj funkčným požiadavkám užívateľov, priestor v ktorom by sa samotní obyvatelia cítili príjemne, aby mali pocit, že tento priestor vznikol na základe ich reálnych potrieb a pri návrhu tohto priestoru aktívne participovali. Týmto by sa zvýšil aj ich hodnotový vzťah k riešenému priestoru a zabezpečila by sa udržateľnosť zmeny. Takto vzniknutá metodika by následne mohla slúžiť ako univerzálna metodika použiteľná v podmienkach slovenského vidieka.
- získať prehľad o záujme, postojoch a skúsenostiach formálnych vlastníkov verejných priestorov, tvorcov týchto

priestorov ako aj ich užívateľov v oblasti participatívneho plánovania na Slovensku

- na základe vlastných skúseností s participatívnym plánovaním ako aj skúseností architektov, starostov/primátorov zapojených do výskumu vypracovať odporúčania pre plánovací proces s participáciou občanov



„Cieľ bez plánu je iba želaním.“

Antoine de Saint – Exupéry

Dizertačná práca sa skladá z troch tematických častí

- Definícia postojov architektov ako tvorcov verejných priestranstiev a hlavných predstaviteľov miestnych samospráv ako formálnych vlastníkov obecných verejných priestorov k zapájaniu občanov do tvorby verejných priestorov, ich participácia na plánovacom procese a ich skúsenosti so spoluprácou s občanmi
- Riešenie verejných priestorov vybraného vidieckeho sídla pomocou participácie občanov na plánovacom procese
- Analýza participatívneho procesu plánovania, odporúčania pre prax

3.1 Definícia postojov architektov k participácii občanov na plánovaní

3.1.1 Dotazníkový výskum

V prvej časti práce mapujeme a následne definujeme postoje architektov a hlavných predstaviteľov samospráv k zapájaniu občanov do plánovania verejných priestranstiev a ich skúsenosti s participáciou občanov na plánovaní.

K najčastejšie používaným inštrumentáciám sociologického výskumu patrí dotazník, prezentujúci systém otázok, odpovedí, vyjadrení, hodnotení a výpovedí. Jeho obsah závisí od formy otázok a druhu informácií, ktoré v ňom respondent vyjadruje a zaznačuje podľa projektu výskumu (Brukkerová, 2005).

Základnou podmienkou účelného koncipovania dotazníka je presná formulácia konkrétneho cieľa a úloh dotazníka vo vzťahu k

zvolenému problému. Pri koncipovaní položiek dotazníka sa sleduje vzťah otázky k výskumnému cieľu a k základným problémom výskumu. Otázky musia byť formulované jasne a konkrétne. Podľa miery voľnosti odpovedí sa v dotazníku rozlišujú tri typy otázok (Katriniak, 1975):

- zatvorené (štruktúrované) – ponúkajú respondentovi voľbu medzi dvomi alebo viacerými alternatívami, respondent zvolí resp. označí tú alternatívu, s ktorou súhlasí, výhodou takýchto otázok je dobrá štatistická spracovateľnosť, nevýhodou je určité obmedzenie možností odpovede a čiastočne i sugestívnosť vo formulovaní odpovede
- otvorené (neštruktúrované) – dávajú respondentom možnosť odpovedať voľne, respondent sám volí dĺžku odpovede a sám rozhoduje čo povedať a čo nie, výhodou otvorenej otázky je voľnosť respondenta vybrať si akúkoľvek možnosť odpovede, nevýhodou otvorených otázok je ich problematické spracovanie
- polootvorené (škálované položky) – respondent neovplyvňuje ani obsah, ani formu odpovede, vyberá z ponúknutých, presne formulovaných odpovedí, určitým variantom v tejto skupine sú zatvorené položky, ktoré ponúkajú pri voľbe zoznam hotových odpovedí, avšak sú doplnené v závere otvorenou možnosťou voľnej odpovede (kategória “iné”)

Pri voľbe výskumnej metódy zameranej na zisťovanie postojov sme vychádzali z porovnania metód na získavanie empirických údajov – dotazníka a rozhovoru, ktoré sú uvedené v tabuľke č. 2. Výskum zameraný na zistenie postojov architektov a starostov/primátorov pomocou dotazníka sa javí ako lepši

spôsob získavania týchto informácií v takom množstve aké je potrebné pre získanie reprezentatívnej vzorky:

Vlastnosť metódy	Rozhovor	Dotazník
Efektivita	nákladný -	menej nákladný +
Počet respondentov	malý -	veľký +
Príprava opytovateľov	inštrukcia -	nie je +
Priestor	podľa druhu -	podľa druhu -
Vzorka	zachovateľná +	problematická -
Vplyvy opytovateľa	veľké -	nie sú -
Chyby	na mieste odstrániteľné +	neporozumenie -
Pozorovanie	doplnková informácia +	obvykle nie je -
Anonymita	nepresvedčivá -	možná +
Záznam	pracný -	presný +
kódovanie	obtiažne -	jednoduché +

Tab. č.2: Porovnanie vybraných vlastností rozhovoru a dotazníka (Bruknerová, 2005)

Po porovnaní oboch metód, sme si zvolili dotazníkovú metódu. Dotazník sa javí ako najlepší spôsob získavania empirických údajov, keďže poskytuje dostatok anonymity pre respondentov, ktorí sa tak môžu bez ostychu vyjadriť a taktiež umožňuje pri nízkych nákladoch v pomerne krátkom čase zozbierať dostatočné množstvo údajov. Jednotlivé tvrdenia v dotazníku vychádzajú z faktov uvádzaných v odbornej literatúre pojednávajúcej o participatívnom plánovaní. Cieľom tohto dotazníka je konfrontácia tvrdení formulovaných na základe faktov uvádzaných v zahraničnej literatúre so skúsenosťami a postojmi participantov procesu participatívneho plánovania z rôznych pozícií na Slovensku.

Zo získaných údajov zistíme situáciu s participatívnym plánovaním na Slovensku a vzťah respondentov k participatívnemu plánovaniu. Na základe skúseností respondentov tak zistíme v čom je proces participatívneho plánovania odlišný od toho bežne používaného v zahraničí, v čom sú špecifiká procesu a v čom spočíva jeho najväčší prínos. Porovnaním postojov dvoch vzoriek respondentov, ktorí sa na participatívny prístup k plánovaniu pozerajú z iného uhla pohľadu a inej pozície zistíme tiež v čom spočíva prínos a pre riziká pre jednotlivých účastníkov tohto procesu.

3.2 Riešenie verejných priestorov vybraného vidieckeho sídla pomocou participácie občanov na plánovacom procese

3.2.1 Štúdium dostupných zdrojov k danej problematike

Štúdium literatúry zaoberajúcej sa problematikou participatívneho plánovania, štúdium historických, štatistických a demografických prameňov zaoberajúcich sa historickým vývojom riešeného vidieckeho sídla - zber informácií, analýza historických súvislostí (kľúčové udalosti v dejinách obce), prírodné pomery, sociálna štruktúra, prehľad organizácií a združení pôsobiach v obci, zistenie hlavných problémov, potenciálu a hodnôt očami obyvateľov.

3.2.2 Analýza a syntéza získaných informácií

Posúdenie dostupných jestvujúcich metód používaných pri dotváraní verejných priestorov s aktívnym zapojením verejnosti, výber vhodnej metódy.

3.2.3 Stanovenie konkrétnych metód použiteľných v teréne

Použije sa metodika „Model plánovacieho procesu v komunite“ podľa Heleny Lenda - Chaloupkovej (2000).



3.2.4 Aplikácia vybraných metód v riešenom území - Model plánovacieho procesu v komunite

Popis jednotlivých krokov plánovacieho procesu :

3.2.4.1 Sonda v komunite: Počiatočné zistenie problémov

v tejto počiatočnej fáze je nutné sa zoznámiť s hlavnými problémami komunity resp. vybraného verejného priestoru a s občanmi, ktorým sa vysvetlia zámary plánovacieho procesu. Potrebne informácie sa zisťujú pomocou neformálnej diskusie s miestnymi občanmi, ktorí sú takto hneď od začiatku zapojení do projektu. Od občanov sa očakáva, že sa zamyslia nad súčasným stavom obce alebo nad daným problémom a boli pripravení sa zúčastniť ďalších prác. Získané informácie nám budú slúžiť na analýzu vzťahov a podmienok v obci.

Použijú sa metódy: Štruktúrovaný rozhovor, Anketa – dotazník medzi občanmi

3.2.4.2 Štruktúrovaný rozhovor

Informácie sa získajú z neformálnych rozhovorov s miestnymi obyvateľmi (ideálny počet je 8-12). Medzi dotazovanými osobami by nemali chýbať oficiálni aj neoficiálni predstavitelia komunity a taktiež tí, ktorí predstavujú široké spektrum názorov. Aj napriek tomu, že rozhovory sú neformálne, dotazovateľ sa musí riadiť súborom vopred sformulovaných otázok. Otázky sa zostavia za pomoci sociológa. Rozhovory majú určiť hlavné problémy komunity, ale zároveň poskytujú miestnym ľuďom možnosť sa s vedúcim projektu neformálne a priateľsky zoznámiť.

3.2.4.3 Dotazník – anketa s občanmi

Využíva sa na zistenie názorov občanov, ich hodnotových merítok a námetov. Použije sa na zistenie potenciálu obce, vzťahu občanov k obci, ich postojov k verejným priestranstvám obce ako aj na zistenie postojov architektov – tvorcov verejného priestoru a hlavných predstaviteľov miestnych samospráv k procesu

participatívneho plánovania a zapájaniu občanov do tohto procesu.



3.2.5 Stanovenie cieľov

Z nápadov získaných v prvom kroku od miestnych občanov, sa v spolupráci s miestnymi občanmi stanovujú ciele a spoločné vízie. Je možné vytvoriť pracovnú skupinu z aktívnych obyvateľov.

Použijú sa metódy: Hľadanie nápadov v malých skupinách, Obľúbené miesta / Nedomyselné miesta

3.2.5.1 Hľadanie nápadov v malých skupinách

Táto technika sa používa pri stretnutiach verejnosti a spočíva v tzv. brainstormingu – v spontánnom vymyslení čo najväčšieho počtu námetov v krátkej dobe v 5 až 8 členných skupinách. V nich sa ľahko vytvorí neformálna atmosféra a návrhy potom účastníci formulujú omnoho jednoduchšie a bez zábran ako na väčšom zhromaždení.

Pri brainstormingu je však potrebné zachovať kľúčové pravidlá: každý člen skupiny má rovnakú šancu povedať svoj názor a je zakázaná akákoľvek kritika námetov. Všetky námety sa zapisujú.

Postup hľadania nápadov v malých skupinách podľa metódy Projekt pre verejné priestranstvá (Project for public spaces)

1. prítomní sa rozdelia do malých skupín
2. v skupinách sa pomocou brainstormingu zodpovedajú základné otázky
 - Aké sú súčasné problémy riešeného územia (obce, parku, školy) – napr. nedostatok sprievodnej zelene, zanedbaná údržba a pod.
 - Aké projektové zmeny navrhujú na riešených plochách
 - Ktorí občania, združenia či inštitúcie by sa mali zapojiť do procesu obnovy

3. každá skupina oboznámi so svojimi myšlienkami ostatné skupiny
4. z prednesených cieľov sa stanovia priority
5. na záver sa dohodne ďalšie stretnutie na ktorom by sa stanovili konkrétne úlohy

3.2.5.1 Obľúbené miesta / Nedotknuteľné miesta

Miestni ľudia na stretnutí vypracujú zoznam svojich obľúbených aj neobľúbených miest v oblasti kde žijú, aby si spoločne ujasnili, čo je pre nich v danej obci najvzácnejšie. Najcennejšie prvky sa stanú východiskom pri tvorení vízie komunity, cieľu projektu a návrhu na konkrétne zmeny v danej obci.



3.2.6 Získavanie informácií potrebných k dosiahnutiu cieľov

Po stanovení cieľov sa zozbierajú špecifické informácie potrebné k ich dosiahnutiu, napríklad aké je súčasné využitie priestoru, aké sú problémy riešeného miesta, aký je jeho potenciál. Použijú sa metódy: pozorovanie, mapovanie, dotazník



3.2.7 Tvorba jednotlivých návrhov dlhodobého plánu alebo projektu

Ciele a získané informácie sa použijú k vytvoreniu rady alternatívnych návrhov, z ktorých sa vyberie ten najvhodnejší variant. Architekt spracuje rôzne varianty, ktoré budú vyplývať z predchádzajúcich zistených požiadaviek občanov a ich predstáv.



3.2.8 Analýza návrhov

V diskusii sa navrhnuté plány posúdia a zvolí sa vhodnejší variant. Po vypracovaní budú mať občania ešte možnosť vyjadriť ďalšie pripomienky, súhlas či kritiku.



3.2.9 Vyhodnotenie projektu

Po vytvorení návrhov v spolupráci občanov sa zhodnotí vytvorený návrh ako aj celková spolupráca a priebeh projektu a dosiahnutie cieľov.

3.2.10 Analýza a syntéza získaných informácií

– Spracovanie získaných informácií do textovej, grafickej, tabuľkovej, fotodokumentačnej podoby

3.2.11 Návrh

Na základe získaných čiastkových výstupov, prieskumov, analýz a pod. sa vypracuje návrh na dotvorenie verejných priestorov vidieckych sídel v grafickej aj textovej podobe.

3.2.12 Spätná väzba

Na základe získaných informácií a spätnej väzby od participantov Plánovacieho stretnutia sa zhodnotí priebeh akcie a definuje sa prínos resp. nevýhody takéhoto postupu.

3.3 Analýza participatívneho procesu plánovania, odporúčania pre prax

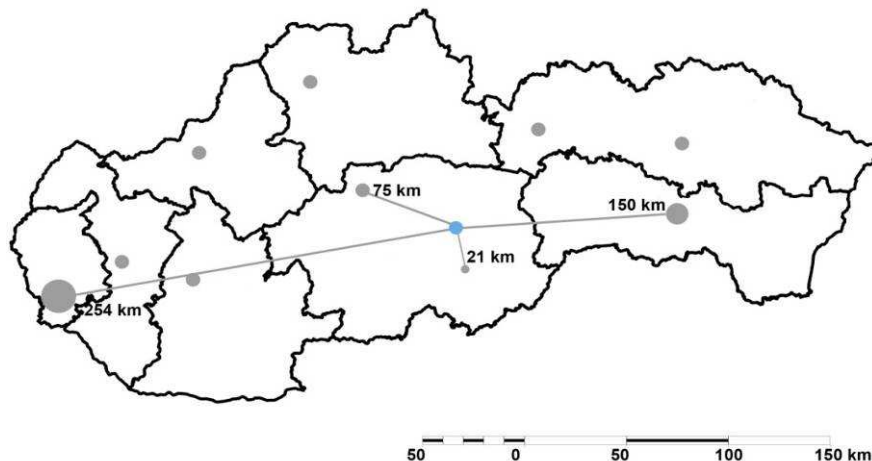
Na základe vlastných skúseností nadobudnutých v procese plánovania verejných priestorov pomocou participácie občanov na plánovaní v zvolenom vidieckom sídle ako aj na základe skúseností a postojov architektov a hlavných predstaviteľov miestnych samospráv získaných z dotazníkového prieskumu bude vykonaná SWOT analýza procesu participatívneho plánovania, na základe čoho definujeme odporúčania pre praktické využitie metódy participatívneho plánovania pri tvorbe verejných priestorov.



4 MATERIÁL – MODELOVÉ ÚZEMIE

4.1 Širšie vzťahy

Obec Utekáč sa nachádza v okrese Poltár (obr.č.3), banskobystrickom kraji (obr.č.2), pri ceste III. triedy a regionálnej železničnej trati č.162, v hlboko rezanej doline Rimavice, v nadmorskej výške okolo 400 m. n. m.

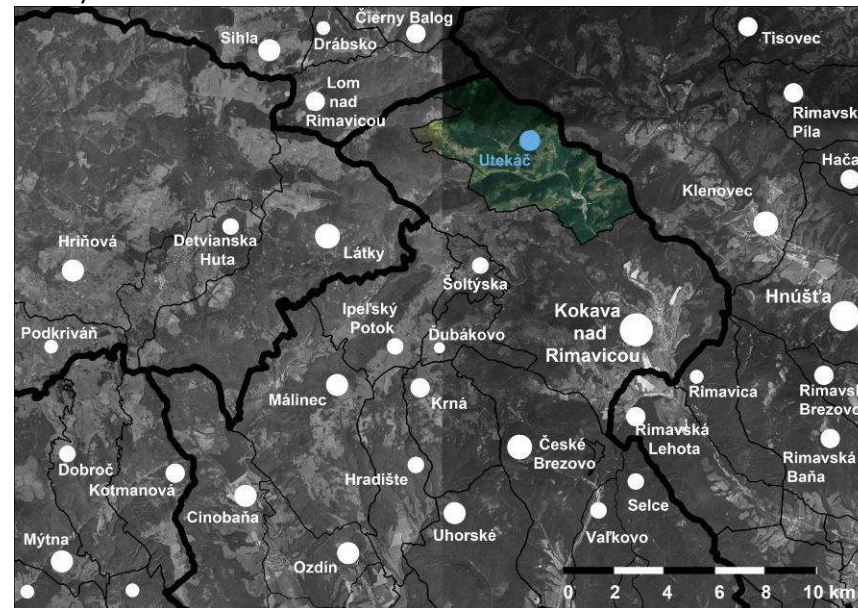


Obr. č.2 Poloha obce Utekáč v rámci Slovenska, (Keresztesová,2011)

Obec tvorí centrum lazničkeho osídlenia katastra s koncentrovaným osídlením v miestnych častiach Salajka, Drahová a Havrilovo. Obec Utekáč má 1200 obyvateľov.

„Poľnohospodárska výroba je zastúpená len súkromným malovýrobným sektorom. Ťažisko pracovných príležitostí poskytovali sklárne Tatrasklo, a. s., ktoré sú v konkurze a v súčasnosti nefungujú. Obytné funkcie sú koncentrované na nive Rimavice v okolí sklárni, a pozdĺž cesty III. triedy sústredené do skupiniek a vo voľnej krajine rozptýlené do lazov. Občianske

vybavenie je miestneho významu a sústredené v centre (Atrium, 2003).



Obr. č.3 Širšie vzťahy, (Keresztesová,2011)

Nasledujúce informácie sú spracované podľa dokumentu Územný plán – Prieskumy a rozbory z roku 2003 vypracovaného firmou Atrium, z ktorého sú vybrané najdôležitejšie údaje pre našu prácu:

4.2 Abiotické zložky

4.2.1 Reliéf

Katastrálne územie Utekáča patrí do viacerých geomorfologických jednotiek. V rámci oblasti Slovenského rudohoria väčšia východná časť leží v celku Stolické vrchy, ktorý sa v území delí na dva oddiely – Klenovské a Málinské vrchy. Západný okraj katastra leží v celku Veporské vrchy a jeho oddieli Sihlianska planina. Z hľadiska

energie reliéfu sa v katastri strieda stredne až hlboko rezaný reliéf, v severozápadnej časti prechádzajúci do veľmi hlboko rezaného reliéfu, kým na južnom okraji je reliéf silne zvlnený až mierne rezaný (Atrium, 2003).

4.2.2 Klíma

Juhovýchodná časť katastra leží z klimatického hľadiska v mierne teplej vlhkej oblasti a jej pahorkatinovom a rovinovom okrsku mierne teplom, vlhkom, s miernou zimou. Západná časť leží v chladnej oblasti klímy a jej mierne chladnom okrsku (Miklós, 2002).

4.3 Súčasná krajinná štruktúra

4.3.1 Lesná vegetácia

Lesné porasty v posudzovanom území sú tvorené prevažne bukovými a jedľovobukovými, menej smrekovými porastmi, do veľkej miery prirodzenými, na niektorých stanovištiach umelo založenými alebo druhotne vzniknutými borinami a smrečinami miesto pôvodných prirodzených porastov. Lokálne sú v lesných dolinách zachované fragment podhorských a horských jelšových lesov (Atrium, 2003).

4.3.2 Nelesná drevinová vegetácia

V území je bohato zastúpená, dostatočne priestorovo a druhovo štruktúrovaná. V celom území sa nachádzajú rozsiahle plochy medzi lesnými porastami a využívanou poľnohospodárskou krajinou, porastené rôznymi sukcesnými štádiami druhotného lesa, miestami charakteru lesných porastov. Tieto plochy sú priestorovo a druhovo pomerne dobre štruktúrované a pri ponechaní ich ďalšieho vývoja dospejú postupne k hodnotným klimaxovým lesným štádiám. Tvorené sú bukom, brezou, osikou,

jedľou, vtrúsene sa vyskytuje javor horský a mliečny, hloh, trnka, ruža šípová, jaseň, lipa malolistá. Pásky a zhľuky kriačín sú tvorené lieskou, osikou, vrbou rakytovou, trnkou, hlohom, ružou šíповou. Dobré sú vyvinuté brehové porasty, v ktorých sa okolo Rimavice uplatňuje najmä jelša sivá, vrba krehká, purpurová a sivá, na prítokoch aj lieska, osika, buk, smrek, rakyta (Atrium, 2003).

4.3.3 Trvalé trávne porasty

Trvalé trávne porasty sú vzhľadom na hospodárenie pomerne diverzifikované, v intenzívnejšie využívannej poľnohospodárskej krajine sú čiastočne intenzifikované, premenené. V celom priestore sa nachádzajú aj plochy neudržiavané, zarastajúce náletmi drevín a strácajúce svoj pôvodný charakter. Pomerne hojne sa nachádzajú prameniská, malé plochy slatinísk, v alúviu Rimavice a dolných častiach väčších prítokov aj rozsiahlejšie plochy vysokobylinných močiarnych spoločenstiev. V stredných častiach svahov na úpätí lesných porastov sa lokálne zachovali živné pasienky v málo pozmenenej forme, na južne orientovaných krátkych suchých svahoch a vysokých medziach sa vyskytujú xerothermné spoločenstvá (Atrium, 2003).

4.3.4 Vodné toky a plochy

Osou územia je rieka Rimavica, ktorá z oboch strán v území priberá viacero prítokov. Ide zväčša o prirodzene tečúce, v dolných častiach bohato meandrujúce vodné toky s bohatou sprievodnou zeleňou brehových porastov. Regulované časti tokov sa nachádzajú prakticky len v obci (Atrium, 2003).



4.3 Urbanizmus, kultúrno – historické a výtvarné hodnoty

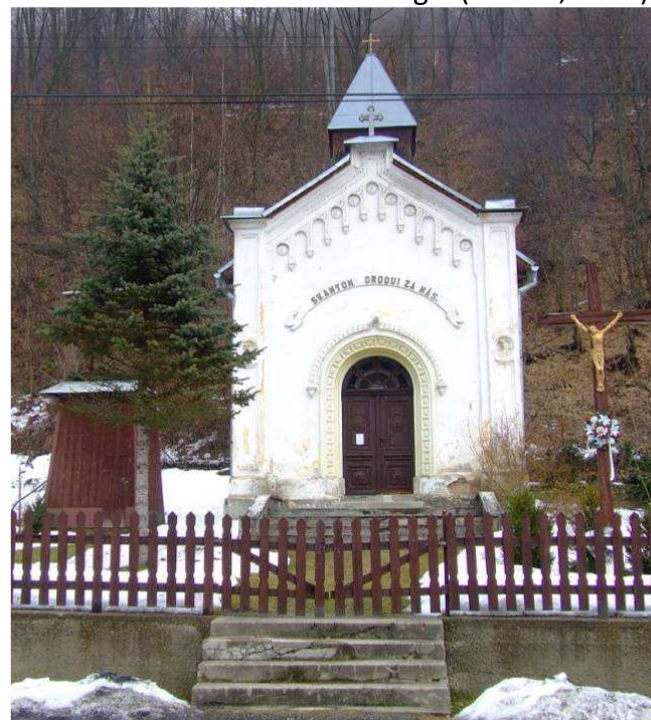
Zástavba obce je typu cestného, odvíjaná od historických sklárni vo veľmi stiesnených krajinárskych pomeroch. Dominujú bytové domy, ako odraz priemyselnej výroby. Pôdorys je vrstvený rôznymi historickými obdobiami (bytové domy, dostavba sklárni). Vo výraze obce cítiť viac účelovosť, ktorú však „utlmuje“ okolitá príroda.

Hlavnou kompozično – prevádzkovou a funkčnou osou je prietah cesty III. triedy. Ťažisko je pri vstupe do sklárne a pri železničnej stanici. Rekreačia a cestovný ruch je miestneho významu na báze záhradkárčenia / odčlenená osada, ako aj v rozptyle/, turistiky a zimných športov – boli prevádzkované vleky v lokalitách Vaľuška , Nad Rimava a Gizuľa. Časť bytového fondu mimo obce sa využíva pre chalupárenie. Zástavba v miestnych častiach je podobného urbanistického usporiadania – teda pozdĺž štátnej cesty. Výnimkou je Havrilovo – zmenená trasa štátnej cesty a Drahová dolina, ktorá je kolmo napojená na cestu.

Zachovaná symbióza krajiny a človeka v podobe lazniického osídlenia v rozsahu celej malebnej krajiny vytvára veľmi prívetivý a estetický pocit pre rozvoj country – turizmu, agroturistiky a lesnej turistiky. História obce je úzko prepojená s Kokavou. Obec bola jej osadou, neskôr miestnou časťou a od roku 1993 samostatnou obcou. Obyvatelia sa živili lesníctvom, chovom dobytky a tkaním hrubého súkna. Priaznivé danosti podnietili v roku 1807 v osade Utekáč založenie sklárne pre výrobu dutého skla. Kvalita výroby znamenala prudký rozvoj a zamestnanosť. V roku 1988 to bolo 684 miest, z toho pre ženy 335 miest. V súčasnosti sklárne nefunguje. Známou osobnosťou bol Štefan Šováňka (1858 – 1944) – umelecký sklár a rezbár. V súpise pamiatok SR sú evidované: -skláreň z roku 1807,

-pomník padlých účastníkov SNP z r. 1947 – štvorhranný pylón z umelého šedého mramoru vyrastá z podstavca, dekoračným prvkom sú kamenné kvetináče na nízkych stĺpikoch v nárožiach základne. Na čelnej strane pylónu je textová tabuľa, pomník je secesne ladený, -kaplnka – neogotická Sv. Antona Paduánskeho (obr.č.4) a drevená zvonica.

Do evidencie pamätihodností obce možno zahrnúť ďalšie dva pamätníky SNP, kaplnku v Havrilove (obr.č.5), objekt kina, drevenice, kríže a niektoré rannokapitalisticko bytové domy ako aj zachovanú historickú sklársku technológiu (Atrium, 2003).



Obr. č.4 Neogotická kaplnka Sv. Antona Paduánskeho a drevená zvonica (Keresztesová,2011)



Obr. č.5 kaplnka v Havrilove, (Keresztesová,2011)

4.4 Funkčné využitie plôch a stavebno – technický stav budov

Chotár je rozčlenený na lesnú, laznícku, rekreačnú a poľnohospodársku krajinu, do ktorej je „vhlbené“ urbanizované územie obce a jej miestnych častí. Existujúce plochy intravilánu sú zastúpené obytnými plochami, plochami OV, priemyslu a skladového hospodárstva, športu a zelene. Najväčšiu časť zaberajú obytné plochy RD a bytových domov. Značnú časť územia zaberá priemyselný areál podniku Tatrasklo.

Občianska vybavenosť je rozptýlená pozdĺž štátnej cesty smerom Kokava nad Rimavicou – Brezno. Hlavná časť pracovných príležitostí bola saturovaná v podniku Tatrasklo, ktorý sa podieľal aj na zabezpečovaní bytov v bytových domoch pre svojich zamestnancov. Z hľadiska výškovej hladiny zástavby prevláda v území zástavba 1 – 2 podlažná v RD a v bytových domoch 3 – 4 – 7 podlažná. Výškovú dominantu tvorí továrenský komín a vstupnú dominantu futbalový štadión.

Stavebno – technický stav objektov je rozmanitý, prevažujú však vyhovujúce a dobré. Miestne časti sú tvorené rodinnými domami usporiadanými pozdĺž potokov, prerastené chalupami, záhradnými domčekmi a základným občianskym vybavením. Stavebno – technický stav je opäť rozmanitý. Prevažujú vyhovujúce objekty (Atrium, 2003).

4.5 Ekonomická aktivita a pracovné príležitosti

Pracovné príležitosti v obci závisia na prevádzke sklárskeho závodu, ktorého chod je pre obec existenčne dôležitý. V súčasnosti je závod v konkurznom pokračovaní a mimo prevádzky. Väčšina ekonomicky aktívnych obyvateľov pracuje v Skláрни v Poltári. Pracovné príležitosti v obci sú obmedzené na obchod a



veľmi skromnú poľnohospodársku výrobu. V súčasnosti sa odchod za prácou prehĺbil a zanikli pracovné príležitosti v sklárskom závode.

Významnejšie zamestnávateľské organizácie v obci sú:

-Základná škola

-Udržiavanie a stráženie závodu Clara

-ŽSR

Miera ekonomickej aktivity v obci je 50% z čoho 29% tvorí podiel dochádzajúcich za prácou (Atrium, 2003).

4.6 Zariadenia občianskej vybavenosti

(obr. č.6)

Školské zariadenia

V obci sa nachádza Materská škola a Základná škola, ktorá je vybavená školským ihriskom a školskou jedálňou, chýba však telocvičňa.

Kultúra a osвета

Kultúrnoosvetové zariadenia sa nachádzajú v 2 zariadeniach:

-v Obecnom dome pod hlavičkou Mestského kultúrneho strediska

-v Spoločenskom pavilóne, ktorý je súčasťou majetkovej podstaty podniku Clara, t.č. v konkurznom konaní a mimo prevádzky. V obci sa nenachádza žiaden kostol. Pre cirkevné účely slúžia dve kaplnky:

-pamiatkovo chránená kaplnka neogotická kaplnka sv. Antona Paduánskeho v Utekáči,

-kaplnka v Havrilove.

Telovýchova a šport

V obci sa nachádzajú tieto zariadenia:

-futbalové ihrisko s minimálnou vybavenosťou,

-školské ihrisko,

-telocvičňa v budove býv. kina,

-nefunkčné termálne kúpalisko,

-strelnica,

-lyž. vlek 360 Tatrapoma Nad Rimava.

Zdravotníctvo

Po tom, čo bola zastavená činnosť v závodnom zdravotnom stredisku sa v obci nenachádza žiadne zdravotnícke zariadenie.

Najbližšie stredisko je v Kokave.

Sociálna starostlivosť

V obci sa nenachádza žiadne zariadenie sociálnej starostlivosti.

Administratíva

V obci sa nachádzajú 2 účelové budovy pre administráciu:

-Obecný dom,

-Administratívna budova Clara – v súčasnosti mimo prevádzky.

Ostatné zariadenia

Pošta sa nachádza na prízemí bytového domu a vyhovuje.

Závodná požiarna zbrojnica je mimo prevádzky.

V obci je celkom 6 cintorínov:

-v Utekáči – centrálny a podružný

-ostatné:

-Lichý potok,

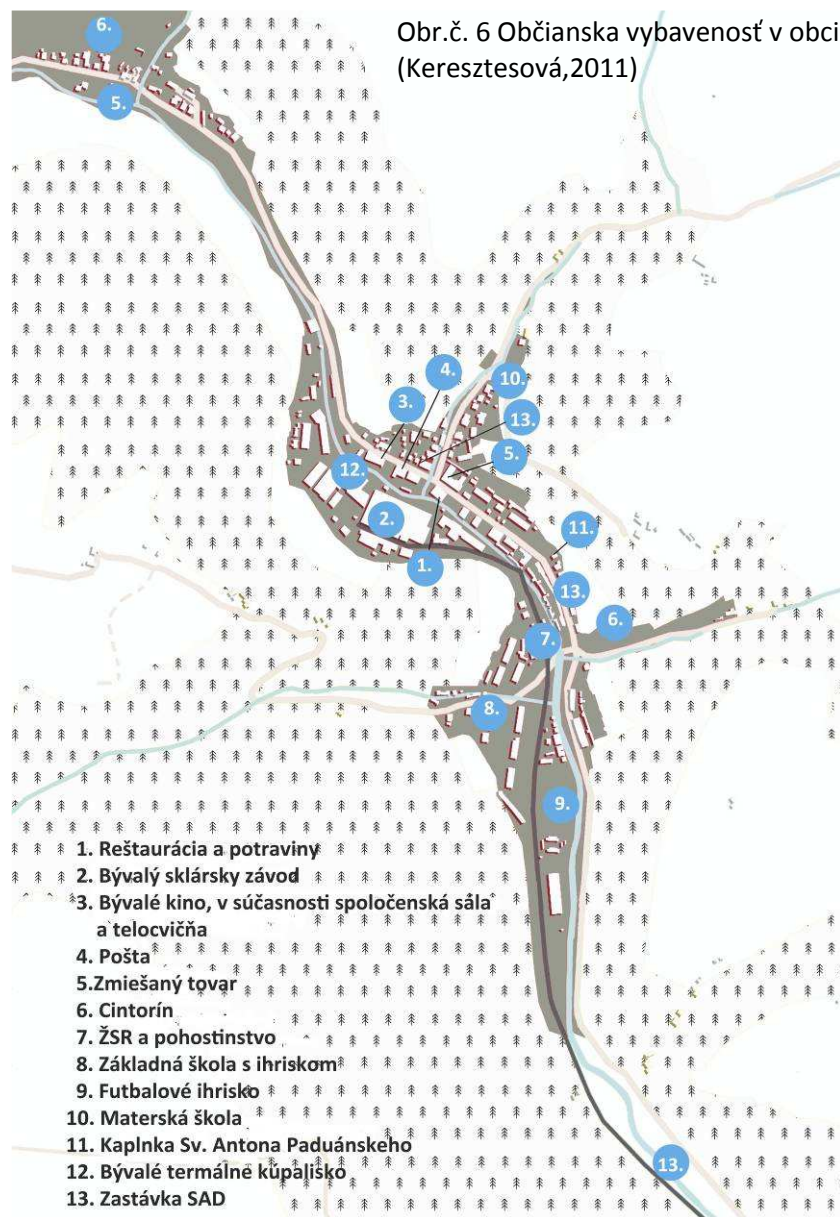
-Salajka,

-Drahová,

-Ďurkovka,

-Havrilovo.

Obec požaduje rozšíriť centrálny cintorín a vybudovanie Domu smútku (Atrium, 2003).



5 VÝSLEDKY

5.1 Definícia postojov architektov ako tvorcov verejných priestranstiev a hlavných predstaviteľov miestnych samospráv ako formálnych vlastníkov obecných verejných priestorov k zapájaniu občanov do tvorby verejných priestorov, ich participácia na plánovacom procese a ich skúsenosti so spoluprácou s občanmi

Názory a postoje občanov na plánované úpravy verejných priestranstiev by sa mali stať neodmysliteľnou súčasťou pri plánovaní verejných priestorov. Faktom ostáva, že samotní obyvatelia majú často krát požiadavky na funkcie plochy, ktoré sú opodstatnené a miestna samospráva, architekt, či urbanista ako profesisti, ktorí plochu navrhujú môžu mať úplne inú predstavu o tom, čo užívatelia reálne potrebujú. Preto je nevyhnutná spolupráca samosprávy, odborníkov a laickej verejnosti.

V dotazníkovom výskume sme sa preto zamerali na postoje nadobudnuté na základe empirických skúseností architektov a predstaviteľov miestnych samospráv so zapájaním občanov do plánovania. Problematika participácie občanov v plánovaní je pomerne široká a závisí od mnohých faktorov, ktoré sa z pozície krajinného architekta nie vždy dajú priamo ovplyvniť.

Každý plánovací proces je špecifický v závislosti od štruktúry sídla, riešeného územia, miestnej samosprávy, politickej a finančnej situácie v danom sídle, od samotných občanov ako aj odborníkov, ktorí sú vždy jedineční a tak vždy špecifickí. Preto je dosť problematické zovšeobecniť a špecifikovať faktory a limity plánovacích procesov. V dotazníku sme sa preto zamerali na najdôležitejšie problémy, ktoré boli definované v odbornej, prevažne zahraničnej literatúre. Keďže v zahraničí je zapájanie občanov do plánovania dosť populárne a samotný proces



plánovania so zapojením občanov je vždy špecifický a závisí aj od sociálnych, kultúrnych pomerov, a teda aj samotných občanov a odborníkov, nemôžeme očakávať rovnaký postup v plánovaní ako sa používa v zahraničí. V zahraničnej literatúre boli ako najväčšie nevýhody participácie občanov v plánovaní definované časová a organizačná náročnosť takéhoto procesu a najväčším prínosom participatívneho plánovania je definovaná zmena postojov občanov k takto vzniknutému priestoru a tým aj trvalá udržateľnosť zmeny. Preto nás zaujímalo, či situácia s participáciou občanov v zahraničí je porovnateľná so slovenskou situáciou, či naši plánovači a starostovia resp. primátori ako hlavní predstavitelia miestnej samosprávy oceňujú a využívajú takýto spôsob plánovania, či s ním majú skúsenosti, aké majú k takémuto plánovaniu postoje a ako sa ich postoje po takomto procese zmenili. Na získanie týchto informácií sme použili zber údajov pomocou dotazníku, kde sme sa zamerali na zistenie postojov predstaviteľov miestnych samospráv, architektov a urbanistov k participatívne plánovaniu. Postoj, ako sociálny jav nám umožňuje lepšie porozumenie problematiky a limitov procesu plánovania za účasti občanov cez postoje architektov a predstaviteľov miestnych samospráv, vychádzajúc z ich postojov nadobudnutých v rámci tohto procesu.

5. 1 .1 Metodika dotazníkového prieskumu určeného pre hlavných predstaviteľov samospráv zameraného na zapájanie občanov do plánovania

Dotazníkový prieskum adresovaný starostom/starostkám a primátorom/primátorkám bol zostavený v elektronickej podobe a pomocou internetu boli oslovení všetci najvyšší zástupcovia miestnych samospráv na Slovensku.

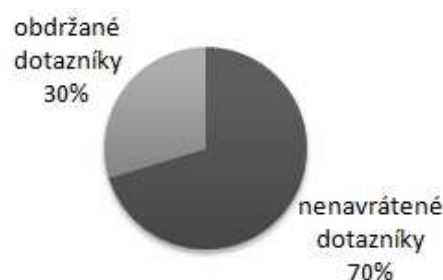
Štatistický úrad SR v informačnom systéme Mestská a obecná štatistika (MOŠ) uvádza, že Slovensko má ku dňu 31. 12. 2009 2891 obcí, z toho štatút mesta má 138 obcí (<http://portal.statistics.sk>).

Pomocou databázy členov Združenia miest a obcí Slovenska (ZMOS) boli oslovení všetci členovia združenia ZMOS v počte 2162 respondentov, 432 obcí však má nefunkčné emailové adresy, takže respondentov zo združenia ZMOS, ktorí dotazník reálne obdržali bolo 1729. Ďalej sme vyhľadali obce, ktoré sa v združení ZMOS nenachádzajú a to v počte 657, z čoho 141 obcí nemá emailovú adresu takže tieto obce neboli oslovené. Týmto spôsobom sme v dotazníkovom prieskume zameranom na zistenie postojov a skúseností so zapájaním občanov do plánovania celkovo reálne oslovili 2246 najvyšších predstaviteľov obcí.

Prieskum prebiehal v mesiacoch december 2010 – február 2011. V decembri boli oslovení všetci respondenti (reálne obdržaných dotazníkov bolo 2246) avšak návratnosť bola iba 16,56% , čo znamená, že dotazník vyplnilo 395 respondentov. Preto koncom januára boli zaslané tzv. „follow ups“ formuláre. Tento postup je bežný pri dotazníkových prieskumoch a podľa Dismana (Disman, 2002) prináša zvýšenú návratnosť dotazníkov takmer na 70%: „najúčinnnejšia cesta k zvýšeniu návratnosti rozposielaného dotazníka je veľmi prácna a prozaická. Jedná sa o to, čomu sa obvykle v anglicky písanej literatúre hovorí follow ups. Po určitom počte dní, obvykle dvoch týždňoch, respondenti, ktorí dotazník nevrátili, dostanú „upomienku“. Asi po dvoch týždňoch môžeme tým, ktorí ešte neodpovedali, poslať nový exemplár dotazníku. Aká účinná je táto metóda svedčia výsledky štúdie prevedenej v USA: návratnosť na pôvodne rozposlané dotazníky bola 23.8%.

Potom boli aplikované všetky vyššie popísané kroky a po siedmich týždňoch návratnosť dosiahla 72,4%“.

V našom prípade po opätovnom oslovení všetkých respondentov sa počet obdržaných dotazníkov zvýšil o 372 kusov, čo je nárast pôvodnej vzorky o 94,17 % . Celková návratnosť dotazníkov bola tak 29,74 % z celkového počtu 2246 najvyšších predstaviteľov miestnych samospráv čo činí 668 navrátených dotazníkov (graf č.1).



Graf č.1 návratnosť dotazníkov

Keďže na to, aby bol dotazníkový výskum reprezentatívny je potrebná minimálne 5%-ná návratnosť- dotazníkov, naša vzorka respondentov je reprezentatívna, keďže zhruba každý tretí najvyšší zastupiteľ miestnej samosprávy sa zapojil do výskumu čo tvorí 29,74 % respondentov, ktorí dotazník vyplnili. Relatívne nízka účasť respondentov zapojených do prieskumu tiež vypovedá o všeobecne nízkom záujme predstaviteľov o problematiku participácie občanov do plánovania.

Dotazník bol zostavený na základe štandardných postupov používaných pre zostrojenie dotazníka. Skladal sa z troch častí. V prvej, vstupnej časti dotazníka bol uvedený zámer a spoločenský význam tohto prieskumu. Respondent bol ubezpečený, že dotazník je anonymný a jeho odpovede budú

používané len pre účely tohto výskumu a s výsledkami bude narábané tak, aby sa zachovala jeho anonymita. V úvodnej časti bola uvedená aj identifikácia Katedry záhradnej a krajinskej architektúry Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre ako pracoviska, kde výskum prebiehal, čo malo napomôcť k zvýšenému záujmu respondenta o predmet výskumu a tým doceliť jeho vyššiu návratnosť. Dotazník bol zostavený neutrálne a v serióznom tóne aby respondentov nabádal k serióznemu prístupu pri vyplňaní jednotlivých otázok a tiež nestranne, aby neobhajoval či nenabádal na naše predpokladané hypotézy.

Ďalšiu časť dotazníka tvorí samotný výskum – otázky zamerané na participatívne plánovanie a zapájanie občanov. Na úvod boli položené základné otázky o respondentovi ako pohlavie a akého sídla sú najvyššími reprezentantmi. Samotná časť otázok dotazníka je tvorená 10 poloopenými otázkami, čo znamená, že odpovede na otázky sú čiastočne štruktúrované, sformulované sú alternatívy podľa 5 bodovej Likertovej škály kde posledná alternatíva je voľná možnosť sa vyjadriť. Likertova 5 bodová škála bola zvolená, pretože je to jedna z najspôhlivejších a aj najčastejšie používaných techník pri meraní postojov v dotazníkových prieskumoch. Umožňuje nám získanie postojov – mieru súhlasu resp. nesúhlasu. Skladá sa z tvrdenia, kde respondent má možnosť vyjadriť svoju mieru súhlasu či resp. nesúhlasu na päťbodovej škále od úplného súhlasu – výrazne súhlasím až po najväčšiu mieru nesúhlasu - výrazne nesúhlasím . V strede tejto škály sa nachádza možnosť „neviem“, kde respondent nevie zaujať postoj k danému tvrdeniu, prípadne jeho postoj je neutrálny. Pomocou tejto škály sme zistili obsah postoja ako aj jeho silu. Posledná otázka dotazníka bola otvorená otázka,



kde respondent mal možnosť napísať svoje pripomienky a poznámky na danú tému.

Poslednú časť prieskumu tvorilo poďakovanie a upozornenie, že dané otázky boli zaznamenané.

5.1.1.1 Postoje hlavných predstaviteľov samospráv k participatívne plánovaniu

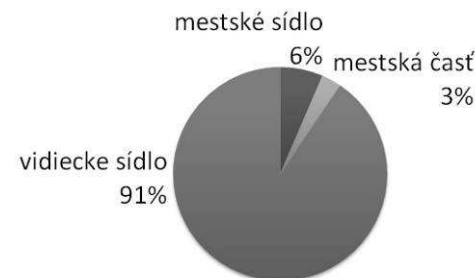
Do dotazníkového výskumu sa zapojilo 668 reprezentantov miestnych samospráv, z čoho 202 reprezentantov tvorili ženy, čo predstavuje 30% z celej vzorky, 70% v počte 465 reprezentantov tvorili muži (graf č.2). Podľa štatistiky Štatistického úradu Rodová rovnosť – Verejný život a rozhodovanie z roku 2010 podľa podielu pohlaví starostov a primátorov na Slovensku tvorí 78,8% podiel mužov, čo svedčí o reprezentatívnosti našej vzorky do výskumu zapojených respondentov.



Graf. č.2 Zloženie respondentov výskumu podľa pohlaví

Prevažnú časť respondentov – až 90% tvorili starostovia a starostky vidieckych sídiel, 6% respondentov tvorili primátori/primátorky miest a najmenšiu skupinu zapojených tvorili primátori/primátorky mestských častí (graf č.3). Počet zapojených najvyšších predstaviteľov samospráv podľa posledného sčítania Štatistického údaju z roku 2009 uvádzaného v

Mestskej a obecnej štatistike zodpovedá sídelnej štruktúre Slovenskej republiky.

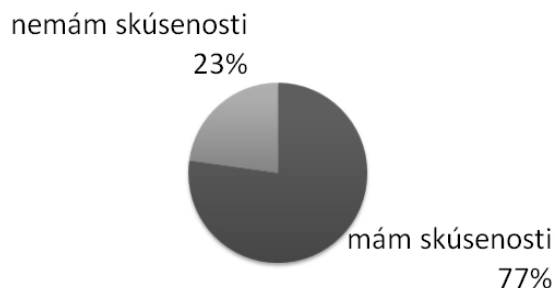


Graf č. 3 Zastúpenie respondentov podľa sídelnej štruktúry

Až 515 respondentov, čo tvorí 77% z celkového počtu respondentov zapojených do výskumu má skúsenosti so zapájaním občanov obce, kde sú najvyššími predstaviteľmi do plánovania priestranstiev obce. Prekvapivo len 23% respondentov nemá žiadne skúsenosti s participáciou občanov na plánovacích procesoch pri tvorbe verejných priestranstiev obce (graf č.4). Tento údaj bol pomerne prekvapivý, keďže sme predpokladali, že prevažná väčšina obecného zastupiteľstva má minimálne skúsenosti s participáciou občanov pri plánovaní.

Z výskumu vyplynulo, že až 90% prípadov, keď na plánovaní participovali aj občania sa udialo vo vidieckych sídlach, 7% v mestských sídlach a 3% v mestských častiach. Tento pomer je možný z dôvodu, že vo vidieckom prostredí je komunita občanov menšia, občania sa lepšie navzájom poznajú a tým pádom je zaistená aj lepšia komunikácia medzi samotnými občanmi ako aj miestnou samosprávou. Komunikácia je pre participatívny plánovací proces jeden z najproblematickejších momentov a jedno z najväčších ohrození úspechu participatívneho plánovania. Podľa mnohých definícií vidieka, je vidiek považovaný za prostredie

menej anonymné, s vyššou sociálnou kontrolou, ale tiež s vyššou sociálnou súdržnosťou a sociálnou oporou. Tieto hlavné znaky vidieka sú predpokladom pre participatívny prístup v plánovaní.



Graf č. 4 Skúsenosti starostov/starostiek a primátorov/ primátoriek so zapájaním občanov do plánovacích procesov

Starostovia a primátori uviedli, že občania prevažne skôr majú záujem na participácii v plánovaní verejných priestranstiev (graf č. 5) - 49 % zastupiteľov skôr súhlasí s tvrdením, že občania by mali záujem o participáciu na takomto procese, kým len 15% respondentov s tvrdením výrazne súhlasí. Podstatná skupina respondentov tvorených primátormi a starostami uviedla, že nevie či občania ktorých zastupujú by mali záujem o participáciu na tvorbe verejných priestorov. Tento postoj do veľkej miery vychádza aj z faktu, že prieskum bol vykonaný krátko po voľbách do obecného zastupiteľstva a mnoho starostov resp. primátorov bolo novozvolených, sú tým pádom vo svojom prvom volebnom období a tak ešte nemajú skúsenosti s občanmi obce. 10% respondentov skôr nesúhlasí s tvrdením, že občania daných obcí by mali záujem zúčastniť sa na plánovaní verejných priestranstiev, kým len 1% respondentov uviedlo, že s tvrdením výrazne nesúhlasí. 1% respondentov má však odlišný názor, konkrétne si

myslí, že záujem o účasť na plánovacom stretnutí majú len dôchodcovia, prípadne skupina aktívnych občanov, ktorá sa skladá z tých istých ľudí pri každom stretnutí.



Graf č. 5 Záujem občanov zúčastniť sa plánovacieho stretnutia z pohľadu hlavných predstaviteľov miestnej samosprávy

Vychádzali sme z predpokladu, že jedna z najväčších výhod participatívneho plánovania je skutočnosť, že občania sú najlepší zdroj informácií o danej obci, keďže v obci žijú a preto obec najlepšie poznajú, majú tak postrehy, ktoré tvorcovia priestoru ako vonkajší pozorovatelia často nemajú šancu zachytiť. Táto hypotéza sa potvrdila, keďže až 47 % respondentov s tvrdením výrazne súhlasí a občanov danej obce pokladajú tak za najlepší zdroj informácií (graf č. 6). Až 48% respondentov s tvrdením skôr súhlasí. 3% respondentov skôr nesúhlasí a 2% respondentov sa k danému tvrdeniu nevedelo vyjadriť. S tvrdením nikto výrazne nesúhlasí, čo môžeme považovať za pozitívne.



Graf č. 6. Občania ako najlepši zdroj informácií o mieste kde žijú

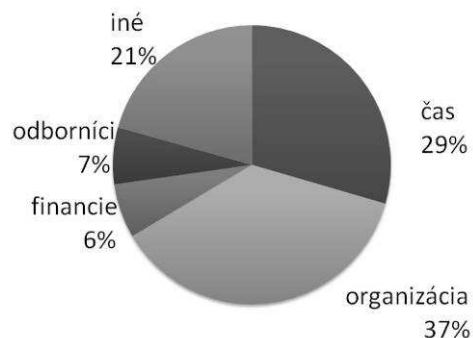
Za jednu z nevýhod participatívneho plánovania môžeme pokladať vyššiu náročnosť takéhoto postupu ako pri bežne používaných postupoch participatívneho plánovania s čím výrazne súhlasí aj 29% respondentov. 53% respondentov s tvrdením skôr súhlasí. Len 2% respondentov má iné postoje a s tvrdením, že participatívne plánovanie je náročnejšie výrazne nesúhlasí, kým 9% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí. Len 6% respondentov sa k danému problému nevedelo vyjadriť (graf č. 7). Aj napriek tomu, že 82% respondentov sa do určitej miery (výrazný súhlas, prevažný súhlas) stotožňuje s tým, že participatívny postup plánovania je náročnejší ako bežné postupy plánovania, až 68% respondentov z celkového počtu si aj napriek náročnosti takéhoto procesu myslí, že každý občan by mal mať právo do plánovania sa zapojiť. Náročnosť takéhoto procesu nie je však limitujúcim faktorom či ohrozením pre to, či si hlavní predstavitelia miestnych samospráv zvolia prístup k plánovaniu s participáciou občanov, alebo bez účasti občanov, pretože až 68% respondentov ktorí si myslia, že participatívny proces je náročnejší, už do plánovania verejných priestranstiev občanov svojej obce zapojili a aj naďalej plánujú občanov zapájať, prípadne plánujú takýto prístup zvoliť v budúcnosti.



Graf č. 7 Participatívne plánovanie je náročnejšie ako bežné postupy plánovania

Medzi kľúčové problémy, pre ktoré respondenti pokladajú participatívne plánovanie v porovnaní s inými postupmi plánovania za náročnejšie, patria najmä vyššie nároky na organizáciu celého plánovacieho procesu, čo ako hlavnú nevýhodu participatívneho plánovania uviedlo až 37% respondentov. Limitujúcim faktorom je aj zvýšená časová náročnosť, keďže 29% respondentov uviedlo, že participatívne plánovanie je náročnejšie na čas ako iné postupy participatívneho plánovania. 21% respondentov uviedlo iné dôvody (komunikácia), pre ktoré participatívne plánovanie pokladajú za náročnejšie, s pomedzi ktorých ako najčastejší dôvod, pre ktorý je participatívne plánovanie náročnejšie ako bežne zaužívané postupy plánovania uviedli najmä rôznorodosť a široké spektrum názorov pre ktoré je nemožné nájsť kompromis, súlad názorov. Taktiež častým dôvodom zvýšenej náročnosti participatívneho plánovania je aj nízky záujem občanov o veci verejné a ich apatický postoj, prípadne názor, že občania nedokážu byť vždy objektívni, majú

záujem len o presadzovanie svojich osobných záujmov a názorov, neochota občanov prijať iný, často krát aj odborný názor a následne sú neobjektívne a nekonštruktívne príliš kritickí. 7% respondentov si myslí, že participatívne plánovanie si vyžaduje vyššie nároky na odborníkov a 6% respondentov za hlavný dôvod zvýšenej náročnosti participatívneho plánovania pokladá zvýšené finančné nároky na plánovanie (graf č. 8).



Graf č. 8 Dôvody zvýšených nárokov plánovacieho procesu pri participácii občanov z pohľadu starostov/primátorov

Podľa dotazníkového prieskumu, jeden z dôležitých argumentov prečo zvoliť práve postup participatívneho plánovania je tvrdenie, že občania by sa pripravovanými návrhmi lepšie stotožnili, keby spolupracovali na ich tvorbe. S týmto tvrdením sa úplne stotožnilo 32% respondentov, kým najväčšia skupina respondentov v zastúpení 57% s tvrdením skôr súhlasí. 7% opýtaných nevedelo zaujať postoj, či by sa občania s pripravovanými návrhmi lepšie stotožnili a 4% skôr nesúhlasili (graf č.9).



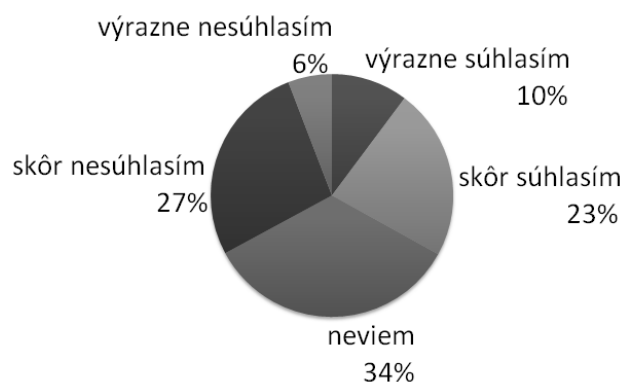
Graf č. 9 Občania by sa s pripravovanými návrhmi lepšie stotožnili keby spolupracovali na ich tvorbe

Aj napriek tomu, že mnoho grantových výziev je formulovaných tak, že spoluprácu občanov na tvorbe verejných priestranstiev preferujú, v niektorých prípadoch aj podmieňujú, podľa skúseností starostov a primátorov participatívne plánovanie nie je rozhodujúci faktor pri žiadaní dotácií na úpravu verejných priestranstiev a nie je to spôsob pre ľahší fundraising¹ (graf č. 10). Najväčšia skupina respondentov - 34% nevie či spôsob plánovania s participáciou občanov je výhodou pri žiadaní dotácií a grantov a či práve pomocou participácie občanov na plánovaní je projekt na získanie finančnej podpory na úpravu verejných

¹ **Fundraising** je systematická činnosť, ktorej výsledkom je získavanie finančných či iných prostriedkov na obecne prospešnú činnosť organizácií alebo jednotlivcov. Organizáciami bývajú spravida mimovládne neziskové organizácie, rozpočtové, alebo príspevkové organizácie (vzdelávacie inštitúcie, nemocnice, zariadenia sociálnej starostlivosti a pod.), obce, mktorergióny, kraje, cirkvy, v niektorých štátoch aj politické strany a v neposlednom rade aj podnikateľské subjekty poskytujúce verejne prospešnú službu. Oslovenými darcami bývajú jednotlivci (mecenáši, alebo sponzori), firmy, nadácie, štátne úrady, orgány miestnej alebo krajskej (regionálnej) samosprávy, orgány EÚ (Šedivý, Medlíková, 2009).



priestranstiev priechodnejší. Podstatná časť opýtaných zastáva názor, že zapojenie občanov do plánovacích procesov nemá vplyv na získanie dotácií či grantov, 27% s tvrdením skôr nesúhlasí, 6% výrazne nesúhlasí. Respondenti s opačným názorom a teda s tvrdením, že pomocou zapojenia občanov do plánovania by bolo jednoduchšie získať dotácie na úpravu verejných priestranstiev skôr súhlasia – 23% alebo sa tvrdením úplne stotožňujú – 10%.



Graf č. 10 pomocou participatívneho plánovania je ľahšie získať fundraising na úpravu verejných priestranstiev

Zapojenie občanov do plánovacích procesov má výraznú podporu predstaviteľov miestnych samospráv (graf č. 11). Keďže prevažná väčšina respondentov – 55% skôr súhlasí s tvrdením, že všetci občania by mali mať možnosť zapojiť sa do plánovania verejných priestranstiev obcí a teda, že to nie je len vec dohody miestnej samosprávy s odborníkmi, kým 30% respondentov má výrazne súhlasný postoj k tvrdeniu, že všetci občania by mali mať možnosť sa zapojiť do plánovania a teda, že nikto by nemal byť nejakým spôsobom diskriminovaný, pri možnosti do plánovania sa zapojiť. 5% respondentov sa k danému tvrdeniu nevedelo vyjadriť, kým

8% s tvrdením skôr nesúhlasí. Výrazne odmietavý postoj k príležitosti všetkých občanov sa do plánovania zapojiť má len 2% opýtaných. Viacerí respondenti sa zhodli na tom, že občania by mali mať právo zapojiť sa do plánovania, avšak toto právo nevyužívajú, sú apatické. Niektorí reprezentanti si však myslia, že možnosť zapojiť sa do plánovania by mali mať iba občania priamo dotknutí a teda tí, ktorí v danej časti mesta, resp. obce žijú. Tiež je častý názor respondentov, že občania by toto právo mali využívať pomocou členov miestneho zastupiteľstva, keďže sú to legálni zástupcovia občanov, volení občanmi. Tento predpoklad by bol správny a uplatniteľný v prípade, že by volení reprezentanti občanov v plnej miere zastupovali a reprezentovali názory s ktorými sa občania absolútne stotožňujú. Podľa výsledkov agentúry Focus, ktorá uskutočnila začiatkom októbra 2010 prieskum verejnej mienky na vzorke 1033 osôb, ktorá reprezentovala populáciu Slovenska nad 18 rokov, kde sa pýtali na spokojnosť s činnosťou volených predstaviteľov miestnej samosprávy – teda poslancov a starostu/ primátora v ich obci respektíve meste v uplynulých 4 rokoch však spokojnosť, či už celkovú alebo prevažujúcu, vyjadrila len tretina z oslovených respondentov (33,1%), čo je rovnako ako v roku 2006. Naopak, nespokojnosť, či u celkovú alebo prevažujúcu, deklarovala taktiež tretina obyvateľov (33,6%), čo je v porovnaní s rokom 2006 nárast o 9 percentuálnych bodov. Zostávajúca necelá tretina respondentov (30,2%) vyjadrila ambivalentné hodnotenie spokojnosti, keď uviedli, že sú zároveň aj spokojní, aj nespokojní. V prípade tejto kategórie respondentov došlo v porovnaní s rokom 2006 k poklesu o 8 percentuálnych bodov. Celkovo možno teda povedať, že hodnotenie spokojnosti s činnosťou miestnej samosprávy je v porovnaní s rokom 2006 horšie

(www.focus-research.sk).



Graf č. 11 Všetci občania by mali mať možnosť aktívne sa zapojiť do plánovacieho procesu

Za pozitívny jav v oblasti zapájania občanov miestnymi samosprávami do plánovania verejných priestranstiev môžeme považovať skutočnosť, že mnoho respondentov neostáva len pri formálnej podpore a súhlasných stanoviskách so zapájaním občanov do plánovacích procesov, ale občanov v minulosti už do plánovania aj priamo zapojilo - 34% respondentov (graf č. 12). 24% opýtaných však s participatívnym plánovaním zatiaľ nemá žiadne skúsenosti, avšak v budúcnosti pri úprave verejných priestranstiev obce plánuje zapojiť aj občanov do plánovacieho procesu. 35% respondentov do plánovania verejných priestranstiev svojich obcí občanov skôr plánuje zapojiť ako by ich z plánovacieho procesu mali vynechať, kým 3% respondentov však do plánovania občanov skôr neplánuje zapojiť. Výrazne odmietavý postoj zaujali len dvaja respondenti, čo však netvorí ani 1% opýtaných. 4% opýtaných sa k tvrdeniu či respondent má

záujem zapojiť do plánovania aj občanov nevedelo vyjadriť.



Graf č. 12 Záujem hlavných predstaviteľov miestnych samospráv o zapojenie občanov do plánovacieho procesu

5.1.2 Metodika dotazníkového výskumu určeného pre architektov zameraného na zapájanie občanov do plánovania

V dotazníkovom prieskume na zistenie postojov a skúseností architektov k zapájaniu občanov do plánovania boli oslovení všetci autorizovaní architekti spôsobilí navrhovať verejné priestranstvá. Podľa Zákona č. 138/1992 o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch sú autorizovaní architekti všetci architekti čo sú zapísaní v zozname autorizovaných architektov. Podľa kategorizácie architektov uvádzanej v tomto zákone možno byť architektom v niektorej z týchto kategórií:

- architekt pre pozemné stavby,
- architekt pre urbanizmus a územné plánovanie,
- architekt pre tvorbu krajiny a záhradnú architektúru,
- architekt pre interiéry stavieb a stavebný dizajn

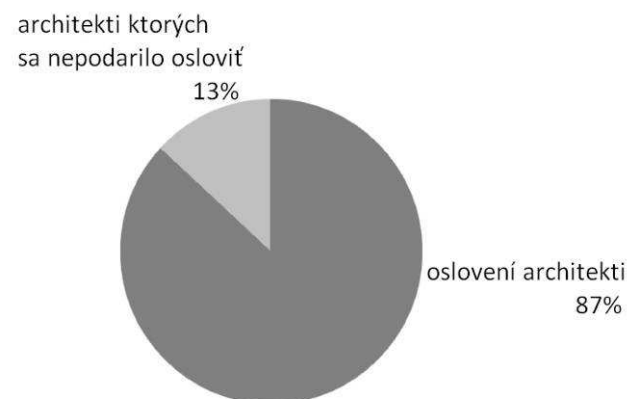


Verejné priestory má však v hlavnom popise práce architekt pre tvorbu krajiny a záhradnú architektúru, ktorý podľa tohto zákona najmä

- a) navrhuje organizačné a funkčné využitie plôch, vrátane asanačných, rekonštrukčných alebo rekultivačných zásahov do krajiny,
- b) projektuje využitie plôch ako chránených území, oblastí pokoja a verejných priestranstiev,
- c) projektuje výstavbu, úpravy a údržbu záhrad a plôch verejnej zelene.

V dotazníkovom prieskume však boli oslovení všetci autorizovaní architekti zo Slovenskej komory architektov, pretože participácia občanov je využiteľná a má veľký prínos nie len pri plánovaní verejných priestranstiev, ale aj napríklad aj pri tvorbe urbanistických štúdií, územných generelov, územnoplánovacej dokumentácie vrátane prieskumov a rozborov. Podľa uznesenia predstavenstva Slovenskej komory architektov z 3. februára 2011 bolo k 1. februáru 2011 v Slovenskej komore architektov (SKA) združených 1667 povinných členov (z toho 1628 autorizovaných architektov a 39 autorizovaných krajinných architektov) a 48 dobrovoľných členov; v registri hosťujúcich architektov bolo zapísaných 43 hosťujúcich architektov a 1 hosťujúci krajinný architekt;" Vyhľadali boli všetky emailové adresy povinných členov SKA v počte 1667 členov, keďže títo členovia majú autorizácie a odbornú spôsobilosť pre navrhovanie verejných priestranstiev a pôsobia na slovenskom trhu a v slovenskom kontexte. Z celkového počtu povinných členov sme však nenašli kontaktné údaje 97 architektov, takže reálne bolo pomocou emailového elektronického dotazníka oslovených len 1570 členov. Z tohto počtu sa však ešte 122 dotazníkových formulárov

nepodarilo doručiť, keďže kontaktné údaje boli neaktuálne, prípadne nefunkčné. Celkovo sme teda oslovili 1448 architektov/architektiek, ktorí mali možnosť sa do výskumu zapojiť (graf č.13).



Graf č. 13 Autorizovaní architekti oslovení do výskumu

Dotazníkový výskum, ktorý bol respondentom elektronicky distribuovaný začal začiatkom marca a trval do konca mája. Pre zvýšenie počtu respondentov boli architekti/ky opätovne oslovení pomocou „follow ups“ začiatkom apríla a následne aj mája, aby sa do výskumu zapojili keď tak ešte pred tým nespravili. Dotazník bol zostavený na základe štandardných postupov používaných pre zostrojenie dotazníka a koncipovaný bol podobne ako dotazník určený pre najvyšších predstaviteľov miestnych samospráv aby sa výsledky dali porovnať. Skladal sa z troch častí. V prvej, vstupnej časti dotazníka bol vysvetlený zámer a spoločenský význam tohto prieskumu. Respondent bol ubezpečený, že dotazník je anonymný a jeho odpovede budú

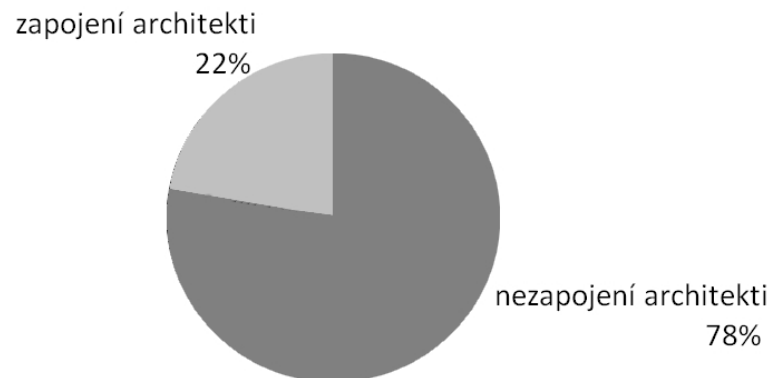
použité len pre účely tohto výskumu a s výsledkami bude narábané tak, aby sa zachovala jeho anonymita. V niektorých prípadoch sa však architekti osobne podpísali a vyžiadali si informácie o výsledkoch dotazníkového prieskumu. V úvodnej časti bola taktiež uvedená identifikácia Katedry záhradnej a krajinej architektúry Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre ako pracoviska, kde výskum prebiehal, čo malo napomôcť k zvýšenému záujmu respondenta o predmet výskumu a tým docieľiť jeho vyššiu návratnosť. Dotazník bol aj tentoraz zostavený neutrálne, v serióznom tóne a tak, aby respondentov nabádal k serióznemu prístupu pri vyplňaní jednotlivých otázok, nestranne, aby neobhajoval či nenabádal na naše predpokladané hypotézy.

Ďalšiu časť dotazníka tvorí samotný výskum – otázky zamerané na participatívne plánovanie a zapájanie občanov. Na úvod boli položené základné otázky o respondentovi ako pohlavie a kategória architekta – teda či sa jedná o autorizovaného architekta stavebného, autorizovaného architekta krajinného či prípadne respondent spadá do inej kategórie. Samotná časť otázok dotazníka je tvorená 11 poloopenými otázkami so sformulovanými alternatívami podľa 5 bodovej Likertovej. V strede tejto škály sa nachádza možnosť „neviem“, kde respondent nevie zaujať postoj k danému tvrdeniu, prípadne jeho postoj je neutrálny. Pomocou tejto škály sme zistili obsah postoja ako aj jeho silu. Posledná otázka dotazníka bola otvorená otázka, kde respondent mal možnosť napísať svoje pripomienky, skúsenosti a poznámky na danú tému, čo architekti v mnohých prípadoch využili a získali sme tak cenné osobné názory a skúsenosti.

Aj tentoraz tvorilo poslednú časť prieskumu poďakovanie a upozornenie, že dané otázky boli zaznamenané.

5.1.2.1 Postoje architektov k participatívne plánovaniu

Z celkového počtu 1448 autorizovaných architektov, ktorí boli reálne oslovení a dotazníky obdržali, sa do výskumu zapojilo relatívne málo respondentov. Obdržali sme 324 vyplnených dotazníkov, čo je relatívne nízka návratnosť, čo taktiež svedčí o nízkom záujme architektov o danú tému. Aj napriek tomu je však vzorka respondentov reprezentatívna, keďže 324 obdržaných odpovedí tvorí 22,3% z celkového počtu autorizovaných architektov kompetentných navrhovať verejné priestranstvá.

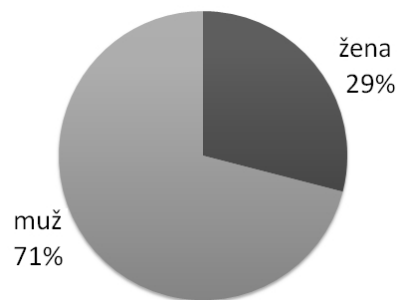


Graf č. 14 Pomer zapojených a nezapojených architektov do výskumu

Vzorka respondentov bola tvorená prevažne mužmi, ktorí tvorili až 71 % celej vzorky, kým ženy len 29%. Toto pomerné zastúpenie respondentov výskumu podľa pohlaví sa zhruba rovná pomernému zastúpeniu autorizovaných architektov k pomeru autorizovaných architektiek, keďže autorizovaných členov

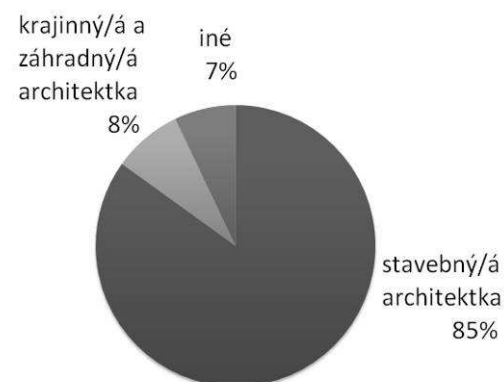


Slovenskej komory architektov tvorí až 75% mužov, kým žien je len 25%.



Graf č. 14 Zloženie respondentov výskumu podľa pohlaví

Do výskumu sa zapojilo najviac autorizovaných stavebných architektov - až 85%, kým krajinných a záhradných architektov sa zúčastnilo výskumu len 8%. 7% respondentov uviedlo ako kategóriu architektov "iné", kam spadajú architekti pre pozemné stavby, urbanisti a územní plánovači (graf č.15). Avšak v pomere k celkovému zloženiu členov SKA sa do výskumu zapojilo až 67 % autorizovaných krajinných architektov z celkového počtu architektov, kým autorizovaných architektov len 18% z celkového počtu autorizovaných architektov.



Graf č. 15 Zloženie respondentov výskumu podľa kategorizácie architektov

Môžeme konštatovať, že slovenskí autorizovaní architekti majú skúsenosti a aj záujem so zapájaním občanov do plánovania, keďže až 53% respondentov uviedlo, že v minulosti už spolupracovali s občanmi pri plánovaní a aj naďalej majú záujem o spoluprácu s občanmi. Ďalšia podstatná skupina respondentov v zastúpení 27% z celkového počtu respondentov uviedla, že zatiaľ síce s participatívnym plánovaním nemá skúsenosti, avšak má záujem o budúcu spoluprácu s občanmi pri plánovaní. 6% respondentov uvidelo, že v minulosti sa zúčastnili participatívnej spolupráce s občanmi, avšak do budúcnosti už nemajú záujem o spoluprácu s občanmi. Tento záporný postoj k participatívnemu plánovaniu môže byť spôsobený negatívnou skúsenosťou architektov, že proces s participáciou občanov bol výrazne náročnejší, čo tvrdí až 58%, kým 26% z týchto respondentov si myslí, že takýto proces bol skôr náročnejší a 16% z tejto skupiny respondentov nevie posúdiť či plánovací proces za účasti občanov bol náročnejší, ale v budúcnosti už nemá o účasť participatívno-

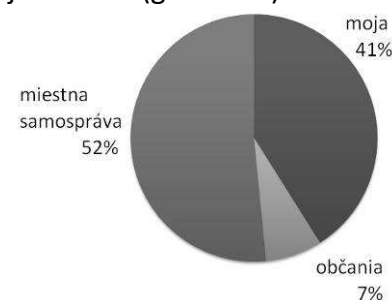
plánovacieho procesu. 68% respondentov, ktorí sa zúčastnili procesu plánovania s participáciou občanov a do budúcnosti už nemajú záujem o takýto prístup k plánovaniu, však po takomto procese vôbec nezmenila svoje postoje k tvorenému miestu a teda účasť občanov nemala vplyv na zmenu architektonických postojov k tvorenému miestu. 37% respondentov, ktorí majú skúsenosti s participatívnym plánovaním avšak do budúcnosti už nemajú záujem o účasť občanov na plánovaní, však potvrdili, že výsledný návrh bol vstupom občanov do plánovacieho procesu výrazne odlišný akým by bol návrh bez participácie občanov. 58% týchto respondentov potvrdilo, že občania návrh ľahšie prijali, keď boli účastní pri plánovaní, avšak pre architektov toto nie je postačujúca motivácia aby sa v budúcnosti ešte zúčastnili plánovania s participáciou občanov.

15% z celkového počtu respondentov uviedlo, že nemá žiadne skúsenosti so spoluprácou s občanmi pri plánovaní a ani vôbec nemá záujem (graf č. 16), títo respondenti zastávajú názor, že plánovanie je vec čisto odborná a preto by mala byť vykonávaná iba odborníkmi.



Graf č. 16 Skúsenosti respondentov výskumu s participáciou občanov v plánovaní

Podľa respondentov výskumu, paradoxne najmenšia iniciatíva týkajúca sa vytvorenia plánovacích stretnutí, kde by sa riešili verejné priestory za účasti občanov pod odborným vedením vzišla práve zo strany občanov, kde iniciatíva participatívnej spolupráce bola zo strany občanov len v 7% prípadov. Podľa vyjadrení respondentov, najviac architektov oslovených riešiť verejné priestory v obci za účasti občanov bolo oslovených miestnou samosprávou – 52%, kým 41% respondentov samo prišlo s iniciatívou do plánovania verejných priestorov obcí vypočítať a aktívne zapojiť aj občanov (graf č. 17)



Graf č. 17 Iniciátori zapojenia občanov do plánovania

Účasť občanov na plánovaní má výrazný vplyv aj na obsah samotného návrhu riešeného územia. Takto vytvorený výsledný návrh riešenej plochy vytvorený v spolupráci s občanmi je iný ako bez spolupráce občanov, s čím súhlasí polovica respondentov – 50%, kým 11% respondentov úplne súhlasí. 21% respondentov nevie posúdiť, či by návrh riešeného územia bol iný za spolupráce občanov na tvorbe návrhu ako by bol bez zapojenia občanov do plánovania. Len 2% respondentov si myslí, že zapojenie občanov do plánovania nemá na výsledný návrh žiadny vplyv a vytvorený návrh by bol taký istý, či už bez participácie občanov, alebo



s účasťou občanov. 16% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí (graf č. 18).



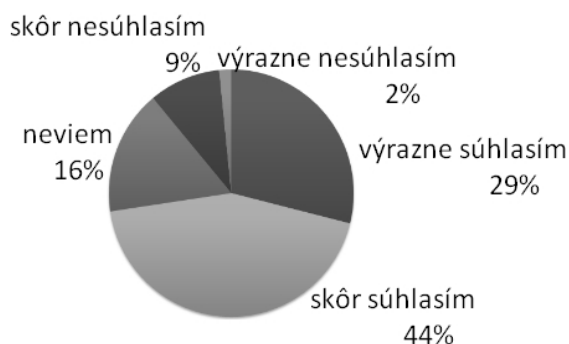
Graf č. 18 Návrh vytvorený za účasti občanov bol iný ako by bol bez spolupráce s občanmi

Vychádzajúc z predpokladu o vzdelávajúcej funkcii participatívneho procesu pri úspešnej participácii (Driskell, 2003) a teda, že keď má byť participácia úspešná, musia byť všetci participanti ochotní zmeniť svoj prístup a vytvoriť nové spôsoby porozumenia, môžeme skonštatovať, že participácia občanov na plánovaní mala na zúčastnených architektov vzdelávajúcu funkciu a vplyv na spôsobilu zmenu postojov k riešenej ploche. Až 38% respondentov má skôr podobnú skúsenosť a potvrdilo, že vplyv a prínos občanov v plánovaní skôr ovplyvnil postoje architektov, kým 4% respondentov s tvrdením výrazne súhlasí. 24% respondentov nevie či po plánovaní s aktívnou účasťou občanov zmenili postoje k riešenej ploche, kým 31% s tvrdením skôr nesúhlasí a 3% respondentov toto tvrdenie rázne odmieta (graf č. 19).



Graf č. 19 Zmena osobného postoja k riešenej ploche po participatívnom plánovaní

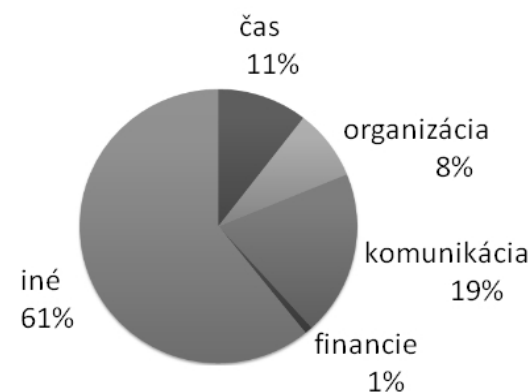
Aj napriek mnohým výhodám participatívneho plánovania je však plánovací proces s aktívnou účasťou občanov náročnejší ako bežné postupy plánovania čo sa potvrdilo aj dotazníkovým výskumom, keďže respondenti s tvrdením do určitej miery súhlasia – s tvrdením sa úplne stotožnilo 29% respondentov a 44% respondentov s tvrdením skôr súhlasí. 16% respondentov nevie posúdiť zvýšené nároky na plánovanie a nevie zaujať stanovisko k danému tvrdeniu. 9% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí a 2% respondentov výrazne nesúhlasí, čo znamená, že títo respondenti participatívne plánovanie nepokladajú za náročnejšie ako iné postupy plánovania (graf č. 20).



Graf č. 20 Participatívne plánovanie je náročnejšie ako iné postupy plánovania

Najväčšia záťaž pri participatívnom plánovaní podľa skúseností architektov spočíva vo zvýšených nárokoch takéhoto procesu na všetky uvedené možnosti ako čas, komunikáciu, organizáciu takéhoto procesu ako aj zvýšené nároky na financie, čo uviedlo až 61% respondentov. Táto skupina respondentov uviedla ako druhý najčastejší dôvod zvýšených nárokov na plánovací proces aj nesprávnu motiváciu občanov zúčastniť sa plánovacích stretnutí keď sa mnohí občania plánovacieho procesu zúčastnia iba pre to, aby sa mohli za každú cenu prezentovať, pričom nemajú potrebné poznatky a sú neznalí riešenej problematiky a takýto proces sa tým pádom môže stať kontraproduktívnym. Ako menej uvádzaný dôvod zvýšených nárokov na plánovanie s participáciou občanov sa vyskytovala aj ľahká manipulovateľnosť občanov, čo je rizikom pri plánovacom procese a presadzovaní osobných záujmov v ňom. 19% respondentov ako dôvod pre ktorý je participatívne plánovanie náročnejšie ako iné postupy plánovania uviedlo komunikáciu, ktorá je náročnejšia a potrebnnejšia pri takomto procese ako bez účasti občanov, pretože každý občan môže mať

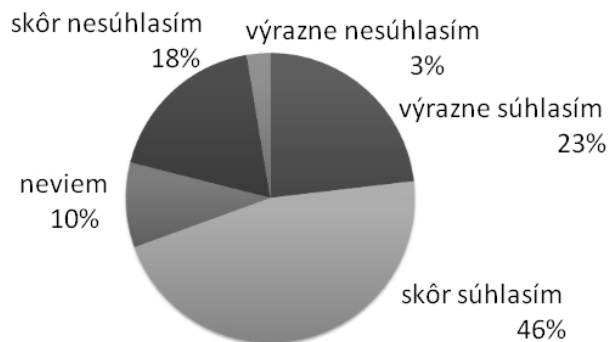
iný názor na danú problematiku a jej riešenie a je potrebné hľadať potrebný kompromis, zosúladiť všetky odborné aspekty s názormi verejnosti čo si vyžaduje viac komunikácie. Tiež je v niektorých prípadoch podľa respondentov obtiažne občanom vysvetliť správnosť odborného riešenia problému keď občania majú málo poznatkov a za každú cenu chcú presadiť svoj názor bez logických argumentov, ale iba preto, že oni to tak chcú. Podľa postojov vychádzajúcich zo skúseností 11% respondentov je takýto proces výrazne náročnejší na čas a vyžaduje si dlhší časový horizont ako iné postupy plánovania. 8% respondentov ako hlavný dôvod pre ktorý pokladajú plánovanie s participáciou občanov na plánovaní za náročnejší spôsob tvorby verejných priestorov uviedlo organizáciu a 1% respondentov uviedlo zvýšené finančné nároky a vyššie finančné výdavky na plánovací proces ako pri procese bez aktívneho zapojenia občanov (graf č. 21).



Graf č. 21 Dôvody zvýšených nárokov plánovacieho procesu pri participácii občanov



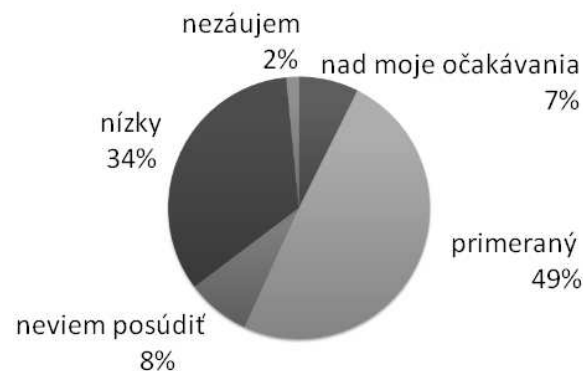
Aj napriek tomu, že pre plánovanie a tvorbu verejných priestorov je potrebná odborná spôsobilosť a autorizácia, verejné priestory sú určené verejnosti a preto je viac ako vhodné verejnosť ako občanov užívajúcich tieto priestory zapojiť do plánovania. S týmto tvrdením sa skôr stotožňuje až 46% autorizovaných architektov a teda tvorcov týchto priestorov, kým 23% zdieľa tento názor úplne. 10% respondentov sa k danému tvrdeniu nevedelo vyjadriť a nemá jednoznačne vyhranený postoj. 18% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí a 3% respondentov pokladá plánovanie za vec čisto odbornú a určenú preto iba kompetentným odborníkom (graf č. 22).



Graf č. 22 Všetci občania by mali mať možnosť zapojiť sa do plánovania verejných priestranstiev

Podľa výskumu môžeme skonštatovať, že architekti sú vo všeobecnosti skôr naklonení účasti občanov na plánovaní a majú kladný postoj k participácii občanov, ale zo strany občanov nie vždy je dostatočný záujem o účasť v plánovaní a na tvorbe verejných priestorov. 49% respondentov uviedlo, že účasť občanov na plánovacom procese bola primeraná ich očakávaniam,

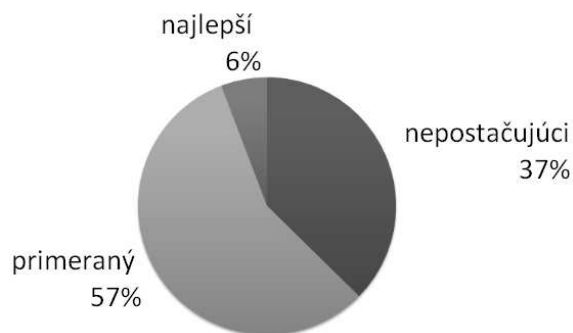
kým len 7% respondentov malo výrazne pozitívnu skúsenosť s účasťou občanov na plánovacom procese, ktorá bola nad ich očakávania. 8% respondentov mieru účasti občanov nevedelo posúdiť. Avšak až 34% respondentov uviedlo, že záujem občanov o plánovanie bol nízky a 2% respondentov uviedli, že zo strany občanov bol absolútny nezáujem o plánovanie (graf č. 23).



Graf č. 23 Záujem občanov zúčastniť sa participatívneho plánovania

Pri plánovaní verejných priestranstiev je potrebné získať a naštudovať si množstvo zdrojov, kde jedným z užitočných, no nie však jediných zdrojov môžu slúžiť aj samotní občania, ktorí o danom území, vzťahoch, problémoch, histórii a podobne majú informácie, ktoré mnohokrát nie je možné získať iným spôsobom. 57% respondentov dotazníkového výskumu uviedlo, že občania ako zdroj informácií o riešenom území boli primeraný zdroj. V 37% prípadov však občania ako zdroj informácií nepostačovali, a teda samozrejme boli potrebné aj iné zdroje na získanie potrebných údajov. 6% respondentov uviedlo, že samotní občania boli najlepší

zdroj na získanie potrebných informácií o danom riešenom území (graf č. 24).



Graf č. 24 Občania ako zdroj informácií o riešenom území

Vo fáze realizácie projektov verejných priestranstiev, často dochádza k situáciám, že občania sú nespokojní s navrhovanými riešeniami, keď vlna nevôle vyvoláva rôzne nesúhlasné reakcie, petície a pobúrenie. Takémuto stavu sa dá predísť zapojením občanov do plánovania už od samého začiatku projektu, pretože to môže mať za následok lepšiu informovanosť občanov o plánovaných zmenách, lepšie pochopenie týchto zmien a v konečnom dôsledku aj ľahšie stotožnenie sa občanov s pripravovanými zmenami. S týmto tvrdením skôr súhlasí 55% respondentov, kým 24% respondentov s tvrdením súhlasí výrazne a v participatívnom plánovaní vidí cestu ako lepšie a ľahšie presadiť navrhované zmeny. 12% respondentov nevedelo posúdiť, či sa občania ľahšie stotožnili s pripravovanými zmenami keď boli zapojení do plánovania týchto zmien. 8% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí, 1% opýtaných výrazne nesúhlasí s tvrdením, že občania sa ľahšie stotožnia s navrhovanými riešeniami keď budú zapojení do plánovania, toto 1% respondentov si myslí, že na

mieru stotožnenia sa občanov s návrhom nemá vplyv to, či občania mali možnosť sa vyjadriť a podieľať sa na tvorbe tohto návrhu (graf č. 25).



Graf č. 25 Občania sa s návrhom ľahšie stotožnili keď mali možnosť sa do plánovania zapojiť

Participatívne plánovanie je aj jedna z ciest ako občanov vzdelávať, a zmeniť ich pohľad na tvorbu verejných priestorov, zvýšiť ich záujem a angažovanosť vo veciach verejných. 54% respondentov dotazníkového prieskumu skôr súhlasí, že po projekte s aktívnym zapojením občanov sa postoje občanov k tvorenému priestoru ako aj samotnému plánovaniu zmenili, kým 14% respondentov výrazne súhlasí s tvrdením, že po participatívnom plánovaní sa postoj občanov k spoločne riešenému priestoru zmenil. 22% respondentov nevie posúdiť zmenu postojov občanov, kým 9% respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí. 1% respondentov výrazne nesúhlasí s tým, že pomocou participatívno-plánovacieho procesu by došlo k zmene postojov zo strany občanov (graf č. 26).



Graf č. 26 Z pohľadu architektov, po účasti občanov na plánovaní nastala zmena postojov občanov k riešenej ploche aj samotnému plánovaniu

5.2 Prípadová štúdia Utekáč

Obec Utekáč nachádzajúca sa v Banskobystrickom kraji, v okrese Poltár bola zvolená ako prípadová štúdia projektu Dotvorenia verejných priestranstiev vidieckych sídel pomocou participatívneho plánovania. Oslovené boli viaceré obce v rámci viacerých okresov aj krajov Slovenska, avšak nestretli sme sa so záujmom ani odozvou hlavných predstaviteľov miestnych samospráv o riešenie projektu verejných priestranstiev participatívnymi metódami. Podľa slov viacerých starostov občania nejavia záujem o problematiku verejných priestranstiev a tak s nimi nebude možná spolupráca: „ľudí trápia iné problémy ako verejné priestranstvá, ľudom treba prácu a naučiť ich, že sami sú zodpovední za svoju finančnú situáciu“. Mnohé obce sa odvolávali na priestorovú štruktúru sídla už neposkytujúcu nové verejné priestory: „Naša obec je husto zastavaná a preto nemáme veľa priestoru na riešenie verejných priestranstiev.“

Mnohé obce zas okrem uličných ťahov a malých námestí ktoré dobre plnia svoju funkciu nemajú verejné priestory ktoré by boli vhodné na participatívne plánovanie. Iné obce už zas verejné priestory obce majú vyriešené, keďže využili možnosť čerpania dotácií z Eurofondov, ktoré je možné čerpať od roku 2007. Viaceré obce zase štúdie obnovy verejných priestranstiev majú vypracované, avšak nemajú potrebné financie na ich realizáciu: „Financie v bratislavskom kraji je ťažšie zohnať, ako rokovať s občanmi na verejnom zhromaždení. Na projekt sme získali EÚ fondy, ale na realizáciu to nie je možné, lebo sa viac krát zmenili podmienky implementácie projektu.“

Obce sme oslovili aj prostredníctvom MAS Malohont, pretože toto občianske združenie združuje mnoho starostov a zároveň aj poskytuje granty na úpravu verejných priestranstiev a vie tak o dianí v regióne v tejto oblasti. Združenie MAS združuje 39 obcí, avšak na ponuku spolupráce zareagovali len dve obce z tohto združenia. Prvá obec ktorá prejavila záujem o spoluprácu bola obec Čerenčany v okrese Rimavská Sobota. Po viacerých stretnutiach so starostom obce, ktorý ponúkol obecné priestory na dotvorenie sa však novými voľbami do obecného zastupiteľstva zmenilo vedenie obce a tak zo spolupráce vzišlo. Hlavným dôvodom však boli priestory ktoré chcela obec riešiť – a to uličné ťahy obce. Tieto priestory aj napriek tomu, že predstavujú verejné priestranstvá vidieckeho sídla nie sú veľmi vhodné na participatívne plánovanie keďže pre priestorové možnosti neposkytujú mnoho alternatív riešenia a ich riešenie je skôr vecou odborníka ktorý ovláda rastlinný sortiment vhodný do uličných ťahov, danej lokality ako aj vidieckeho prostredia. Počas obhliadky terénu sme však zaregistrovali záujem občanov o riešenie verejných priestranstiev. Tu by sa participatívne plánovanie mohlo

uplatniť len ako forma vzdelávania občanov, pretože by im boli vysvetlené postupy pri výbere drevín vhodných do uličných ťahov, ktoré občania často krát nechápu a pri výruboch stromov tak často vznikajú situácie keď občania proti výrubom protestujú aj napriek tomu, že tieto výruby sú z odborného hľadiska opodstatnené a nevyhnutné.

Druhou obcou ktorá prejavila záujem o dotvorenie verejných priestranstiev vlastnej obce, bola obec Utekáč. Do dohody podmienok so starostkou sme sa dohodli na riešení 4 verejných priestranstiev v obci vo forme štúdie za participatívnej spolupráce občanov. Jedná sa o plochy verejných priestranstiev (obr. č.7): 1. dolná lúka pred vstupom do obce, 2. nástupná plocha pred cintorínom v centrálnej časti Utekáča, 3. plocha pri reštaurácii, 4. horná lúka na Salajke.

5.2.1.1 Súčasný stav dolnej lúky pred vstupom do obce

Jedná sa o plochu lúčneho charakteru, ktorá bola v minulosti občanmi z okolia Utekáča využívaná ako ilegálna skládka odpadu. Obec však na vlastné náklady na jar 2011 túto plochu vyčistila, pokosila a má záujem túto plochu pretvoriť na miesto rekreácie a oddychu občanov obce ako aj turistov. Plocha sa nachádza pri hlavnej ceste a nachádza sa pred vstupom do obce, takže tvorí akýsi nástupný priestor do obce, z druhej strany plochu ohraničuje potok. V blízkosti tejto plochy sa nachádza zastávka SAD s prístreškom a lavicou (obr. č. 8). Na lúke sa nenachádza žiadna vzrastlá vegetácia, má charakter lúky. Pri potoku sú však fragmenty sprievodnej líniovej vegetácie v podobe listnatých stromov (*Alnus glutinosa* L.). Cez potok vedie lávka, keďže v blízkosti plochy sa nachádza samota s jedným domom. Z druhej strany, cez cestu sa nachádza taktiež osídlenie rozstrúseného typu (obr.č.9, obr.č.10). V súčasnosti je miesto využívané občanmi Utekáča ako destinácia prechádzok.



Obr.č.8 Dolná lúka so zastávkou SAD (Keresztesová,2010)



Obr.č.9 Samota pred vstupom do obce(Keresztesová,2010)



Obr.č.10 Samota pred vstupom do obce (Keresztesová,2010)



5.2.1.2 Súčasný stav nástupnej plochy pred cintorínom v centrálnej časti Utekáča

Plocha pred cintorínom bola v súčasnosti vyčistená ako aj svah nad touto plochou, kde sa jednalo o lesnícke zásahy. Plocha sa nachádza pred cintorínom na návrší, kde je z druhej strany obklopená svahom a potokom. Potok však pod touto plochou preteká pod povrchom potrubím a ráta sa s jeho reguláciou v projekte protipovodňových úprav. Príjazdová cesta k tejto ploche je nespevnená a vedená do svahu. V blízkosti tejto plochy sa ešte nachádzajú garáže a zopár domov. Jedná sa už o okrajovú časť obce, takže v tesnej blízkosti plochy začína les (obr.č.11,obr.č.12,obr.č.13,obr.č.14).



Obr.č.11 Vchod do cintorína z hlavnej cesty,(Keresztesová,2010)



Obr.č.12 Začiatok cintorína so zastávkou SAD,
(Keresztesová,2010)



Obr.č.13 Pohľad na obec z cintorína
(Keresztesová,2010)



Obr.č.14 Pohľad na nástupnú plochu cintorína
a lesnícke zásahy,(Keresztesová,2010)

5.2.1.3 Súčasný stav plochy pri reštaurácii

Riešená plocha sa nachádza medzi reštauráciou a nižšou bytovkou, je ohraničená oplotením, ktoré plochu oddeľuje od potoka. Plocha ešte susedí s hlavnou cestou a chodníkom pre peších. Nachádza sa v úplnom centre obce. V súčasnosti sa na ploche nachádzajú ihličnaté dreviny a kry, ktoré sa však do daného prostredia druhovo ani kompozične nehodia (5ks *Pinus nigra* (ARNOLD), 2 *Juniperus horizontalis* (MOENCH), 5 ks *Picea pungens* (ENGELM)). Na ploche sa nachádzajú aj výsadby kvitnúcich krov (*Hydrangea sp.*, *Spirea japonica*, *Yucca filamentosa*) a trvaliek, ktoré sú vysadené samotnými občanmi, avšak majú nevhodnú kompozíciu (obr. č. 15, obr. č. 16, obr. č. 17, br.č. 18, obr.č.19).



Obr.č.15 Bytovka pri riešenej ploche,(Keresztesová,2010)



Obr.č.16 Potok pri riešenej ploche,(Keresztesová,2010)



Obr. č. 17 Pohľad na riešenú plochu
(Keresztesová, 2010)



Obr. č. 18 Plocha oddelená od potoka
plotom (Keresztesová, 2010)



Obr. č. 19 Plocha využívaná pri rôznych
príležitostiach (Keresztesová, 2010)

5.2.1.4 Súčasný stav hornej lúky na Salajke

Plocha je v súčasnosti nevyužívaná, bez vzrastlej vegetácie. Susedí s potokom a cestou, za ktorou sa nachádzajú rodinné domy. Nachádzajú sa tu aj drevené domy originálnej fínskej architektúry. Plocha je prázdna, len v severnej časti sa nachádza dláždená plošina (3m^2) s jednou lavičkou, stojanom na bicykle a informačnou tabuľou s rozcestníkom. Za touto plochou sa nachádza taktiež potok. Pri tejto ploche sa nachádzajú aj pneumatiky s výsadbami, čo je taktiež prejavom záujmu občanov o skrášlenie plochy (obr. č. 20, obr. č. 21, obr. č. 22, obr. č. 23).



Obr. č. 20 Dláždzená plošina na riešenej ploche, (Keresztesová, 2010)



Obr. č. 21 Celkový pohľad na riešenú plochu (Keresztesová, 2010)



Obr. č. 22 Potok pri riešenej ploche, (Keresztesová, 2010)



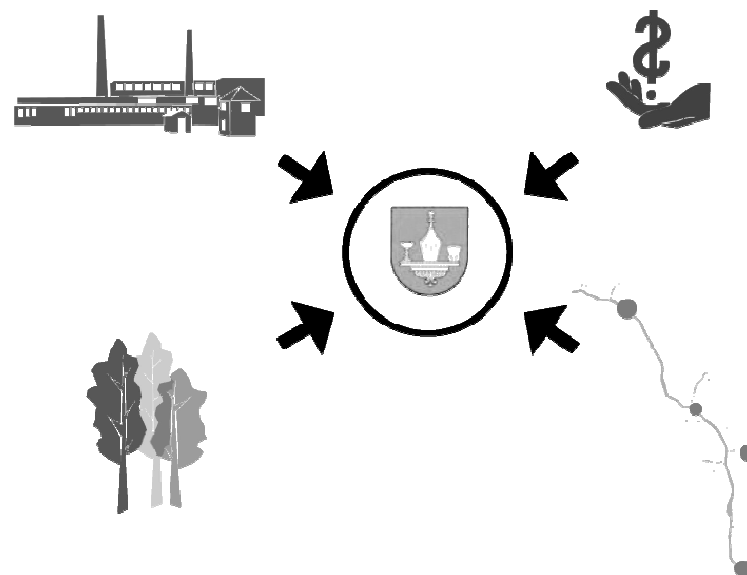
Obr. č. 23 Výsadby občanov ako prejav snahy o skrášlenie, (Keresztesová, 2010)

5.2.2 Analýza obce

Analýza socio-ekonomických, funkčných, priestorových aj kultúrnych vzťahov v obci ako aj na riešených plochách, prebehla osobným pozorovaním v teréne ako aj na základe neformálnych rozhovorov s miestnymi občanmi a formálnymi reprezentantmi obce.

5.2.2.1 Situácia obce Utekáč

Obec Utekáč je v súčasnosti zo socio-ekonomického hľadiska charakterizovateľná tým, že má dlhú tradíciu sklárskej výroby a je sklárstvom aj preslávená už od roku 1787. Sklárske závody sú už však od roku 1998 zatvorené, čo v obci spôsobilo vysokú nezamestnanosť. Obec sa však nachádza v údolí, obklopená lesmi a bohatou prírodou a taktiež má dostatok verejných priestorov, ktoré má v záujme riešiť (obr. č. 24).

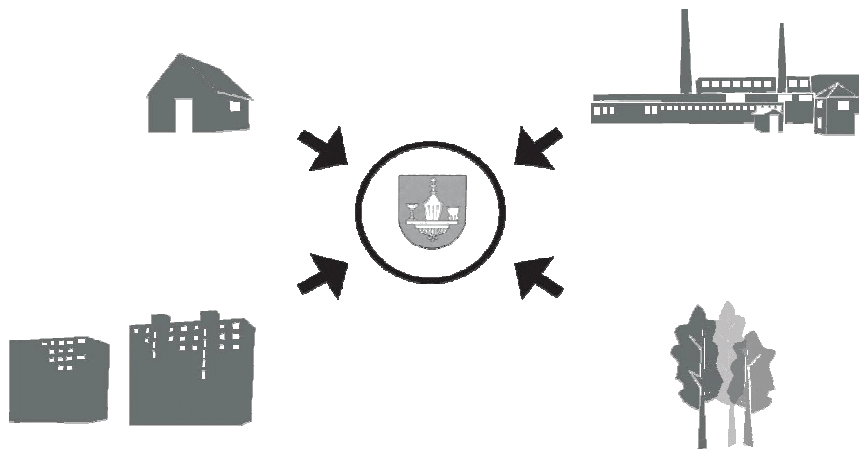


Obr. č. 24 Situácia obce Utekáč, (Keresztesová, 2011)



5.2.2.2 Urbanistická štruktúra obce Utekáč

Obec je typická svojim pôdorysným usporiadaním cestného typu, v stiesnených krajinárskych pomeroch, obklopená lesmi. Dominujú tu bytové domy, ktorých výstavba súvisí s priemyselnou výrobou a jej rozvojom v obci v čase výstavby týchto domov. Taktiež sú tu zachovalé domy individuálnej bytovej výstavby. Výraznou dominantou v štruktúre sídla je budova bývalých sklární, ktorá je dominantná hmotovo ako aj svojim centrálnym usporiadaním v priestore. Tento objekt zároveň pôsobí aj ako negatívna domína, kvôli svojmu schátralému stavu (obr. č.25).



Obr. č.25 Urbanistická štruktúra obce Utekáč, (Keresztesová,2011)

5.2.2.3 História vs. súčasnosť vplývajúce na verejné priestory v obci Utekáč

Na verejné priestory obce vplývajú viaceré faktory, ktoré sa počas dejín obce menia (obr.31). Pre obec malo fungovanie Sklárskeho závodu rozhodujúci charakter a ovplyvňovalo celý

život v obci. Počas fungovania priemyslu, bola jednak takmer 100% zamestnanosť, ako aj bohatý kultúrny a spoločenský život. Závod totiž zriadil závodné kino, divadlo, rôzne záujmové voľnočasové združenia (obr. č.26) a kurzy (obr. č.27), pravidelné zábavy, kolkáreň ako aj kúpalisko, kde závod začiatkom 70-tich rokov minulého storočia zaviedol z prebytočnej pary aj vykurovanie.

Toto kúpalisko bolo ako prvé v južnej časti stredoslovenského kraja s teplou vodou (obr.28). Spoločensko-kultúrny život v obci bol tak porovnateľný s kultúrnym vyžitím

v akomkoľvek väčšom meste. Obec sa preslávila taktiež tým,

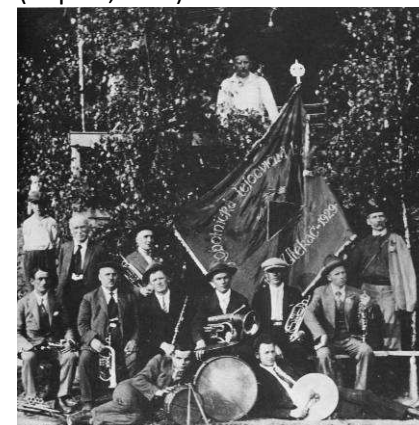
že je rodiskom slávneho rodu fujaristov Kubincovcov, čo malo rozhodujúci vplyv na folklór v obci. V súčasnosti sú usporadúvané kultúrne akcie v menšom počte (obr. č.29) a kúpalisko je mimo prevádzky kvôli katastrofálnemu stavu (obr. č.30). Obec je však obklopená lesmi a prírodným rámcom, ktorý vplýva na

verejné priestory obce jednak prírodnými procesmi (sukcesia

, invázia a pod.) ako aj tým, že na verejných priestoroch nie je potrebná veľká sadovnícka výsadba, keďže v okolí je prírody dosť.



Obr.č.26 Kurz varenia a pečenia, (Pupala,2010)



Obr.č.27 Utekáčska hudobná skupina, r. 1930, (Pupala, 2010)

Občania tak majú vďaka prírodnému prostrediu a dobrej polohe obce možnosť voľnočasových aktivít v prírode.



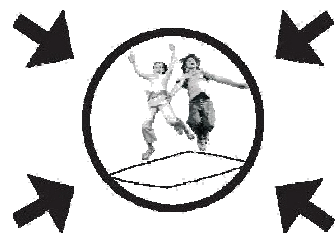
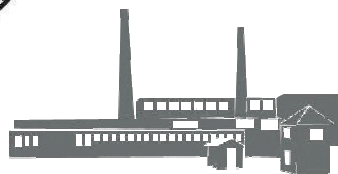
Obr.č.28 Historická fotka Utekáčskeho kúpaliska, (Pupala, 2010)



Obr.č.30 Súčasný stav Utekáčskeho kúpaliska, (Pupalová, 2010)



Obr.č.29 Fašiangy v Utekáči, (Pupalová, 2010)



Obr. č.31 História vs. súčasnosť vplývajúce na verejné priestory v obci Utekáč, (Keresztesová,2011)

5.2.2.4 Faktory vplývajúce na verejné priestory v obci Utekáč

Na verejné priestory v obci Utekáč výrazne vplýva miestna samospráva ako formálny vlastníci týchto plôch, taktiež prírodné faktory, financie z obecného, či súkromného či iného rozpočtu určené na rekonštrukciu a údržbu týchto priestorov ako aj samotní občania, ktorí verejné priestory môžu priamo ovplyvniť svojimi požiadavkami či následne tým, akým spôsobom tieto priestory budú využívať a ako často ich budú navštevovať (obr. č.32).



Obr. č.32 Faktory ovplyvňujúce verejné priestory v obci Utekáč, (Keresztesová,2011)

5.2.2.5 Faktory ovplyvňujúce vznik ako aj úspešnosť verejných priestranstiev v obci Utekáč

Na verejné priestory v obci Utekáč vplývajú rôzne tlaky ovplyvňujúce kvalitu, kvantitu ako aj samotnú existenciu verejných priestorov obce (obr. č.33). Jedným z takýchto faktorov ovplyvňujúcich verejné priestory obce je samotná obec, resp. obecné zastupiteľstvo, ktoré ako vlastník týchto priestorov je kompetentné v oblasti ich spravovania, vlastníctva a predaja, údržby ako aj využívania. Obec má jasnú predstavu o funkčnom využití obecných priestranstiev o čom však občanov neinformuje celkom flexibilne. Obecné verejné priestory sú taktiež závislé od

potenciálnych investorov. Na predaj priestorov sklárni obec vypísala konkurz a hľadá tak investora, ktorý by priestory vhodne využil. Kvalita a využitie verejných priestorov tak bude závislé aj od využitia spomínaného priestoru. Verejné priestory sú závislé samozrejme aj od financií, grantov, alebo dotácií, ktoré sa obci podarí získať, keďže v súčasnosti na tvorbu verejných priestorov obec nemá zvyšnú položku v rozpočte, čo aj v súčasnosti priamo vplýva na kvalitu týchto priestorov. Verejné priestory obce resp. ich navštevovanosť, sú závislé aj od pracovných príležitostí v obci, keďže motivácia a záujem občanov o dianie v obci a veci verejné klesá so zvyšujúcou sa nezamestnanosťou a beznádejou v zmene situácie.



Obr. č.33 Faktory ovplyvňujúce vznik ako aj úspešnosť verejných priestranstiev v obci Utekáč, (Keresztesová,2010)

5.2.2.6 Pešia dostupnosť jednotlivých riešených plôch ako faktor ovplyvňujúci navštevovanosť verejných priestorov

Mnohé štúdie preukázali, že zo sociálneho aspektu je kvalita a dostupnosť zelených plôch oveľa dôležitejšia, ako ich množstvo. Pešia dostupnosť je jeden z predpokladov navštevovanosti a udržateľnosti riešených plôch. Pešia dostupnosť je o to dôležitejšia, že podľa vekovej a sociálnej štruktúry obyvateľstva sa jedná konkrétne o starnúcu populáciu s vysokou nezamestnanosťou a preto predpokladáme, že plochy budú navštevované najmä pešo, prípadne na bicykli. Preto sa hodnotila pešia dostupnosť podľa indikátoru č. 4 - Dostupnosť miestnej verejnej zelene a miestnych služieb projektu „European Common Indicators Project“ (ECI) kde je dostupnosť chápaná v kontexte celého projektu ako podmienka kvalitného života.

Uvedený indikátor hodnotí podiel obyvateľov bývajúcich v dosahu 300 m od verejných priestranstiev väčších ako 0,5 ha a základných služieb.

Verejné priestranstvá sú podľa tohto indikátoru definované ako:

- verejné parky (lesoparky), záhrady alebo verejné priestranstvá vyhradené chodcom a cyklistom, s výnimkou dopravných ostrovčekov zelene a cintorínov (ak nie sú vyhlásené za významné plochy s rekreačnou funkciou)
- otvorené športové areály, verejne a bezplatne dostupné
- súkromné areály (poľnohospodárske areály, súkromné parky) verejne a bezplatne prístupné

Prostredníctvom indikátora sa vyberajú a hodnotia plochy dvoma spôsobmi:

1. spôsob: vyberajú sa plochy väčšie ako 0,5 ha
2. spôsob: hodnotia sa plochy spájajúce vyššie uvedené funkcie, bez ohľadu na výmeru

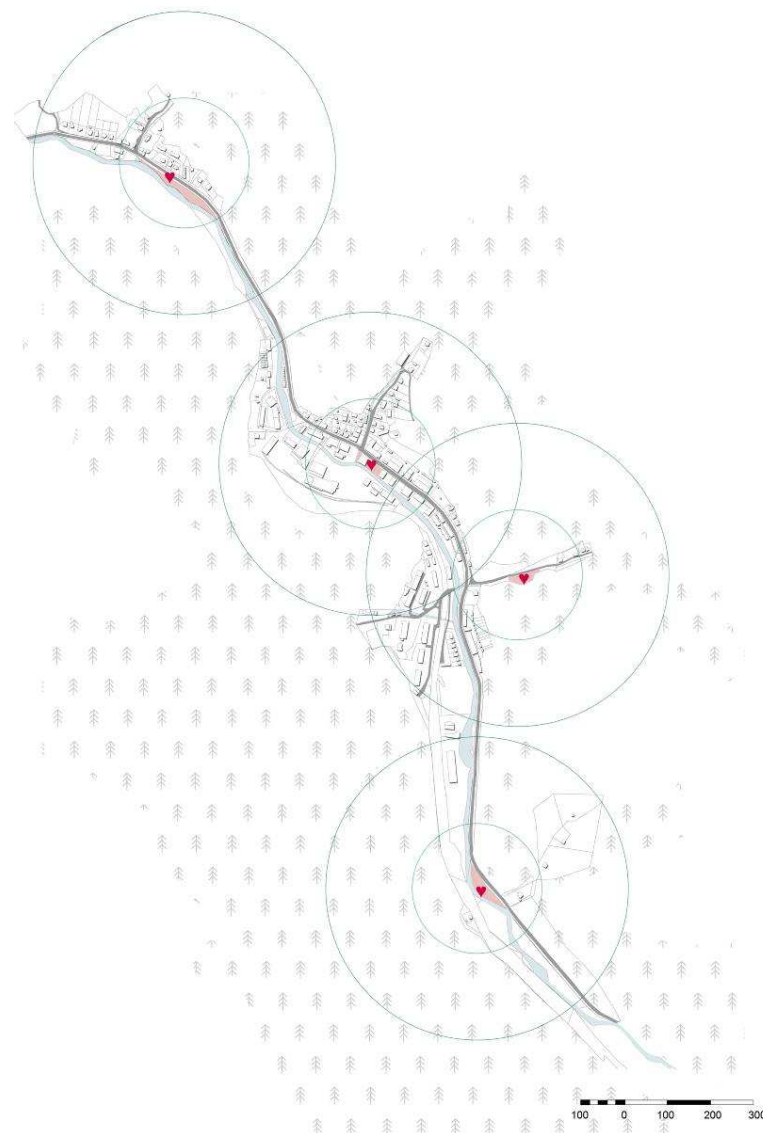
(Reháčková, Pauditšová, 2006).



Hodnotenie dostupnosti riešených plôch bolo realizované pomocou mapových podkladov, na základe ktorých bolo určené priestorové rozmiestnenie obydlií v nadväznosti na riešené plochy. Pre zistenie pohodlnej pešej dostupnosti riešených plôch sa vytvorila zóna v okruhu dostupnosti do 300 m a zóna dostupnosti do 700 m.

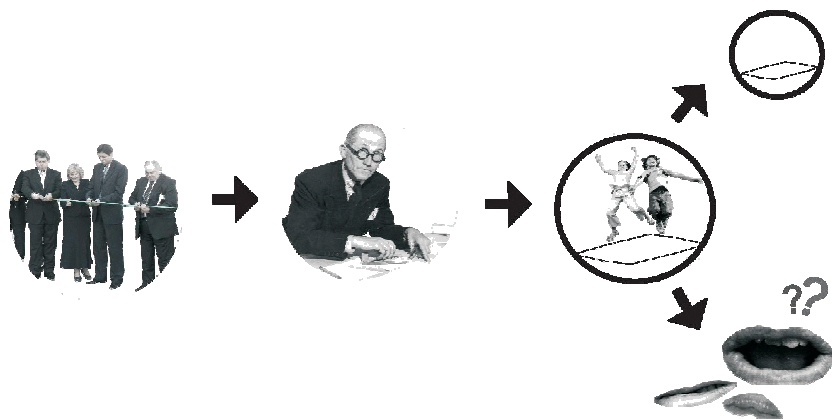
Voľba týchto vzdialeností bola zvolená cielene. Tristometrová dostupnosť vychádza z vyššie opisovaného ECI indikátora č. 4 - Dostupnosť miestnej verejnej zelene a miestnych služieb. Vzdialenosť 700 m vyplynula z predpokladu, že priemerná rýchlosť chôdze (vychádzkové tempo) sa pohybuje v intervale 4,0 - 4,5 km/h. Za 10 minút môže teda priemerný chodec prejsť cca 660 až 750 m. Preto bola pre výpočet dostupnosti zvolená priemerná hodnota, a to 700 m (Reháčková, Pauditšová, 2006).

Na základe analýzy pešej dostupnosti plôch (obr. č.34) sme zistili, že takmer všetci obyvatelia obce majú v pohodlnej dostupnosti - 10 minút pešej chôdze, aspoň jednu z riešených plôch, ktoré tak pokryjú potrebu rekreácie všetkých občanov obce. Občania žijúci vo väčšej vzdialenosti riešených plôch však majú plochy dostupné v rámci dlhších vzdialeností, pričom riešené plochy tak môžu využiť ako cieľové destinácie prechádzok.



Obr.č.34 Pešia dostupnosť riešených plôch, (Keresztesová,2011)
5.2.2.7 Plánovacie postupy v obci Útekáč

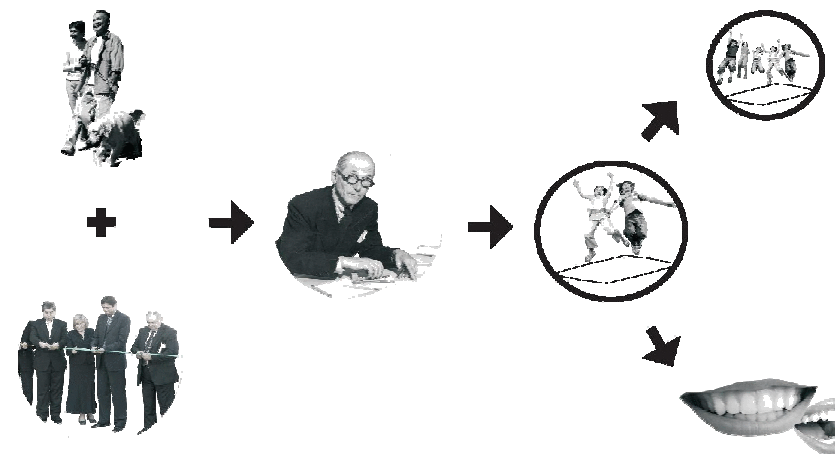
V obci Utekáč bol do teraz používaný bežne zaužívaný postup plánovania bez účasti občanov, resp. občania mali možnosť so svojimi pripomienkami vstúpiť do procesu až v poslednom kroku plánovacieho procesu. Tento prístup nie je ničím prekvapivým, je bežne používaný v rámci Slovenska. Postup plánovania tak prebieha tak, že obec ako formálny vlastník verejného priestoru zadá úlohu na vypracovanie projektu verejného priestranstva priamo architektovi, ktorý vytvorí priestor bez účasti občanov a vypočítia ich požiadaviek (obr. č.35). Takýmto prístupom môže priestor často skončiť neprijatím zo strany občanov ako aj tým, že nebude navštevovaný, lebo nebude reflektovať potreby občanov a priestor tak zostane nefunkčný. S touto situáciou sme boli konfrontovaní aj počas Plánovacieho stretnutia, keď vedenie obce prezentovalo projekty, ktoré už dalo spracovať bez účasti občanov. Občania tak boli veľmi prekvapení z navrhovaných riešení. Táto situácia vyvolala búrlivú diskusiu a negatívne prostredie.



Obr. č.35 Proces bežných plánovacích postupov v obci Utekáč, (Keresztesová,2011)

5.2.2.8 Proces participatívneho plánovania v obci Utekáč

Negatívnym skúsenostiam s plánovaním verejných priestranstiev sme sa tak pomocou participatívnych metód v plánovaní snažili predísť. Pri zadávaní úlohy vypracovania projektu vedením obce, sme vyslovili požiadavku do procesu plánovania priamo zapojiť aj občanov, ktorí by tak boli účastníkmi procesu už od začiatku (obr.č.36). Preto sme požiadavky a návrhy občanov definovali spoločne a navrhli sme tak verejné priestory, ktoré by mali slúžiť občanom podľa ich požiadaviek a predstáv, čo je predpokladom úspešnosti, obľúbenosti a navštevovanosti týchto priestorov.



Obr. č.36 Proces participatívneho plánovania v obci Utekáč, (Keresztesová,2011)

5.2.3 Plánovacie stretnutie

5.2.3.1 Príprava plánovacieho stretnutia

Príprava plánovacieho stretnutia si vyžadovala pomerne veľa času. Pred stretnutím bolo potrebné si naštudovať informácie o obci, o miestnej histórii a riešených plochách, aby sme sa čo



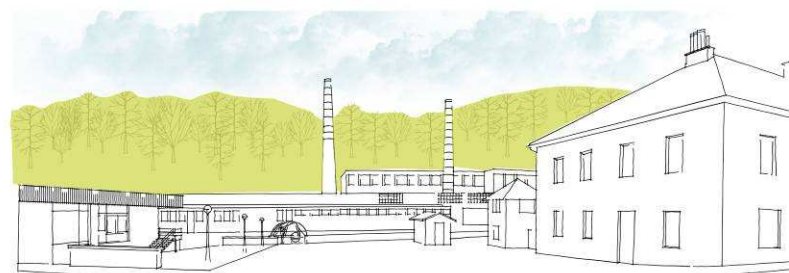
najviac priblížili miestnym občanom, pochopili ich situáciu, zvyky, životný štýl, nároky a požiadavky. Pri zbere informácií o obci a jej občanoch sme vychádzali z Územného plánu obce – Prieskumy a rozbor, 2003, z informácií dostupných na internete, z rozhovorov s miestnymi občanmi a v neposlednom rade z informácií dostupných na profile skupiny fanúšikov obce Utekáč v sociálnej sieti Facebook.

Taktiež bola potrebná dôsledná príprava materiálov na stretnutie – počnúc materiálmi propagujúcimi plánovacie stretnutie ako letáky a plagáty. Zabezpečiť dobrú propagáciu plánovacieho stretnutia pred stretnutím bolo esenciálne pre úspech celej akcie. Bolo nevyhnutné, aby o akcii vedelo čo najviac ľudí. Samozrejme účasť na plánovacom stretnutí je pre občanov dobrovoľná, nemôžeme nikoho nútiť zúčastniť sa stretnutia, ale je potrebné aby o ňom občania vedeli vopred, aby si vedeli zariadiť povinnosti tak aby sa v prípade záujmu mohli zúčastniť. Preto je dôležitý dostatočný predstih pred stretnutím, zabezpečenie komunikačných kanálov kde by sa miestni mohli dozvedieť o stretnutí, nadviazanie kontaktov s aktívnymi občanmi aj mimo oficiálneho vedenia obce, príprava štruktúry a programu samotného stretnutia, zabezpečenie priestorov, občerstvenia, pomôcok a materiálno-technických potrieb, príprava podkladov s ktorými občania na stretnutí majú pracovať – mapové podklady súčasného stavu obce pre lepšiu orientáciu, slepé mapy určené pre dokresľovanie vlastných nápadov, príprava prezentácie o samotnom projekte, jeho význame a jeho celi, príprava samotnej miestnosti kde sa stretnutie má konať. Skutočnosť, že vedenie obce bolo naklonené myšlienke participácie občanov na projekte dotvorenia verejných priestranstiev, nám pomohla

v propagácií a organizácií celého projektu, poskytnutí priestorov a zabezpečenia iných materiálno technických požiadaviek.

5.2.3.2 Propagácia

Dobrá a dostatočná propagácia akcie bola podmienkou jej úspechu. Využili sme preto všetky možné dostupné nástroje ako rozšíriť informáciu o plánovanom Plánovacom stretnutí. Vytvorili sme letáky, ktoré boli vedením obce rozdistribuované všetkým občanom. Letáky museli byť vypracované tak, aby čitateľ pochopil o čo sa v projekte jedná a prečo je dôležitá jeho účasť na plánovacom procese, aby pochopil význam a cieľ plánovacieho stretnutia a zároveň bolo potrebné čitateľov motivovať, aby mali záujem plánovacieho procesu sa zúčastniť (obr. č.38). Na letákoch boli do mapky zaznačené aj plochy ktoré sa na plánovacom stretnutí majú riešiť, aby mali o riešenom projekte jasnú predstavu (obr. č.38).



Pozývame veľkých aj malých

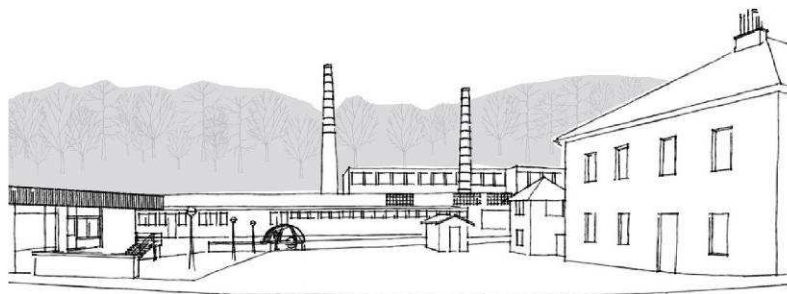
na "Plánovacie stretnutie" dňa **21.3.2011**
o **15.00** do MKS - Kultúrneho domu. Víťanú sú **všetci**, ktorých
zaujíma ako **obec** vyzerá. Spoločne budeme **debatovať**, navrhovať,
kresliť a vymýšľať. **A** prečo **Vás** pozývame? Pretože nás **zaujíma** Váš
názor a ako sa hovorí: **"Viac hláv, viac rozumu"**.
pre bližšie informácie sa obráťte na Obecný úrad 047/4514131,
alebo priamo na architektku - 0917 623 813, **Tešíme sa na Vás**

Obr.č.37 Plagát z Plánovacieho stretnutia,(Keresztesová,2010)

POZÝVAME VÁS NA PLÁNOVACIE STRETNUTIE

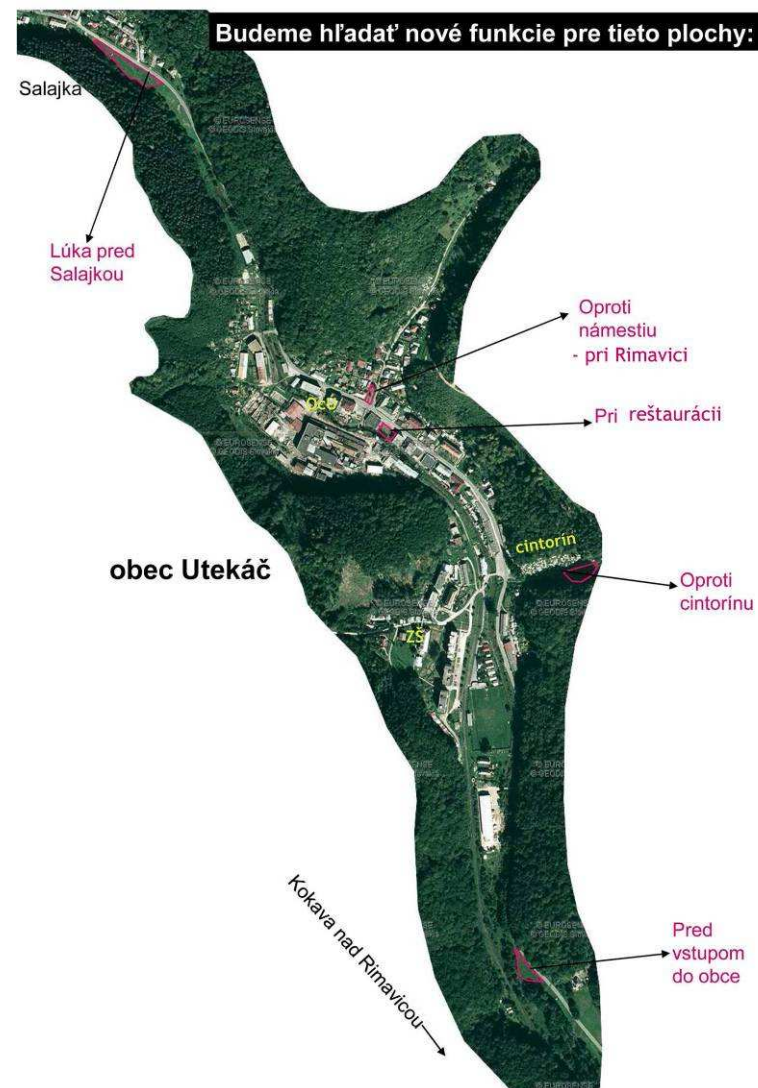
Vážení občania,
pozývame Vás na "Plánovacie stretnutie" dňa 21.3.2011 (pondelok) o 15.00 do Miestneho Kultúrneho Strediska v Utekáči. Víťaní sú všetci, ktorých zaujíma ako obec vyzerá. Spoločne budeme debatovať, navrhovať, kresliť a vymýšľať. Prečo je dôležité aby ste sa zúčastnili? Pretože plochy, ktoré v obci budeme navrhovať majú slúžiť pre Vás. Chceme aby ste si tieto plochy obľúbili, využívali ich a aby ste na nich radi trávili svoj voľný čas. Aj preto je dôležité aby sme hneď od začiatku vedeli čo by ste v obci privítali, aké máte požiadavky a čo by ste na plochách v budúcnosti chceli robiť. Zapojte sa teda do debaty a využite jedinečnú príležitosť vyjadriť svoj názor osobne a zapojte sa do tvorby nových priestorov pod vedením odborníka. Víťané sú aj deti, ktoré svoje predstavy môžu nakresliť.

Tešíme sa na Vás



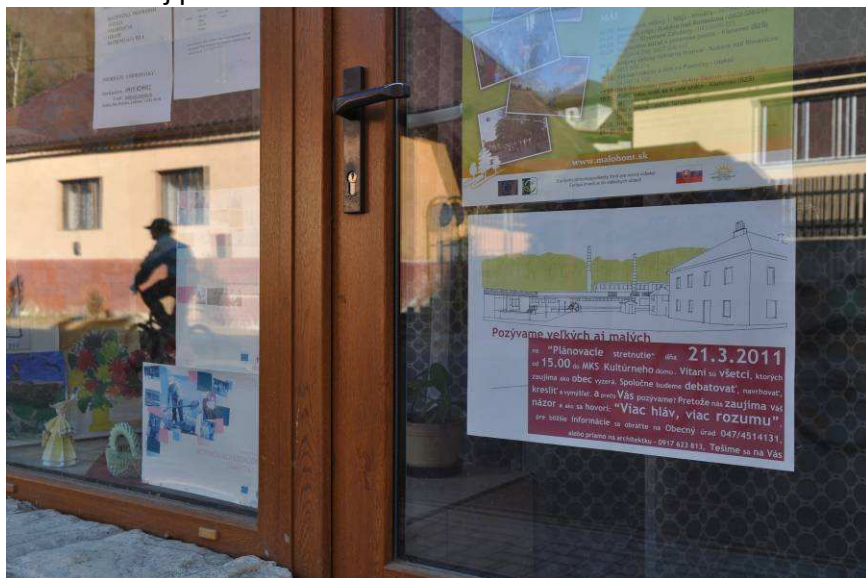
pre bližšie informácie sa obráťte na Obecný úrad 047/4514131,
alebo priamo na architektku - 0917 623 813

Obr.č.38 Predná a zadná strana propagačného letáku z Plánovacieho stretnutia, (Keresztesová,2011)





Taktiež boli spracované propagačné plagáty (obr. č.37), ktoré priateľským tónom pozývali na plánovacie stretnutie všetkých občanov. Tieto plagáty boli následne umiestnené na dobre viditeľných a často navštevovaných miestach ako napríklad obchody, Obecný úrad, škola, pohostinstvá v obci, najmä v jej centre (obr.č.39). Informácie o plánovanom plánovacom stretnutí boli šírené aj pomocou miestneho rozhlasu.



Obr.č.39 Propagácia Plánovacieho stretnutia v obci, (Keresztesová,2011)

5.2.3.3 Facebook ako efektívny nástroj propagácie

Počas získavania informácií o obci Utekáč sme informácie hľadali aj na sociálnej sieti Facebook. Keďže v dnešnej dobe je Facebook veľmi populárny spôsob virtuálnej interaktívnej komunikácie po celom svete ako aj na Slovensku, túto cestu sme využili. Podľa štatistík, na Slovensku používa Facebook 1 716 520 ľudí. Najpočetnejšiu skupinu tvoria ľudia vo veku 18-24 rokov

a prevažujú ženy nad mužmi. V rebríčku podľa počtu používateľov sa Slovensko umiestnilo na 57. mieste (<http://mediaetika.longtail.sk>). Preto sme sa pri propagácii plánovacieho stretnutia snažili využiť aj tento novodobý nástroj masovej komunikácie. Táto cesta sa osvedčila ako veľmi vhodná, pretože pri nízkych nákladoch resp. žiadnych sme tak dokázali osloviť veľké množstvo občanov obce Utekáč. Aktívni občania tejto obce ktorým záleží na jej rozvoji sú združení v dvoch facebookových skupinách – Utekáč – dedina dedín , ktorá má 326 členov a skupina Utekáč si nedáme s 414 členmi. Tu sme vytvorili pozvánku na Plánovacie stretnutie a tak každý člen týchto skupín mal možnosť sa o plánovanom stretnutí dozvedieť, prípadne to nejakým spôsobom komentovať. Vďaka facebookovej skupine sme sa tak dozvedeli o postoji miestnych občanov k vedeniu obce, že ľudia k vedeniu obce nemajú práve pozitívny vzťah a sú skeptickí voči krokom vedenia, keďže administrátormi tejto skupiny sú ľudia skôr v opozícii vedeniu obce. Bolo to dôležité zistenie, ktoré by sme za daných okolností iným spôsobom nemali možnosť zistiť a bolo to dôležité z hľadiska zvolenia ďalšieho postupu pri propagácii akcie ako aj pri zvolení očakávaní od spolupráce občanov na celom plánovacom procese. Za daných okolností sa zvýšili nároky na nestranné a objektívne vystupovanie vo vzťahu a komunikácii s vedením obce ako aj samotnými občanmi. Avšak nadviazali sme úspešnú komunikáciu s aktívnymi ľuďmi, ktorí majú záujem o rozvoj obce a oživenie tradícií a spoločenského života v nej. Zo strany týchto občanov bola prisľúbená pomoc pri propagácii Plánovacieho stretnutia a snaha motivovať aj im blízkych občanov z obce. Facebook sme využili aj po uskutočnenom Plánovacom stretnutí na ďalšiu komunikáciu s občanmi, uverejnili sme tu fotky zo stretnutia ako aj materiály

o tom čo sa na plánovanom stretnutí udialo a aké následné kroky sa naplánovali. Ľudia mali možnosť sa tak aj naďalej interaktívne zapojiť do debaty a diskutovať o riešenom probléme.

Facebook je pri participatívnom plánovaní veľmi užitočný nástroj aj čo sa týka zháňania podkladov a informácií o obci, jej občanoch, zvykoch a dianí v obci. Pomocou facebookových skupín o obci Utekáč sme sa dozvedeli aj veľmi veľa o histórii obce a živote v obci, keďže občania tu zdieľajú aj veľa historických aj súčasných fotiek a iných materiálov z rodinných archívov.

5.2.3.4 Zabezpečenie materiálov a pomôcok na Plánovacie stretnutie

Na stretnutie sme v spolupráci s vedením obce zabezpečili občerstvenie a upravili miestnosť tak, aby sa občania v prípade potreby mohli voľne pohybovať a zároveň vedeli skupinovo pracovať spoločne nad mapami veľkých formátov. Od zúčastnených občanov sme chceli, aby pracovali s mapami a mapovými pokladmi, ktoré bolo potrebné pred tým pripraviť. Vopred sme pripravili pôdorysné podklady riešených plôch vo formáte A1, aby účastníci mohli do nich zakresľovať svoje nápady. Tieto prázdne mapové podklady boli nachystané zvlášť pre každú plochu, takže potrebný bol počet máp 4 kusy. Zvolená bola v mierka 3x 1: 1000 a 1x 1:2000 – na každú riešenú plochu jedna mapa. Mierka bola zvolená tak, aby sa účastníci vedeli v mapách ľahko orientovať a zároveň výsledný formát máp bol dostatočný pre skupinovú prácu s mapou. Na stretnutie sme taktiež nachystali 4 mapové podklady celého zastavaného územia obce vo formáte A0, ktoré nám mali následne slúžiť pre spracovanie analýz o obci. Občania do týchto máp pri príchode vždy odlišným symbolom zaznačili miesto kde pracujú, študujú resp. sú na dôchodku, čo nám malo poskytnúť prehľad o zamestnanosti v obci, informácie o samotných občanoch,

prípadne využití času občanmi. Do ďalšej mapy občania značili miesto kde žijú, čo nám poskytlo informáciu pre sledovanie vzťahu dostupnosti riešenej plochy od miesta bydliska, resp. či sa zníži záujem občanov o danú plochu väčšou vzdialenosťou ktorú musia prekonať, aby túto plochu mohli navštíviť. Tiež sme takto získali informáciu o tom, z kadiaľ boli ľudia ochotní prísť na Plánovacie stretnutie. Do tretej mapy participant vyznačili svoje obľúbené miesta v obci a do poslednej mapy označili miesta ktoré v obci nemajú radi.

Na stretnutie sme ešte prichystali mapu funkčno-priestorovej analýzy, z ktorej sme vyrobili maketu, kde sme papierovými zástavkami vyznačili občiansku vybavenosť obce (obr. č.40).



Obr. č.40 Maketa služieb v obci, (Keresztesová,2011)

Občania si tak pri príchode mohli pozrieť tento model, zorientovať sa v ňom a prípadne doplniť služby ktoré sme z mapy vynechali. Táto maketa tak slúžila občanom pre ľahšiu orientáciu v mapách a priestore a nám poskytla prípadné ďalšie informácie o vybavenosti v obci o ktorých sme nevedeli. Na stretnutie sme pripravili stručnú prezentáciu v programe powerpoint, ktorá mala občanom priblížiť význam participatívneho plánovania, zdôrazniť



dôležitosť vstupu občanov do tvorby verejných občanov a motivovať ich k spolupráci na riešení plôch. V prezentácií sme taktiež priblížili jednotlivé plochy ktoré sa na stretnutí majú riešiť. Keďže jednotlivé plochy sa nachádzajú vo veľkej vzdialenosti od seba aj od miesta Plánovacieho stretnutia a nebolo možné ich všetky počas dňa navštíviť, ilustrovali sme ich fotografiami. Záverom prezentácie sme participantov vyzvali, aby sa nad riešenými plochami v troch bodoch zamysleli, ku ktorým každému z nich boli poskytnuté príklady a definovali: - čo sa im na ploche páči (poloha, lavičky, stromy, kry, kvety, potok a pod.), - čo sa im na ploche nepáči (poloha, údržba, stromy, málo atrakcií a pod.), - čo im na ploche chýba (lavičky, stromy, kvety, kry, sochy, športové náčinie, miesto na opekanie, ohnisko, stolík, prístrešok, preliezky a pod.).

5.2.3.5 Organizačný tím

Organizačný tím plánovacieho stretnutia pozostával vlastne z jednej kľúčovej osoby, ktorá zastupovala všetky funkcie v plánovacom procese ako je funkcia hlavného organizátora projektu, krajinného architekta, facilitátora, zapisovateľa aj prednášajúceho. Funkcia hlavného organizátora má na starosti stanovenie postupnosti celého projektu, nadviazanie spolupráce s miestnou samosprávou a dohodnutie si pravidiel a kompetencií vzájomnej spolupráce, nadviazanie a udržiavanie kontaktov s občanmi. Krajinný architekt je dôležitý pri Plánovacom stretnutí aby si vypočul názory a požiadavky zo strany účastníkov plánovacieho procesu, pretože len sprostredkované informácie by mohli byť skreslené, či nepresné a taktiež architekt ako odborník prítomný na stretnutí s občanmi môže predísť nezmyselným požiadavkám zo strany občanov a prípadne im vysvetliť prečo niektoré ich požiadavky nemôžu technicky na danom mieste fungovať. Úloha facilitátora bola dôležitá na

stretnutí pre vedenie celého stretnutia, usmerňovanie diskusie aj jednotlivých aktivít a taktiež „krotenie vášní“ a rozhorčených reakcií pri niektorých preberaných témach. Veľmi dôležitá bola nestrannosť facilitátora a tiež objektívny a racionálny prístup podložený odbornými, faktickými argumentmi. Veľmi podstatná pri plánovacom stretnutí je aj úloha zapisovateľa, pretože je veľmi dôležité všetko si čo najpodrobnejšie zapísať pre rekapituláciu Plánovacieho stretnutia ktoré bolo dôležité pri projektovaní riešených plôch, pre uplatnenie všetkých požiadaviek vyslovených na stretnutí. Materiály vzniknuté na plánovacom stretnutí sú podkladom pre architekta, ktorý projekt vypracováva. Ďalšia funkcia pri plánovacom stretnutí je úloha prednášajúceho, ktorý uviedol občanov do riešenej problematiky, vysvetlil občanom ciele projektu a viedol diskusiu. Zastupiteľstvo miestnej samosprávy bolo pri plánovaní prítomné čo bolo v niektorých momentoch kontraproduktívne, ale v podstate formálne vedenie obce vie o plánovaných projektoch, cieľoch rozvoja obce ako aj finančných možnostiach na realizáciu projektu najviac a je aj najkompetentnejšie v tejto oblasti, takže prítomnosť bola viac ako vítaná. Starostka obce bola tak tiež účastníčkou diskusie, na ktorú bolo zo strany občanov adresovaných najviac otázok.

Pri samotnom Plánovacom stretnutí bola účastná ešte jedna osoba, ktorá pomáhala pri príprave miestnosti pred príchodom participantov, vítaní prichádzajúcich účastníkov plánovacieho stretnutia ako aj robila fotodokumentáciu stretnutia a diskutovala s participantmi. V podstate pre nižšom počte účastníkov stretnutia sú postačujúce aj dve osoby ktoré vedú plánovací proces, ale pri vyššej účasti občanov by sa to dalo len ťažko skorigovať v takomto počte členov organizačného tímu. Účastníkom diskusie tak bolo

samotné vedenie obce, ktoré viedlo diskusiu s občanmi aj architektkou o možnostiach budúceho využitia riešených plôch.

5.2.3.6 Zabezpečenie plánovacieho stretnutia

Samotná príprava plánovacieho stretnutia si vyžadovala dostatočný predstih, pretože dôsledná príprava stretnutia je pre participatívno plánovací proces nevyhnutná. Ak by sme zanedbali ktorúkoľvek zložku dôležitú pre stretnutie, znížila by sa tak dôvera občanov k významu stretnutia a ďalšia spolupráca s občanmi by tak bola veľmi problematická až nemožná. Plánovacie stretnutie sa konalo 21.3.2011, v pondelok od 15.tej hodiny v Miestnom Kultúrnom dome. Čas bol zvolený v poobedných hodinách aby mali možnosť sa zapojiť aj občania ktorí eventuálne pracujú, aj keď na takomto termíne sme sa s vedením obce dohodli najmä z dôvodu, že väčšina občanov je nezamestnaná a preto stretnutie cez týždeň bude vyhovovať väčšine účastníkov viac ako cez víkend keď majú súkromný program.

Najmä mladší občania obce, ktorí sú zamestnaní, pracujú v zahraničí, alebo mimo obce a sem sa vracajú skôr zriedkavo a tým pádom budú aj tak počas Plánovacieho stretnutia neprítomní. Predpokladali sme, že stretnutie bude trvať niekoľko hodín, tak sme čas stretnutia potrebovali zvoliť tak, aby stretnutie netrvalo do neskorého večera a účastníci neboli unavení, či z tohto dôvodu zo stretnutia odišli skôr. Priestory na stretnutie poskytlo vedenie obce v Miestnom Kultúrnom Stredisku a pre účely tohto stretnutia boli vyhovujúce, keďže objekt sa nachádza v centre obce a má výhodnú polohu pre pešiu dostupnosť občanov, ktorí prišli zo všetkých častí obce. Občania prišli aj zo vzdialených častí obce, na základe čoho môžeme konštatovať, že miesto stretnutia nemalo vplyv na účasť občanov a na ich záujem zúčastniť sa stretnutia. Stretnutie prebiehalo v sále, ktorá bola dostatočne vzdušná a svetlá a poskytovala priestor pre viacero

stolov nad ktorými participanti pracovali (obr. č. 41). V miestnosti sme využili steny, kde sme rozvešali veľkoformátové pôdorysné mapy obce s ktorými občania pracovali a analyzovali témy jednotlivých máp ako aj na premietanie pripravených prezentácií. Stoly sme usporiadali tak, aby participanti mohli pracovať v skupinách nad mapami veľkých formátov. V miestnosti bol ešte samostatný stôl s občerstvením čo je dôležitý prvok plánovacích stretnutí a podstatná motivácia pre prilákanie účastníkov. Občania tak mali možnosť prejsť sa po miestnosti a počas plánovania si spraviť malú prestávku a občerstviť sa.



Obr.č.41 Priestory Plánovacieho stretnutia, (Turčáni,2011)

5.2.3.7 Štruktúra plánovacieho stretnutia

Občania na stretnutia začali postupne prichádzať individuálne či v menších skupinách. Kým sme čakali na väčší počet účastníkov, veľmi dôležitý bol osobný kontakt s účastníkmi. Je dôležitý osobný



prístup, aby mali participantí možnosť sa s organizačným tímom bližšie zoznámiť a nadobudnúť tak dôveru pred samotným plánovaním. Participantov sme zatiaľ vyzvali aby si obsadili miesta pri pracovných stoloch ako aj občerstviť sa.

5.2.3.8 Miesto kde bývam a pracujem, obľúbené, neobľúbené miesta

Pri vstupe sme každému občanovi rozdali formulár s dotazníkom, ktorého cieľom bolo skôr anonymne ale o to úprimnejšie zistiť vzťah občanov k obci, k verejným priestorom a ich dôvodoch stretnutia sa zúčastniť ako aj samolepiace symboly, ktoré mohli pred začatím oficiálneho programu nalepiť na tematické mapy (obr. č.42).



Obr.č.42 Úvodná aktivita s občanmi, (Turčáni,2011)

Mapy boli zavesené na stenu a každá zo štyroch máp mala iné zameranie. Na prvej mape mali participantí symbolom (★) označiť miesto kde bývajú (obr č.43). Na základe tejto mapy sme zistili, že občania aj napriek prevažne vysokému veku, prišli zo všetkých častí obce a teda priestorová vzdialenosť nebola limitujúcim faktorom a obmedzením pre občanov stretnutia sa zúčastniť. Z mapy sme zistili aj vzťah medzi jednotlivými riešenými plochami a tým v akej vzdialenosti občania od plôch bývajú. Na základe analýzy sme zistili, že stretnutia sa zúčastnili najmä občania, ktorí bývajú v bezprostrednej blízkosti niektorej z riešených plôch

a teda je takpovediac ich osobným záujmom predmetné plochy riešiť. Ďalším dôvodom, prečo sa občania zúčastnili stretnutia je aj skutočnosť, ktorú sme zistili na základe druhej mapy, na ktorú mali občania nalepovacím symbolom (♥) označiť ich najobľúbenejšie miesta v obci či časti obce (obr č.43). Zistili sme tak, že priestory cintorína a jeho okolia na Salajke ako aj v centrálnej časti Utekáča patria medzi najobľúbenejšie a zároveň aj najnavštevovanejšie časti obce niektorými staršími účastníkmi stretnutia, ktoré tu majú pochované blízkych a sem ich chodia navštevovať, prechádzať sa. Tiež je v ich záujem, aby priestory boli humánnejšie a dôstojnejšie a tiež poskytovali oddych. Celkovo najobľúbenejšou časťou obce sa javí centrum obce, ktoré je v súčasnosti akýmsi strediskom sociálnych kontaktov, jednak kvôli svojej polohe ako aj občianskej vybavenosti ktorá sa tu momentálne nachádza a občanom poskytuje vyžitie a možnosť socializácie. Priestory sú populárne a často navštevované aj v súčasnosti, avšak občania cítia potrebu úpravy týchto priestorov ako aj doplnenie o nové aktivity. Občania označili ako obľúbené miesto v obci aj časť Guzmánka, ktorá nie je predmetom našich úprav, ale účastníci sa sem chodia prechádzať a načerpať si vodu z prameňa.



Obr.č.43 Mapa obľúbené/neobľúbené miesta, kde bývam a kde pracujem, (Keresztesová,2011)



Dve riešené lúky - pred vstupom do obce ako aj na konci obce na Salajke neboli označené ako obľúbené, čo je však logické, keďže v súčasnosti sa v týchto priestoroch nenachádza potrebný mobiliár, nie sú sadovnícky upravené a občanom ani neposkytujú žiadne aktivity. V týchto plochách je však veľký potenciál pre ich využitie a rozvoj. Na ďalšej mape účastníci symbolom (■) označili miesta ktoré v obci patria medzi ich najneobľúbenejšie, priestory, ktoré im z určitých dôvodov prekážajú a nemajú k nim žiaden pozitívny vzťah (obr.č.44).



Obr.č.44 Označovanie neobľúbených miest v obci občanmi (Turčáni,2011)

dzi výrazne najneobľúbenejšie miesto v obci patrí areál bývalých sklární Clara s chátrajúcim torzom budovy čo je v obraze obce veľmi výrazný a signifikantný prvok a návštevníkov upúta na prvý pohľad (obr. č.45). Je dôležité, že občania tento prvok definovali ako vizuálny problém v imidži obce a sú si toho vedomí.

Je to však prvý krok k riešeniu tohto problému, čo však nebolo účelom stretnutia a žiaľ nie je ani v našich kompetenciách tento problém momentálne riešiť. Na poslednej vystavenej mape občania označili miesta svojho pracoviska. V prípade, že sa jednalo prevažne o dôchodcov, symbol nalepili mimo mapy, kde bola ponúknutá možnosť že participant je už na dôchodku. Z tejto analýzy sme tak zistili situáciu ekonomickej aktivity participantov stretnutia, čo sa ukázalo ako veľmi dôležité si uvedomiť pri práci s občanmi.



Obr.č.45 Torzo bývalého sklárskeho podniku Clara, (Keresztesová,2010)

Ako občania neskôr sami definovali, nezamestnanosť ako aj starnutie obyvateľstva a odlev mladých, ekonomicky aktívnych občanov z obce sú hlavné problémy ktoré by sa mali v obci riešiť a je to hlavná priorita rozvoja obce. Stretnutia sa zúčastnil aj jeden občan, ktorý však od stretnutia očakával riešenie iných problémov

ako bolo cieľom stretnutia a to riešenie otázky pracovných príležitostí v obci. Tento občan sa nezúčastnil celého Plánovacieho stretnutia, pretože za daných životných okolností mal iné priority ako riešenie verejných priestorov obce, ktoré sa mu v jeho situácii zdalo bezpredmetné.

5.2.3.9 Dôvody participantov zúčastniť sa stretnutia

Po príchode všetkých účastníkov sme začali s oficiálnym programom Plánovacieho stretnutia. Na úvod starostka obce privítala zúčastnených občanov, predstavila plánovaný projekt a zdôraznila jeho význam. Kvôli zloženiu participantov sa účasť vedenia obce zdala v niektorých momentoch kontraproduktívna, pretože občania vystupovali v ostrej opozícii s vedením a prišli si konfrontovať odlišné názory na priority rozvoja obce. Stretnutia sa zúčastnili niektorí občania aj z dôvodu nesúhlasu s postupmi miestneho zastupiteľstva: títo občania majú pocit, že s obecnými financiami nie je vhodne nakladané a obec nerieši aktuálne žiadne projekty, nemá záujem o čerpanie rôznych fondov. Na začiatku sa spustila ostrá vlna kritiky, ktorá by za iných okolností a to bez účasti vedenia obce na stretnutí nenastala. Avšak táto konfrontácia bola veľmi vhodná. Plánovacie stretnutie tak dostalo aj iný, nový a pôvodne neplánovaný rozmer. Keďže všetky prerokovávaná obecných projektov sú verejné, občania majú možnosť aj priestor sa v prípade záujmu o projektoch v obci dozvedieť, či už z verejných prerokovávaní, alebo z médií. Plánovacie stretnutie tak prioritne nemá plniť funkciu prerokovávaní a prezentácie už navrhnutých projektov, ktoré mali samostatný vyhradený priestor na verejnú diskusiu, avšak je to dobrý spôsob ako občanov informovať, otvoriť diskusiu. Starostka obce tak občanom predstavila už navrhnuté projekty, ktoré boli navrhnuté bez účasti občanov. Občania boli prekvapení,

že obec má toľko spracovaných podkladov pre rozvoj aj napriek faktu, že na ich názory sa spracovávateľa nepýtali (obr. č.46). Uvítali však prvý krok v lepšej vzájomnej komunikácii medzi vedením obce a samotnými občanmi a to v podobe Plánovacieho stretnutia. To nás len presvedčilo o aktuálnosti a naliehavej potrebe o zmene prístupu v plánovaní a to formou participácie občanov, keďže už počas samotného stretnutia sa to potvrdilo ako dobrá cesta ako predísť prípadným konfliktom pri presadzovaní riešených projektov a úprave verejných priestorov.



Obr.č.46 Občania sa oboznamujú s už spracovanými projektmi, (Turčáni,2011)

Po následnej konfrontácii občanov s vedením obce sa predstavili organizátori Plánovacieho stretnutia a vyzvali participantov aby sa stručne predstavili. Pre uvoľnenie napätej atmosféry mali občania spomenúť aj hlavné dôvody prečo na



stretnutie prišli, medzi ktorými sa okrem záujmu o rozvoj obce a dianie v obci často objavovala aj zvedavosť, ktorá bola jedným z dôvodov účasti občanov, keďže na podobný prístup pri plánovaní ešte v obci neboli zvyknutí a stretnutie podobného typu sa v obci konalo prvý krát.

5.2.3.10 Úvod do spoločného plánovania

Po zahrievacom úvode sme začali s premietaním prezentácie. Na úvod sme sa predstavili a participantom priblížili cestu akou došlo k nadviazaniu spolupráce s vedením obce a riešeniu projektu. V prezentácii sme vysvetlili postupy participatívneho plánovania a občanom objasnili dôvody prečo je zapájanie občanov do plánovania prínosné pre všetky zúčastnené strany. Ďalej sme občanom priblížili jednotlivé riešené plochy pomocou pôdorysných máp a fotografií súčasného stavu, vysvetlili sme im kde sa nachádzajú hranice riešených území a limity plôch (obr. č.47).



Obr.č.47 Úvod do spoločného plánovania,(Turčáni,2011)

Ideálna by bola osobná obhliadka terénu, avšak to vzhľadom na väčšie vzdialenosti medzi jednotlivými plochami ako aj počasie a prevažne vyšší vek zúčastnených nebolo možné. Občania však riešené priestory dobre poznajú a často navštevujú, takže pri popise plôch sa ľahko orientovali a bolo im jasné o ktoré plochy sa jedná, kde sa plochy nachádzajú. Záverom prezentácie sme občanov vyzvali aby sa najprv individuálne zamysleli nad riešenými plochami v troch bodoch: - „čo sa mi na danej ploche páči“, „čo sa mi na danej ploche nepáči“, „čo mi na danej ploche chýba“. Na túto aktivitu bol vyhradený priestor približne 20 minút, kde si participantí svoje návrhy mali zapísať (obr. č.48). V prezentácii sme občanom poskytli aj inšpirácie a príklady čo by sa na plochách mohlo nachádzať, čo môžu pokladať za nedostatky týchto plôch a podobne. Následne sme sa formou brainstormingu nad plochami zamysleli spoločne (obr. č.49).



Obr.č.48 Individuálny brainstorming participantov,(Turčáni,2011)

Každý účastník tak odprezentoval svoje postrehy a nápady k jednotlivým plochám. Všetky nápady sa zapísali.



Obr.č.49 Skupinový brainstorming, (Turčáni,2011)

5.2.3.11 Spoločné plánovanie

Po brainstromingu sme občanov zatriedili do menších pracovných skupín (obr. č.50), kde každá skupina mala riešiť jednu vybranú plochu. Pre širšie spektrum nápadov a variabilitu riešení by bolo ideálne, keby každý účastník riešil každú plochu, ale zvýšili by sa tým časové nároky na dĺžku plánovacieho procesu, čo sme si z časového hľadiska jednak nemohli dovoliť a taktiež by bolo zložité motivovať občanov aby sa zúčastnili všetkých stretnutí najmä v situácií, keď občania mali najväčší záujem riešiť plochy ktoré sa ich bytostne dotýkali (a teda plochy v tesnej blízkosti ich domova, plochu pri cintoríne ako najobľúbenejšie miesto v obci).

Takto občania spoločne riešili plochy, ktoré si sami vybrali v skupinkách po približne 6 členov (obr. č.51).



Obr.č.50 Práca v skupinách, (Turčáni,2011)

Na túto aktivitu mali participanti hodinu. Mali k dispozícii pôdorysné mapy vo formáte A0, v mierke 1:1000, prípadne 1:2000, s nakreslenou grafickou mierkou aby sa v mapách vedeli ľahšie orientovať. Väčšina občanov však odmietla kresliť do máp s odôvodnením, že oni kresliť nevedia a že kreslenie je vec odborníkov. Snažili sme sa im tento argument vyvrátiť a motivovať ich, ale prevažná väčšina účastníkov svoje nápady a riešenia radšej slovne, prípadne grafickými symbolmi popisala. Takto výstupy neboli graficky také pútavé, avšak mali vysokú výpovednú hodnotu. Po skupinovom plánovaní každá skupina svoj návrh odprezentovala a členovia ostatných skupín mali možnosť jednotlivé návrhy komentovať či dopĺňať.



Obr.č.51 Skupinová práca nad mapou, (Turčáni,2011)

5.2.3.12 Diskusia

Po spoločných prezentáciách vznikla diskusia, kde občania spomínali na čulý ruch a spoločenský život v obci počas fungovania sklárskych závodov a časov keď sa obec rozvíjala. V minulosti tu boli tak časté zábavy, kultúrne akcie, divadelné predstavenia či premietanie kina a obec žila kultúrou ako väčšie mesto. Občania spomínali na komunitného ducha, ktorý tu vládol, na spoločenské udalosti, ktoré boli v obci časté a priestory ktoré v obci fungovali ako priestory pre rekreáciu všetkých občanov bez rozdielu. Takýto priestor sa nachádzal aj v obecnej časti Buganka. Toto miesto nazývali „Uhrinka“ a chodili sem celé rodiny na spoločné opekačky, pikniky, spoločné hry a oddych. Na stretnutí odznelo, že občanom v obci priestor s takouto atmosférou, komunitným

duchom a spoločenským dianím chýba. V podstate sa občania jednomyseľne zhodli na jednotlivých funkciách plôch a aktivitách, ktoré by chceli na plochách vykonávať.

Architekt ako odborník na tvorbu verejných priestorov bol prítomný počas plánovania a asistoval všetkým skupinám pri tvorbe návrhov, konzultoval a odborne usmerňoval jednotlivé myšlienky (obr.č.52).



Obr.č. 52 Osobná konzultácia s architektkou, (Turčáni,2011)

5.2.3.12 Záver stretnutia

Záverom stretnutia architekt zhrnul všetky požiadavky na jednotlivé plochy vyslovené občanmi a výstupy každej skupiny ešte raz odprezentoval aby sa uistili, že návrhy všetci správne pochopili a tak sa s výsledkami utvrdili. Dohodol sa nasledovný postup a časový horizont jednotlivých krokov. Koniec stretnutia spontánne vyústil do spomínania na staré časy a opis spoločných

zážitkov. Súkromne sme sa ešte individuálne rozprávali s niektorými občanmi ktorí sa v obci aktivizujú a snažia sa rozvíjať komunitného ducha. Dohodli sme sa tak na ďalšej budúcej spolupráci.

5.2.4 Spätná väzba na formát stretnutia zo strany účastníkov

Zvolený formát Plánovacieho stretnutia sa pri práci so zúčastnenými občanmi osvedčil, pretože sme obdržali prevažne pozitívne ohlasy. Pre zúčastnených občanov bolo Plánovacie stretnutie zaujímavé, čo potvrdilo až 90% participantov a nenáročné. Plánovacie stretnutie síce trvalo niečo cez tri hodiny ktoré sme s menšími prestávkami intenzívne diskutovali a pracovali, ale väčšine účastníkov sa dĺžka stretnutia zdala primeraná, kým podľa niektorých občanov bola dĺžka stretnutia skôr krátka (20%) či práve naopak, dlhá (10%).

Každopádne môžeme skonštatovať, že stretnutie bolo pre občanov užitočné, s čím úplne súhlasilo až 80% participantov. Kým ostatní participant stretnutie tiež považovali za užitočné, ale iba za predpokladu, že spoločne vytvorený návrh bude v budúcnosti využitý a časom sa vzniknutá štúdia riešených plôch zrealizuje, ináč by celé stretnutie stratilo význam a bolo tak úplne zbytočné. Samozrejme realizáciu projektu v tomto kroku najmä z pozície krajinného architekta nevieme zabezpečiť, ale vytvorená štúdia bude každopádne slúžiť ako podklad pre rôzne grantové výzvy a bude tak využitá pri žiadostiach o finančnú podporu.

5.2.4.1 Spätná väzba na formát stretnutia zo strany organizátorov

O priebehu plánovacieho procesu pomocou participácie občanov ako aj samotného Plánovacieho stretnutia sme mali pôvodne inú predstavu. O mnohých okolnostiach ktoré mohli

ohroziť zdarný priebeh stretnutia sme vopred netušili a z externého pohľadu ani nemali ako vedieť. Jedno z rizík možného neúspechu plánovacieho stretnutia sa ukázal byť zlý vzťah medzi miestnou samosprávou a zúčastnenými občanmi. Avšak po diskusii, ktorá bola miestami až vyhrotená, sa pomocou nestranného pohľadu z vonka komunity, nestrannosti organizátorov a racionálnemu prístupu dospelo k spoločnému riešeniu situácie a nachádzaniu spoločných riešení prijateľných a prospešných pre miestnu komunitu. Zároveň stretnutie ponúklo cestu ako občanov s miestnou samosprávou zbližiť, či „nakloniť“ na svoju stranu a vzbudiť v nich dôveru. Pre krajinného architekta z pozície organizátora Plánovacieho stretnutia bolo stretnutie s občanmi a spoločné riešenie navrhovaných plôch obrovským prínosom. Pomocou stretnutia sme sa o obci, miestnych pomeroch, občanoch a spoločenskom živote dozvedeli informácie, ktoré by sme iným spôsobom nevedeli získať z literatúry či iných médií. Vďaka stretnutiu sme získali nápady a inšpirácie, ktoré sú originálne a v danom prostredí opodstatnené keďže nadväzujú na tradíciu obce a život v nej z minulosti. Po vyjasnení si problémov sa s občanmi pracovalo veľmi dobre, boli ochotní spolupracovať, zameraní a plní dobrých nápadov.

5.2.3.4 Spätná väzba na participatívne plánovanie

Ako kľúčový a rozhodujúci moment v procese plánovania s participáciou občanov sa javila ochota miestneho obecného zastupiteľstva spolupracovať s občanmi. Pre vedenie obce sa ako jednoduchšia cesta zdal plánovací proces s informovaním verejnosti o chystanom projekte až po jeho vypracovaní a následnom zverejnení s možnosťou verejného prerokovania s občanmi. Avšak našou podmienkou spolupráce na tomto projekte bol práve faktor zapojenia občanov do plánovania už od začiatku. Miestami bola preto komunikácia so zastupiteľstvom



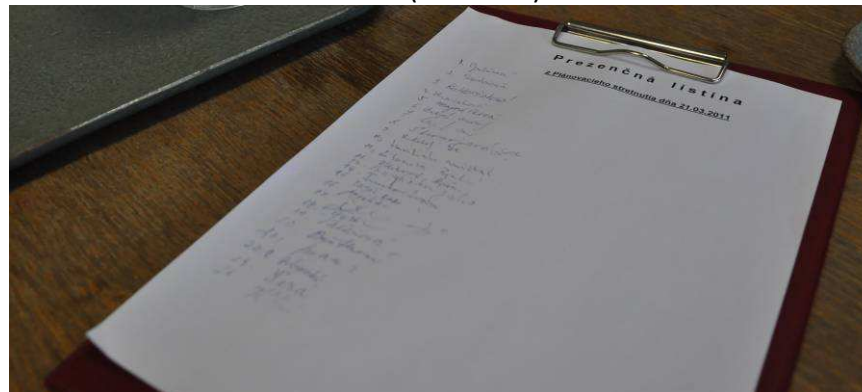
obťažna, avšak pre vedenie obce bola ponuka spolupráce na projekte aj napriek tomu výhodná. Miestne zastupiteľstvo participatívny proces nakoniec najviac ocenilo pri vypracovávaní žiadostí o granty určené na dotvorenie verejných priestorov v obci, ktoré spoluprácu s občanmi na vypracovávaní projektov na úpravu verejných priestranstiev priamo podmieňovali. Vedenie malo takto možnosť si všimnúť, že práve cesta participácie občanov pri plánovaní je výhodnejšia z viacerých dôvodov. Participatívne plánovanie síce obnášalo mnoho príprav spojených so zvýšenými nárokmi na komunikáciu, čas, materiálne výdavky ako aj väčšiu flexibilitu, ale poskytlo cenné informácie pre architekta, prinieslo ľahšiu implementáciu projektu občanmi, ako aj otvorilo spoločnú diskusiu občanov s vedením obce pre lepšie vzťahy v komunite. Participatívne plánovanie sa ako proces plánovania verejných priestorov osvedčil ako správna cesta ako dosiahnuť verejný záujem o problematiku verejných priestranstiev a tiež najlepšie docieľiť, že navrhovaný priestor bude funkčný, navštevovaný a populárny.

5.2.3.5 Zloženie participantov stretnutia, ich motivácia a vzťah k verejným priestorom v obci

Plánovacieho stretnutia sa zúčastnilo relatívne málo ľudí, aj keď pri participatívnom plánovaní nie je dôležitý počet zúčastnených občanov, ale skôr ich skutočný záujem problém riešiť, venovať projektu svoj voľný čas, vyjadriť názor a poskytnúť svoje vedomosti. Niekedy aj 5 aktívnych účastníkov môže nahradiť 30 menej zanietených, či jeden pre vec zapálený miestny občan dokáže vyvolať živú diskusiu a záujem ďalších občanov.

Nášho stretnutia sa zúčastnilo celkovo 24 občanov, vrátane starostky obce, bývalých miestnych poslancov, miestnych aktivistov ale aj ľudí prisťahovaných do obce len nedávno (obr.

č.53). Stretnutia sa zúčastnilo aj menšie dieťa s mamou, tí však museli odísť zo stretnutia skôr (obr. č.54).

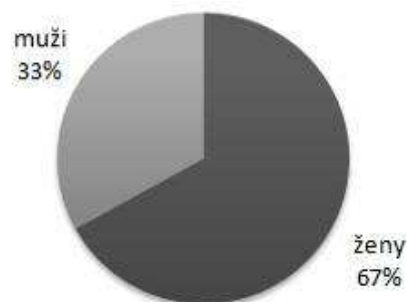


Obr.č.53 Prezenčná listina participantov Plánovacieho stretnutia, (Turčáni,2011)



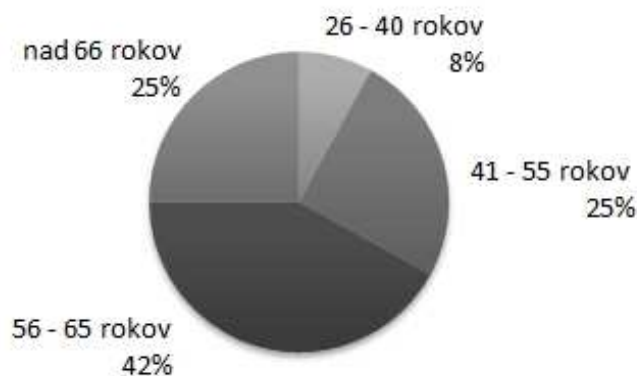
Obr. č. 54 Najmladší participant Plánovacieho stretnutia, (Turčáni,2011)

Na stretnutí prevažovali ženy, tvorili až 67% zúčastnených (graf č. 27).



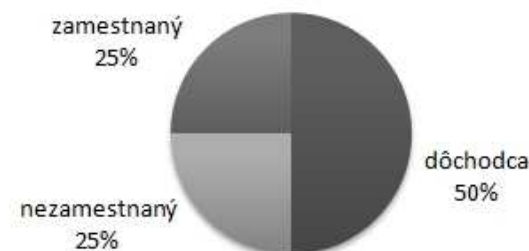
Graf č. 27 Zloženie respondentov výskumu podľa pohlaví

Stretnutia sa zúčastnili prevažne starší občania, dôchodcovia totiž tvorili až polovicu všetkých zúčastnených. 42% participantov bolo vo veku 56 – 65 rokov, čo boli občania ešte v produktívnom veku, početnú skupinu tvorili občania v strednom veku 41 – 55rokov, kým rovnaké zastúpenie mali aj občania nad 66 rokov. Najmenej zúčastnených bolo z radu mladších ročníkov, len 8% participantov bolo vo veku 26-40 rokov (graf č.28).



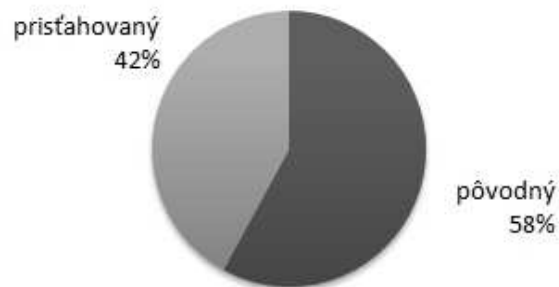
Graf č. 28 Zloženie účastníkov Plánovacieho stretnutia podľa veku

Podľa ohlasov na Facebooku sme z radov mladších občanov čakali väčšiu účasť, keďže o riešenie problematiku prejavili výrazný záujem a na stretnutie sa pozývali aj medzi sebou. Zo súkromného rozhovoru s mladšími účastníkmi stretnutia sme však zistili, že viacerí mladší občania, ktorí účasť na stretnutí prisľúbili, sa nakoniec stretnutia nezúčastnili z dôvodu skeptického prístupu k významu stretnutia. Mladší občania sú vraj celkovo demotivovaní z mnohých prisľubov daných miestnou samosprávou a ich neplnení, že nadobudli apatický postoj k daniu v obci a prípadným pozitívnym zmenám v celkovej situácii rozvoja obce. Zloženie účastníkov Plánovacieho stretnutia je však reprezentatívne vzhľadom na vekovú štruktúru občanov obce ako aj na základe zloženia obyvateľstva podľa ekonomickej štruktúry a pracovných príležitostí obyvateľstva, keďže 50% participantov stretnutia je už na dôchodku, 25% účastníkov je nezamestnaných, kým účastníkov, ktorí sú zamestnaní bolo 25% participantov (graf č.29).



Graf č. 29 Zloženie účastníkov Plánovacieho stretnutia podľa zamestnanosti

Stretnutia sa zúčastnili prevažne občania obce, ktorí tu bývajú od narodenia – 58%, ale aj občania ktorí z Utekáča nepochádzajú, ale sa sem prisťahovali pred 3 – 50 rokmi (graf č.30).



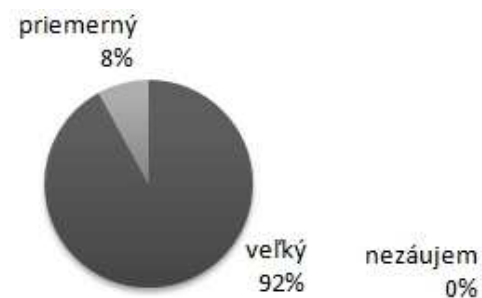
Graf č. 30 Pomer participantov v obci narodených a do obce pristáňovaných

Všetci participantí stretnutia majú k obci osobný vzťah a až 98% občanov sa vyjadrilo, že im záleží na vzhľade a rozvoji obce, kým 8% participantov na rozvoji a vzhľade obce skôr záleží, čo bol tiež aj jeden z dôvodov prečo sa zúčastnili plánovacieho stretnutia (graf č.31). Ďalšími dôvodmi prečo sa občania do participatívneho procesu plánovania zapojili je, že „*by boli radi, keby život v obci konečne opäť ožil k lepšiemu*“, alebo z dôvodu, že chodia na každé stretnutie občanov, lebo to cítia ako svoju občiansku povinnosť, prípadne zo zvedavosti, či im záleží na tom, aby sa život v obci zlepšil, a tiež bola obec navštevovaná inými občanmi – turistami, lebo táto obec je pre niektorých občanov „*srdcová záležitosť, strávili tu detstvo a vychovali deti*“.

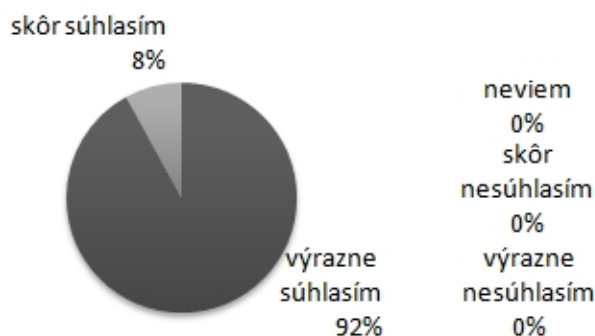


Graf č.31 Participantí Plánovacieho stretnutia majú k obci osobný vzťah

Záujem o prostredie v ktorom ľudia žijú je hlavným predpokladom pre ochotu a záujem o zapojenie sa do plánovacieho procesu. V našom prípade sa občania o svoje okolie a dianie v ňom zaujímajú veľmi – 92% participantov, až priemerne – 8% (graf č.32) a myslia si, že v obci je ešte rozhodne čo zlepšovať – 92% participantov sa vyjadrilo, že v obci je veľmi potrebný rozvoj, kým 8% participantov skôr súhlasí s týmto názorom (graf č.33).



Graf č. 32 Záujem participantov o svoje okolie



Graf č. 33 V obci ešte je čo zlepšovať

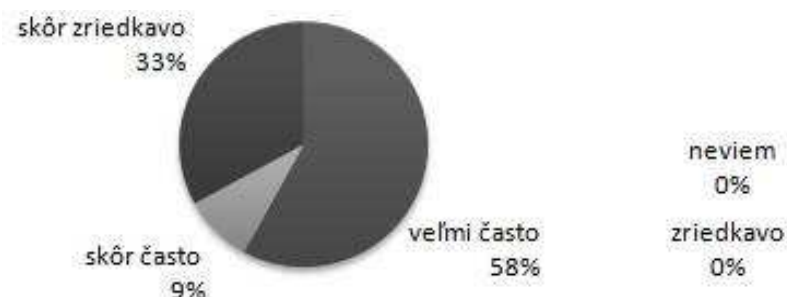
Aj napriek značnému nedostatku v kvalite života v obci a veľkému potenciálu pre rozvoj obce až 92% účastníkov v obci žije rado, kým len 8% participantov žije v Utekáči skôr rado (graf č.34).



Graf č.34 Participantí Plánovacieho stretnutia žijú v obci radi

Občania pokladajú za dôležitý aj vzhľad verejných priestorov, aj keď hlavnou prioritou rozvoja obce by podľa nich mal byť rozvoj a vznik nových pracovných príležitostí pre mladých občanov ako hlavný predpoklad kvalitného života spokojnosti občanov v obci. Verejné priestory obce však využívajú v rôznych frekvenciách návštevnosti. 58% participantov verejné priestory obce využíva

veľmi často, kým 33% participantov ich využíva skôr zriedkavo alebo naopak skôr často – 9% (graf č.35).



Graf č. 35 Frekvencia navštevovanosti verejných priestorov participantmi Plánovacieho stretnutia

Verejné priestory obce by však podľa slov 83% participantov boli navštevovanejšie keby poskytovali viac možností na trávenie voľného času (graf č.36). Ostatní participantí nevedeli posúdiť vzťah medzi návštevnosťou verejných priestranstiev a tým, čo priestranstvá ponúkajú, keďže nevedeli posúdiť, či by boli priestory navštevovanejšie keby pre občanov poskytovali viac možností na trávenie voľného času.



Graf č.36 Verejné priestory obce by boli navštevovanejšie keby poskytovali viac možností na trávenie voľného času

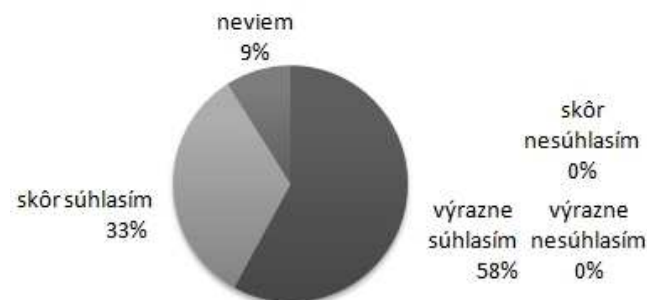


Podľa slov participantov sa na základe triedenia aktivít prebiehajúcich vo verejných priestranstvách dánskeho urbanistu a architekta Iana Gehla (Gehl, 2000) na aktivity nevyhnutné/funkčné, voliteľné/rekreačné a sociálne aktivity môžeme konštatovať, že v obci sa vykonávajú všetky tri typy spomínaných aktivít. Kým nevyhnutné aktivity sa v priestore dejú bez ohľadu na kvalitu fyzického prostredia, voliteľné aktivity závisia od stupňa toho čo priestor ľuďom ponúka a ako sa v ňom cítia. Čím viac voliteľných aktivít priestor ponúka, tým je lepší, a tým dlhšie nevyhnutné aktivity trvajú. Sociálne aktivity sú vlastne produktom kvality a dĺžky trvania ostatných druhov aktivít, pretože sa objavujú spontánne keď sa ľudia stretnú na určitom mieste. Aktivity verejných priestorov by tak mali byť v kombinácii. Participanti na verejných priestranstvách v obci vykonávajú najčastejšie voliteľné aktivity ako sú prechádzky – 75%, menej často priestranstvá využívajú na športové využitie či oddych – 42%. Veľmi časté sú aj sociálne aktivity v priestore, keďže priestranstvá sú občanmi vyhľadávané na spoločné stretávanie sa – 67%. Podľa slov participantov majú pre občanov verejné obecné priestory najmenšie využitie iba ako plochy slúžiace na naplnenie nevyhnutných, povinných aktivít vykonávaných vo verejnom priestore a teda, že plochy slúžia iba na prechod či iné prípadné využitie.

Občanom však v obci zreteľne chýbajú mnohé aktivity, ktoré sa tu v minulosti nachádzali najmä počas fungovania sklárskych závodov, ktoré okrem poskytovania pracovných príležitostí rozvíjali a organizovali bohatý kultúrny a spoločenský život v obci. Absencia je veľmi citeľná aj dnes, občanom tu chýba miestne divadlo, ktoré počas prevádzky sklárni fungovalo ako aj bývalé

podnikové kino či iné v minulosti bohaté spoločenské a kultúrne aktivity.

Prevažná väčšina participantov – 58% si však myslí, že rozvoj a vzhľad obce môže priamo ovplyvniť. S touto myšlienkou skôr súhlasí 33% účastníkov stretnutia, kým 9% participantov nevie posúdiť, či a do akej miery sa môže prichiniť o rozvoj a vzhľad obce. Jednou z ciest ako sa občania môžu zapojiť do rozvoja a zveladenia vzhľadu obce je práve spôsob participatívneho plánovania (graf č.37).



Graf č.37 Rozvoj a vzhľad obce môžem priamo ovplyvniť

Zúčastnení občania si prevažne tiež myslia, že každý občan by mal mať možnosť zapojiť sa do plánovania, s čím výrazne súhlasí až 84% participantov. 8% participantov sa nevedelo vyjadriť, či každý občan by mal mať možnosť zapojiť sa do plánovania, alebo je to práca určená výhradne odborníkom, prípadne nie každý občan by mal mať možnosť sa do plánovania zapojiť. Rovnaký počet respondentov s tvrdením skôr nesúhlasí (graf č.38).



Graf č. 38 Každý občan by mal mať možnosť zapojiť sa do plánovania

5.2.5 Výstupy z Plánovacieho stretnutia

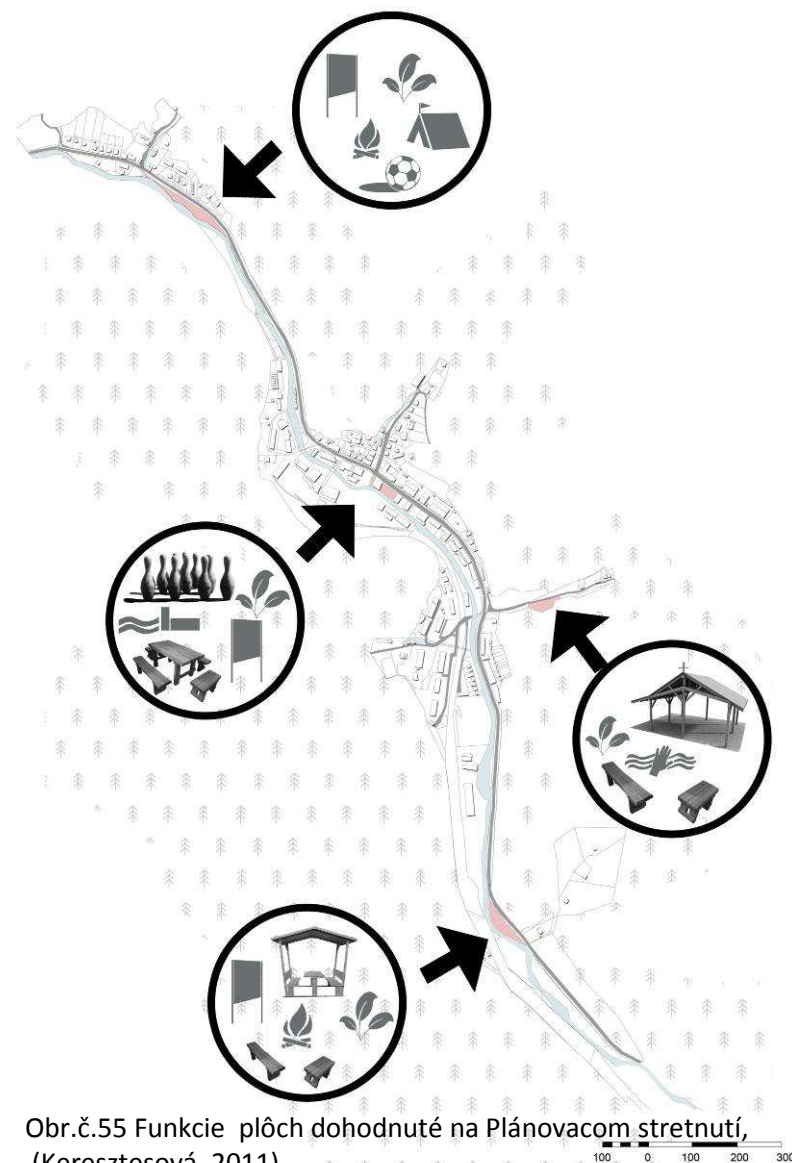
Na Plánovacom stretnutí sa v skupinách s občanmi riešili 4 plochy verejných priestranstiev. Výstupom plánovacieho stretnutia bolo, že sme spoločne po dlhšej diskusii dospeli ku konsenzu a spoločne sme určili funkčné využitie pre všetky 4 riešené plochy (obr. č.55)

5.2.6.1 Úprava trávinatej plochy pred vstupom do obce

Prvá riešená plocha, ktorá sa nachádza pred vstupom do obce je v súčasnosti nevyužívaná trávnatá plocha, ktorá bola v minulosti využívaná ako čierna skládka odpadu. Táto plocha sa nachádza pred vstupom do obce a preto je potrebné sadovnícke dotvorenie tejto plochy a iné funkčné využitie ako bolo to v minulosti. Plocha má veľký potenciál aj pre rozvoj rekreácie, pretože z pozorovaní sme zistili, že plocha je občanmi využívaná aj ako destinácia prechádzok. Na Plánovacom stretnutí sa občania zhodli na funkčnej náplni plochy (obr. č.56).



Obr.č.56 Funkcie a prvky navrhované na dotvorenie plochy pred vstupom do obce, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.55 Funkcie plôch dohodnuté na Plánovacom stretnutí, (Keresztesová, 2011)



Plochu chcú občania využívať na opekačky a oddych, spoločné trávenie voľného času. Priestor má byť doplnený mobiliárom ako sú lavičky, stojany na bicykle a okrasnými rastlinami. V priestore občanom chýba prístrešok kde by sa mohli schovať v prípade nepriaznivého počasia.

5.2.6.2 Úprava nástupnej plochy pred cintorínom

Plocha pred cintorínom je z pohľadu občanov aj z pohľadu krajinného architekta nepostačujúca a nedôstojná, chýba tu akákoľvek úprava priestoru ako aj mobiliár. Preto sa občania jednomyselne zhodli na tom, že by pred vstupom na cintorín chceli mať lavičky, kde by si mohli oddýchnuť ako aj sadovnícky priestor dotvoriť. Občanom na ploche chýba aj prístrešok alebo akýkoľvek dom smútku. Dom smútku však v obci neplánujú postaviť a vzhľadom na počet obyvateľov obce to ani nie je možné. Preto sme sa spoločne dohodli na tom, že na ploche navrhujeme menší, uzamykateľný objekt využívaný na pohreby, s prestrešením, ako ochranou pred dažďom. Keďže v blízkosti sa nachádza potok, občania chcú mať v týchto priestoroch aj kontakt s vodou, pre prípadné načerpanie vody na zálievku. Bez väčších diskusií sme sa teda zhodli na všetkých spomínaných funkciách (obr. č.57).



Obr.č.57 Funkcie a prvky navrhované na dotvorenie nástupnej plochy pred cintorínom, (Keresztesová, 2011)

5.2.6.3 Úprava plochy pred reštauráciou

Riešená plocha sa nachádza v úplnom centre obce. Jedná sa vlastne o plochu medzi reštauráciou a bytovkou, susedí taktiež s potokom. V týchto priestoroch sa nachádza akési spoločenské centrum obce, ktoré občania navštevujú za účelom návštevy reštauračného zariadenia, spoločenského kontaktu a stretávania

sa. V týchto priestoroch vládne čulý ruch a miesto je naozaj často navštevované celoročne. Občania by však tieto priestory chceli doplniť ešte mobiliárom ako sú informačné tabule o histórii obce, ďalej by tu chceli mať lavičky so stolmi, kde by mohli nápoje a stravu z reštaurácie konzumovať (obr. č.58). Táto plocha je často navštevovaná aj deťmi bez dozoru rodičov a keďže plocha susedí s potokom, ktorý má strmé, vybetónované brehy, občania sa boja, aby neprišlo k nešťastiu. Preto tu občania navrhli osadenie oplotenia, alebo múrika, alebo iného zamedzenia kontaktu s vodou (obr. č.58). Pri spoločnej diskusii a neformálnom rozhovore na záver Plánovacieho stretnutia občania spomínali na čulý ruch v obci v minulosti ako aj aktivity a možnosti trávenia času, ktoré boli v minulosti také populárne. Veľmi populárna tu bola hra v kolky s dlhou tradíciou z minulosti, ktorú by chceli oživiť. Keďže populácia občanov obce je skôr starnúca, je táto aktivita veľmi vhodným a nenáročným spôsobom trávenia voľného času pre všetky vekové kategórie. Na stretnutí sa občania zhodli, že túto aktivitu je potrebné oživiť a vrátiť späť do obce a nakoniec ako najvhodnejšie miesto pre kolky sme spoločne určili práve centrálnu priestory v obci, kde je zároveň aj možnosť občerstviť sa. Navrhovaná informačná tabuľa by preto občanov ako aj návštevníkov obce informovala o histórii hrania koliek v obci, ktorá je naozaj bohatá.



Obr.č.58 Funkcie a prvky navrhované na dotvorenie centrálnej plochy pri reštaurácii, (Keresztesová, 2011)

5.2.6.4 Úprava trávnej plochy na Salajke

Plocha na Salajke je vlastne lúka za centrálnou časťou obce a v súčasnosti nie je nijako využívaná. Keďže v obci sa

nenachádzajú športové zariadenia, táto plocha sa javí ako ideálne miesto pre rozvoj športových aktivít a rekreácie. Sami občania túto plochu definovali ako miesto, kde by sa mohli rozvíjať viaceré funkcie (obr. č.63). Občania navrhli, aby sa tieto priestory poskytli ako priestory s možnosťou stanovania, keďže podľa slov občanov, obec navštívi množstvo turistov, či sem chodia návštevníci kultúrnych akcií a keďže obec neposkytuje ubytovanie, priestory by mohli slúžiť práve pre stanovanie. Turisti v obci často stanujú alebo prespávajú, čo však nie je legálne, preto táto požiadavka má opodstatnenie a zároveň môže byť plocha využívaná viacúčelovo. Okrem stanovania, by plocha mohla poskytovať aj miesto pre opekanie, čo by využili ako aj turisti, tak aj samotní občania najmä z častí ako Salajka, Drahová. Športové využitie tejto plochy privítali aj občania, ktorí sa Plánovacieho stretnutia osobne nezúčastnili, ale zapojili sa do diskusie na sieti Facebook, kde mali možnosť návrhy pripomienkovať. Títo občania tu ešte navrhli basketbalové ihrisko, ktoré im v obci chýba, takže sme tu navrhli multifunkčné ihrisko. Občania na tejto ploche, ako aj na ostatných navrhli plochu upraviť okrasnými rastlinami.



Obr.č. 63 Funkcie a prvky navrhované na dotvorenie trávinatej plochy na Salajke, (Keresztesová, 2011)

5.2.6.5 Hodnotenie návrhov občanov z pohľadu krajinného architekta

Z odborného hľadiska návrhy a predstavy občanov boli na vysokej úrovni a neboli nutné výrazné zmeny alebo iný prístup k riešeniu plôch ako postup a riešenia ktoré boli na Plánovacom stretnutí dohodnuté. Naopak, bez participácie občanov na projekte, by niektoré funkcie plôch boli odlišné vzhľadom na nedostatočnú znalosť miestnej histórie a ako aj záľub občanov.

Takýmto príkladom je riešenie plochy v centre obce, kde občania navrhli zariadenie pre hru v kolky. Bez vstupu občanov, by riešenie priestoru bolo ochudobnené o túto atrakciu a priestor by bol upravený ináč. Vstup občanov do plánovania je preto veľkým prínosom pre samotný návrh riešenia verejných priestranstiev obce Utekáč. Samozrejme vstup odborníka na tvorbu verejných priestorov do plánovacieho procesu je nevyhnutnou súčasťou a podmienkou pre tvorbu priestorov, keďže problematika si vyžaduje odborný prístup pretože občania nedisponujú odbornými znalosťami do takej miery aká je potrebná. Pohľad architekta tak zamedzil nezmyselným požiadavkam už na začiatku procesu so zrozumiteľným vysvetlením prečo to v danom priestore nemôže fungovať ako si občania predstavujú a tak vznikol návrh s ktorým sa stotožnili všetky zúčastnené strany a môže fungovať aj po odbornej stránke.

5.2.6 Návrhy riešených plôch

Celkovo sa jednotlivé plochy riešili skôr strohejšie, keďže obec je obklopená prírodou a hustými lesmi a preto vnášanie nových a mnohých prvkov do plôch nie je žiaduce. V návrhoch sme používali prevažne domáce okrasné druhy rastlinného materiálu. (Riešené plochy viď obr.č.64.) Plocha č.1:

5.2.6.1 Úprava trávinatej plochy pred vstupom do obce

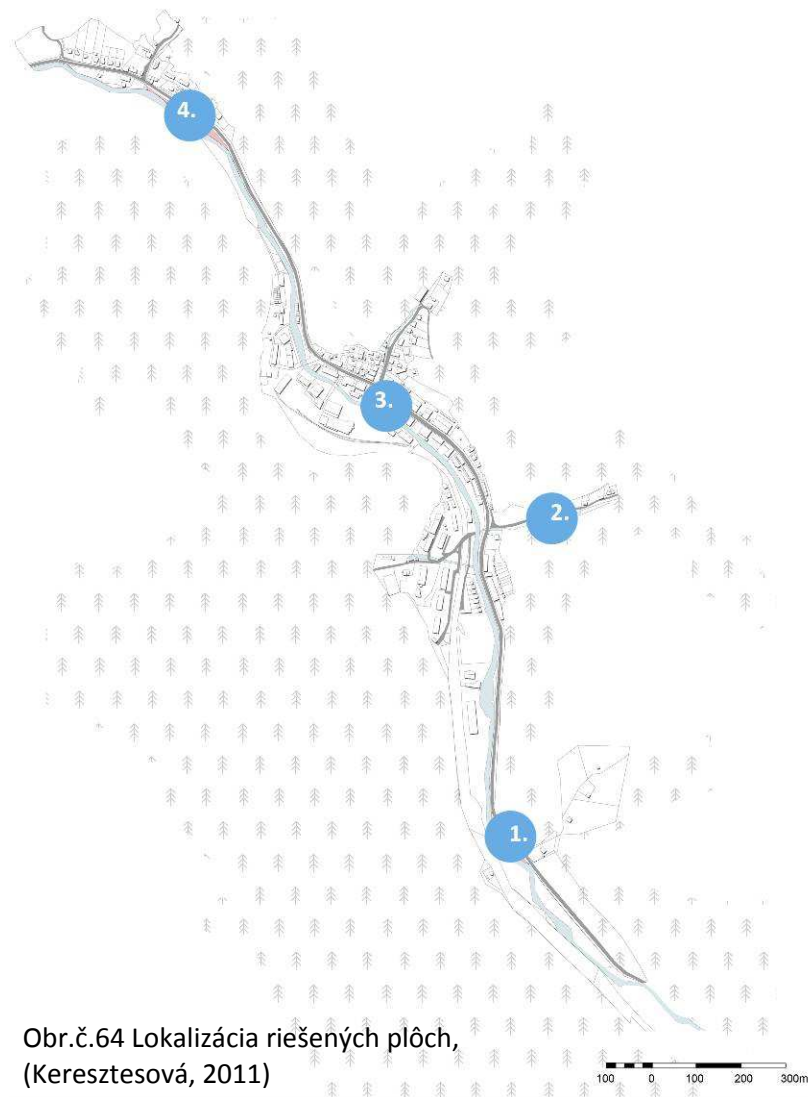
Hlavná myšlienka tohto návrhu spočíva v blízkosti vody a prepájaní jednotlivých funkcií. Navrhovaná cestička, ktorá by mohla slúžiť ako priestor pre korčuľovanie, symbolizuje potok, a nadväzuje tak na blízkosť plochy k vode (obr. č.65). Vstup do priestorov navrhovanej rekreačnej zóny je zabezpečený z cesty vrbovou bránou a má tak upútať pozornosť na celkovú úpravu plochy. Prevedenie hlavného motívu úpravy - chodníka je navrhované zo spevneného povrchu (asfalt) aby bola plocha



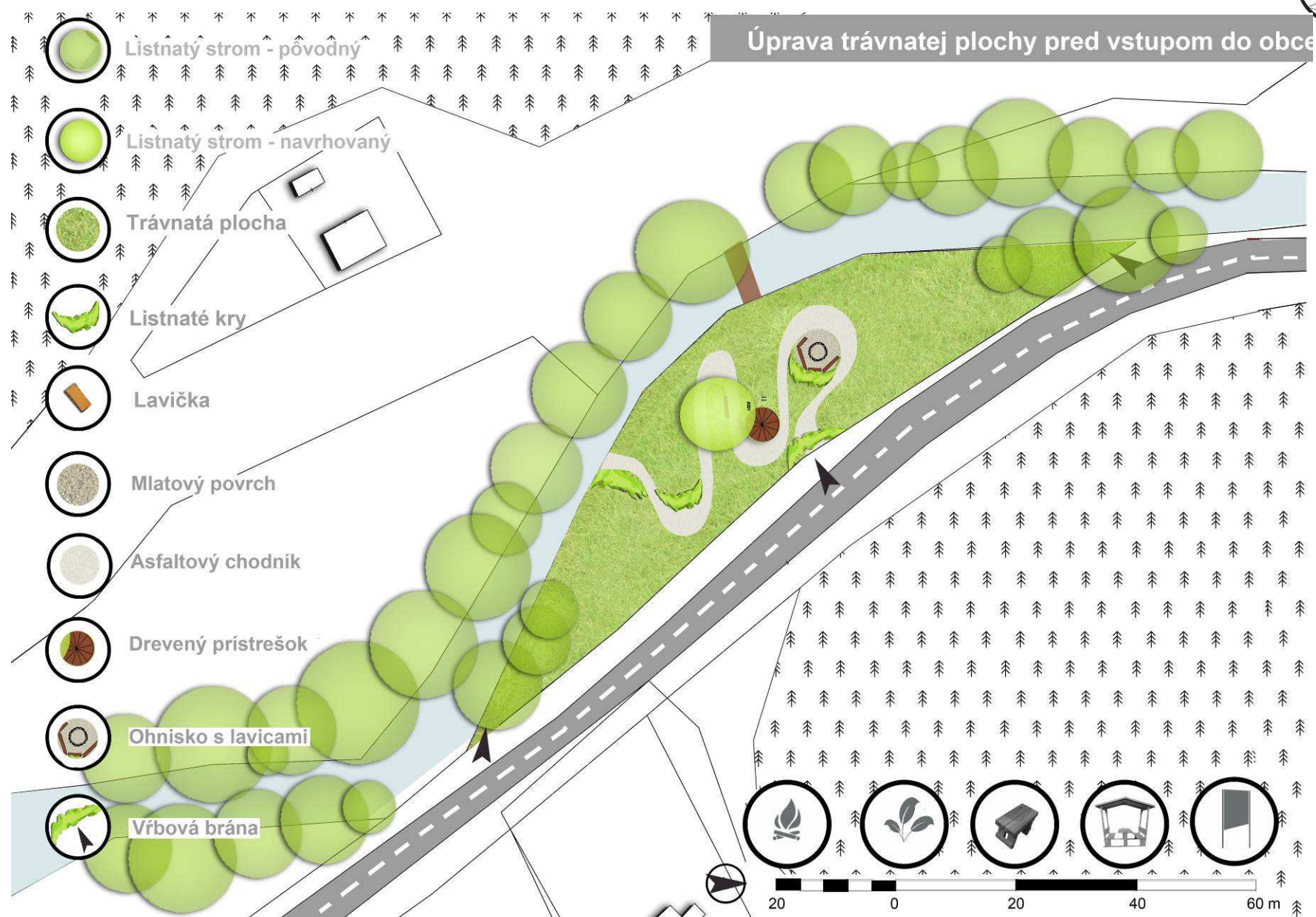
využitelná aj na korčuľovanie, keďže v obci nie sú priestory vhodné pre korčuľovanie a ako bolo na Plánovacom stretnutí povedané, mládež tu má záujem o tento šport. Navrhovaný chodník sa tak kľukatí pomedzi jednotlivé funkcie, ktoré sa na stretnutí dohodli. Chodník tak spája plochu s ohniskom určenú pre opekanie s plochou kde je umiestnený drevený prístrešok. Ohnisko je umiestnené na mlatovom povrchu a je obklopené drevenými lavicami – opracovanými kmeňmi stromov. Prístrešok je drevený a je v ňom umiestnený stôl s lavicami na prípravu jedla. Chodník je orámovaný zeleňou v podobe nižších kvitnúcich krov. Na ploche je ešte navrhovaný dominantný prvok – listnatý strom (*Fagus sylvatica* L. 'Atropunicea') pod ktorým je umiestnená lavička.

S týmto projektom sme sa uchádzali o grantovú podporu v grantovom programe Nadácie Dexia banky – Zelené obce v oblasti podpory Zeleň a oddychová zóna v obci. V rámci tejto výzvy je možné žiadať o granty na výstavbu a spolufinancovanie parkov (príspevok na realizáciu alebo vylepšenie projektu), revitalizáciu/rekonštrukciu staršieho chátrajúceho parku, obnovenie vybavenia – lavičiek, chodníkov, úprava jazier, výsadba drevín, kríkov a pod. Podľa charakteristiky cieľov tejto Nadácie (www.darca.sk) je hlavným cieľom zvyšovať kvalitu života obyvateľov v obciach a mestách, rozvíjať komunitný život, reagovať na aktuálne potreby obcí, miest a regiónov a podporovať aktivity občanov. Tieto ciele chcú naplňovať podporou medzisektorovej spolupráce, aktívnou spoluprácou miestnych samospráv, mimovládnych organizácií či verejnoprospešných inštitúcií s iniciatívami samotných obyvateľov, zapájaním občanov a dobrovoľníkov. Pri výbere projektov v rámci grantového

programu Zelené obce budú uprednostnené tie projekty, ktoré spĺňajú podmienku medzisektorovej spolupráce.



Obr.č.64 Lokalizácia riešených plôch,
(Keresztesová, 2011)



Sadovnicke úpravy verejných priestranstiev v obci Útekáč vypracovala: Ing. Soňa Keresztesová investor: obecný úrad Útekáč
Obr.č.65 Návrh sadovnicke úpravy plochy č.1, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.66 Pohľad č.1
na navrhované riešenie plochy pred vstupom do obce,
(Keresztesová, 2011)



Obr.č.67 Pohľad č.2
Na navrhované riešenie plochy pred vstupom do obce,
(Keresztesová, 2011)



Obr.č.68 Pohľad č.3

Na navrhované riešenie plochy pred vstupom do obce, (Keresztesová, 2011)



5.2.6.2 Úprava nástupnej plochy pred cintorínom (Plocha č.2)

Cieľom tohto návrhu (obr. č.72) bolo vytvoriť, dôstojný priestor pre poslednú rozlúčku s pozostalými a poskytnúť im pri tom dostatok súkromia, vytvoriť tak intímny priestor. V návrhu je umiestnená menšia, uzamykateľná budova, ktorej prestrešenie vystupuje na malé námestie pred budovou. Centrom námestia je zvon umiestnený na vysokom podstavci, aby bol viditeľný aj z obce. Námestie má poloblúkový tvar, je dláždené zámkovou dlažbou do tohto tvaru. Sú tu umiestnené aj lavičky. Samotný objekt s námestím je olemovaný pôdopokryvnými krami, ktoré zabezpečia celoročný efekt (*Cotoneaster dammeri* SCHNEID 'Coral Beauty', *Cotoneaster salicifolius* FRANCH 'Gnom'). Celý priestor je z jednej strany ohraničený navrhovanou budovou a z druhej strany navrhujeme umiestniť previslý strom, ktorý tak zdôrazní pietny charakter miesta (*Sophora japonica* 'Pendula'). Na plochu nadväzuje aj navrhované parkovisko, ktoré je súčasťou projektu Návrh protipovodňových úprav obce Utekáč (Vykroč, Pasečný, Chvostaľová, 2010).



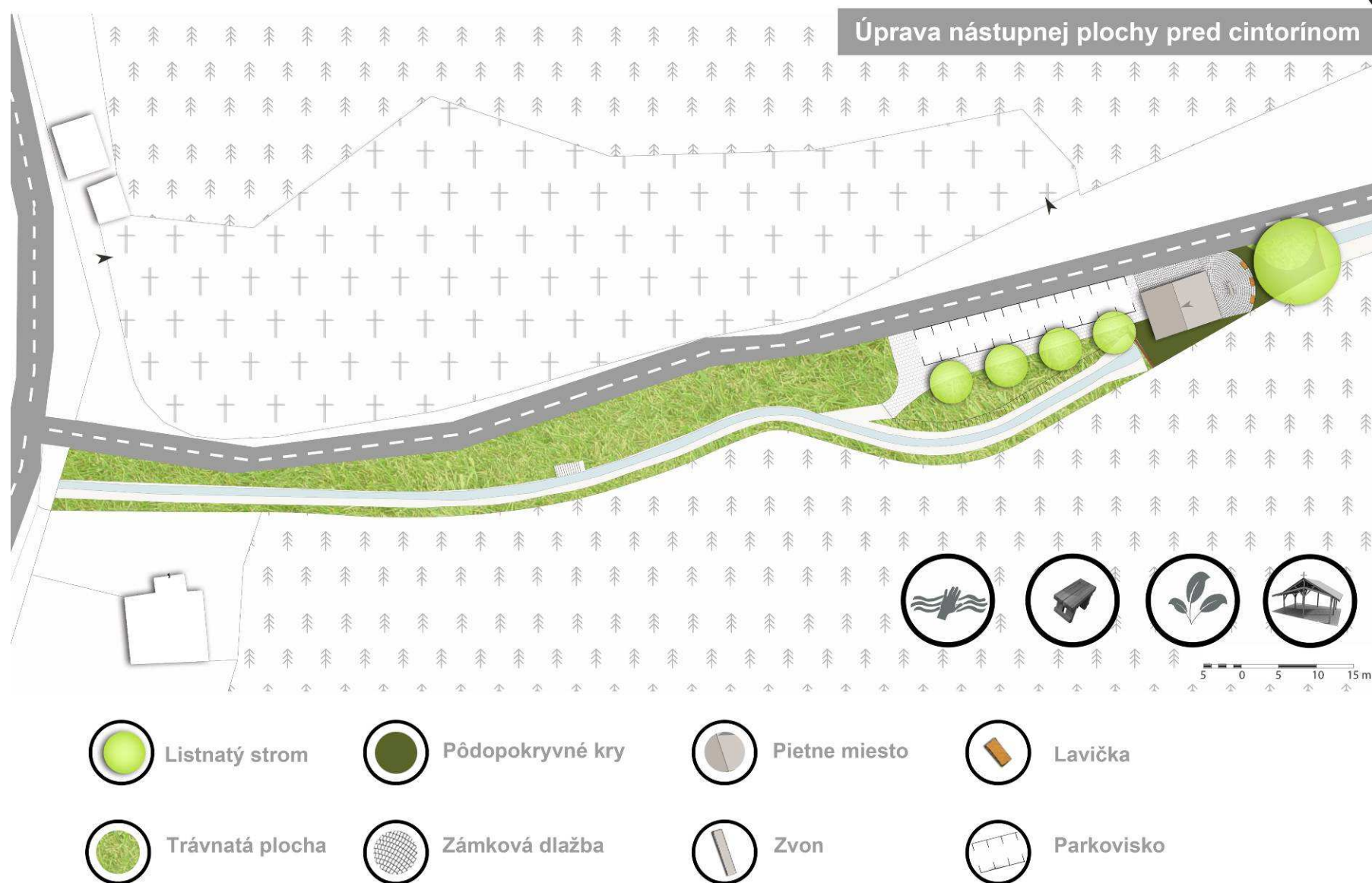
Obr.č.69 Pohľad na navrhovanú úpravu nástupnej plochy pred cintorínom, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.70 Pohľad na navrhovanú úpravu nástupnej plochy pred cintorínom, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.71 Pohľad na navrhovanú úpravu nástupnej plochy pred cintorínom, (Keresztesová, 2011)



Sadovnicke úpravy verejných priestranstiev v obci Utekáč vypracovala: Ing. Soňa Keresztesová investor: obec Utekáč formát 2 x A4 rok: 2011
Obr.č.72 Sadovnícky návrh nástupnej plochy pred cintorínom, (Keresztesová, 2011)



5.2.6.3 Úprava plochy pred reštauráciou (plocha č.3)

Cieľom bolo dotvoriť priestor v centre obce tak aby bol estetický a funkčný zároveň (obr.č.73). Tento priestor sa nachádza medzi reštauráciou a bytovkou, z juhu je ohraničený potokom a z druhej strany hlavnou cestou prechádzajúcou cez obec. Do obce sme sa snažili navrátiť tradíciu kolkárni ktorá bola v obci veľmi populárna. Podľa slov miestneho nadšenca zaoberajúceho sa miestnou históriou, Milana Pupalu, „...utekáčski sklári s veľkou obľubou hrávali kolky. História hrania kolkov siaha až do konca 19. storočia. Fotografia, ktorá sa zachovala, pochádza z roku 1924 (obr. č.74). V Utekáči sa kolky hrávali až do roku 1969 – postupným vymieraním starých sklárov táto spoločenská športová tradícia zanikla. V niektorých obdobiach boli vybudované a využívané naraz aj dve kolkárne na rôznych miestach osady. O celé zariadenie kolkárne sa staral niektorý podnikavý sklár, ktorý si potom z „banku“ ponechal určitú časť peňazí na údržbu kolkárne a druhú časť pre svoju potrebu. Na kolkárni sa hrávali: karty, šachy, čiara a podobné spoločenské hry. Pokiaľ bolo dosť návštevníkov a dobré počasie, narazil sa i súdok piva, ktorý spoločnosť kolkárne zdržal pri hrách až do večerných hodín. Najslávnejšie obdobie histórie kolkárne a hrania kolkov vôbec bolo začiatkom štyridsiatych rokov 20. storočia. V záhrade utekáčskeho kaštieľa dal riaditeľ sklárne Bauer vybudovať novú veľkú murovanú kolkáreň. Táto bola na danú dobu jedna z najmodernejších a najväčších v okolí. Jej činnosť sa zastavila vypuknutím 2. svetovej vojny, ale najmä

prechodom frontu. Po vojne bola táto kolkáreň prerobená na ubytovňu. Bývali v nej zamestnanci závodu, ktorý dochádzali za prácou do sklárne zo Šoltýsky a Lomu nad Rimavicou na týždňovky. Rozvojom bytovej výstavby v rokoch 1947 – 1960, bola v roku 1956 – 1957 kolkáreň rozobratá, materiál závod predal za symbolickú cenu zamestnancom závodu, ktorí ho použili na výstavbu rodinných domov. V tom čase nastal útlm kolkárskeho športu. Starú kolkáreň nahradila prírodná kolkáreň na nižnom konci Utekáča. Táto kolkáreň však zanikla v roku 1969“ (Pupala, 2011).



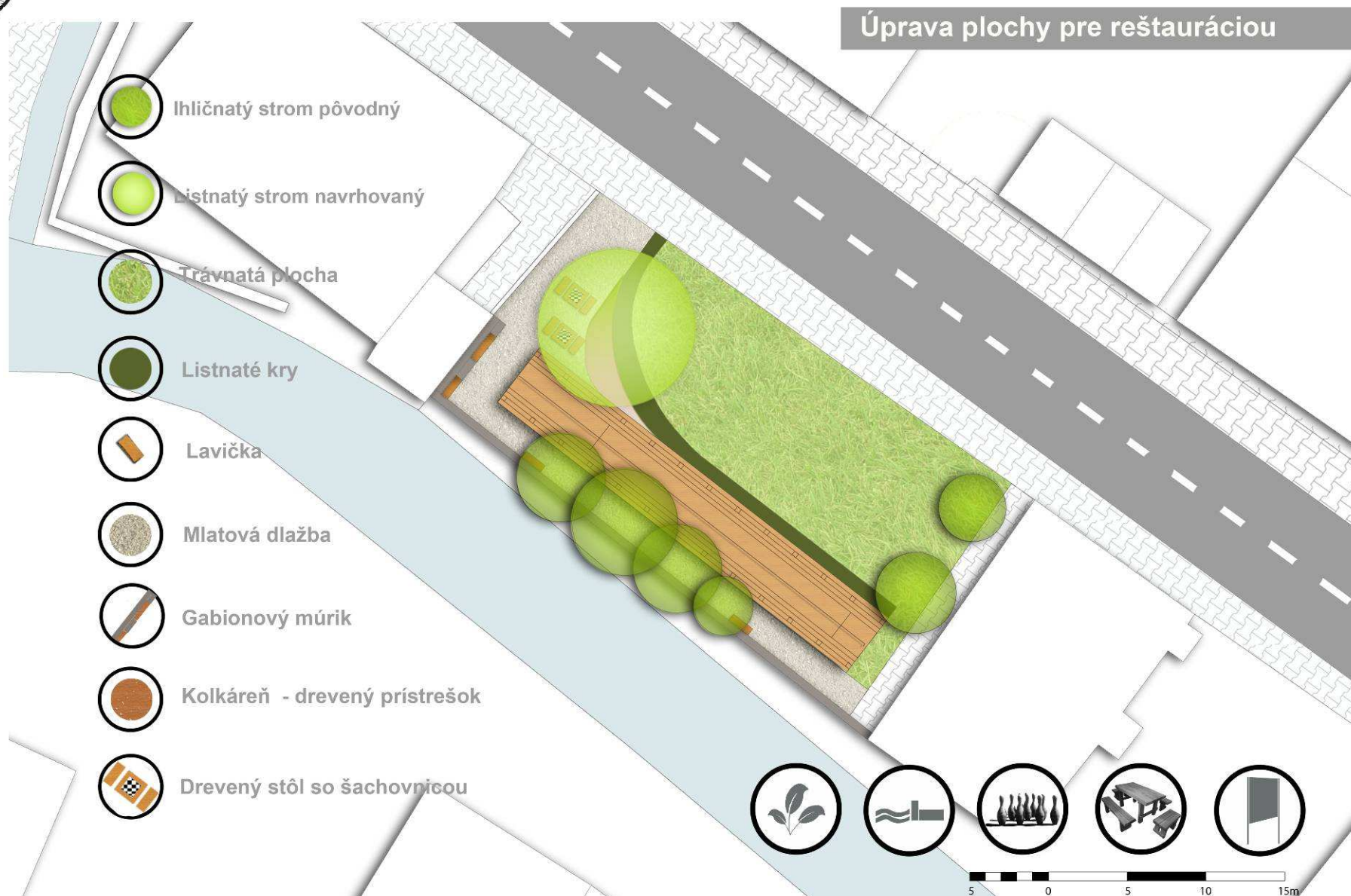
Obr.č.74 Kolkáreň z roku 1924, (Pupala, 2010)

Občania by aj naďalej chceli obnoviť tradíciu kolkární a navyše je to šport vhodný pre všetky vekové generácie. Preto sme na riešenej plochy navrhli vonkajšiu kolkáreň s jednou kolkárskou dráhou a dreveným prestrešením aby sa na dráhu nezanášal odpad. Povrch tejto dráhy je mlatový ako aj okolie – rozbehová plocha dráhy. Pod terasou hostinca, oproti kolkárskej dráhe je pokračovanie gabiónového múrika so zapustenými lavicami na sedenie. Takto občania môžu pozorovať hru, alebo si počas nej sadnúť a oddýchnuť. Tiež je tu osadená informačná tabuľa, ktorá má občanom aj návštevníkom priblížiť históriu kolkární v Utekáči ako aj pravidlá hry kolký. Plocha je v susediacej blízkosti potoka, ktorý sme však oddelili kamenným- gabionovým múrikom. Múrik je vysoký 1,2m a má tak slúžiť ako bariéra pri kontakte s vodou, ale je dostatočne nízky na to, aby sa zachoval optický kontakt s potokom. Tento múrik je doplnený lavičkami a menšími listnatými stromami, táto úprava má tak charakter promenády. Občania sa tak môžu prejsť pri vode, sadnúť si a pozorovať hru, či si odpočinúť v tieni stromov. Táto časť plochy je upravená v dvoch variantoch. Keďže v súčasnosti sa na ploche nachádzajú ihličnaté stromy, ktoré sa do prostredia druho-vo nehodia, ale sú to vzrastlé stromy, ktoré sme preto nechali na ploche na dožitie. Po odstránení stromov v druhej etape, budú nahradené menšími listnatými stromami (*Fraxinus excelsior* Linn´Nana´). Na riešenej ploche je navrhovaný ešte jeden kvitnúci listnatý strom, ktorý má pôsobiť ako zaujímavá dominanta priestoru, dynamická a premenlivá cez rok (*Prunus padus* L. ´Colorata´) zaujímavý kvitnutím. Pod týmto stromom je navrhnutý záhon z trvaliek a nižších kvitnúcich krov. Pod stromom sú navrhnuté ešte dva stoly s šachovnicovou doskou. Tieto stoly môžu byť využívané pre šachové hry, ktoré boli v minulosti v obci populárne, alebo môžu

slúžiť aj pre účely reštaurácie ako vonkajšie posedenie. Plocha pod týmito stolmi je taktiež mlatová.



Obr.č. 75 pohľad na navrhované sedenie, (Keresztesová, 2011)

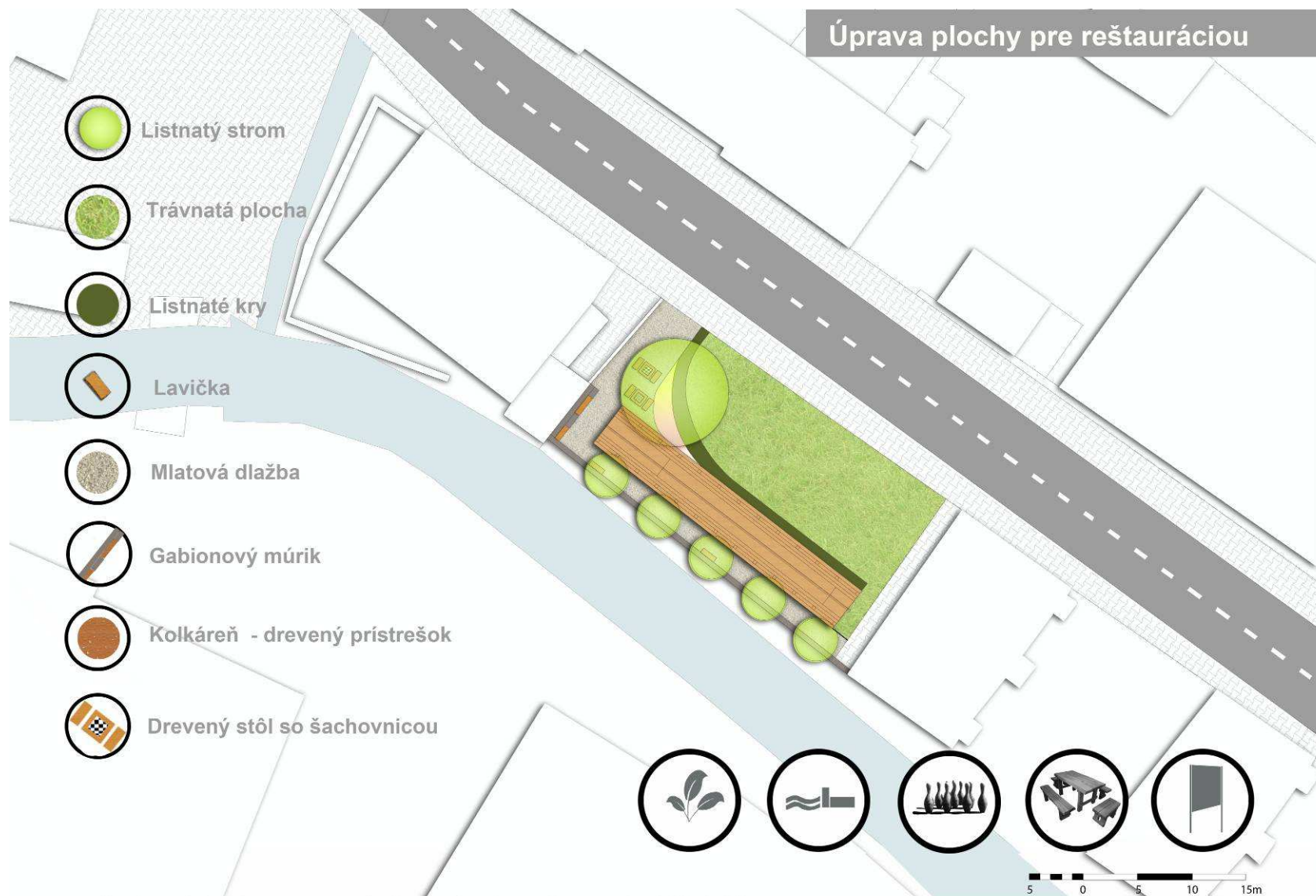


Sadovnicke úpravy verejných priestranstiev v obci Utekáč vypracovala: Ing. Soňa Keresztesová investor: obecný úrad Utekáč

Obr.č.73 Sadovnický návrh úpravy plochy pred reštauráciou – I. etapa, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.76 Pohľad na navrhovanú úpravu, (Keresztesová, 2011)



Sadovnícke úpravy verejných priestranstiev v obci Utekáč vypracovala: Ing. Soňa Keresztesová investor: obecný úrad Utekáč

formát 2 x A4 rok: 2011

Obr.č.77 Sadovnícky návrh úpravy plochy pred reštauráciou – II. etapa, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.78 Pohľad na navrhovanú kolkáreň, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.79 Pohľad na navrhovanú kolkáreň, (Keresztesová, 2011)

5.2.6.4 Úprava trávinatej plochy na Salajke (Plocha č.4)

Plochu na Salajke sme poňali ako priestor určený na športové a rekreačné aktivity (obr. č.80). Tematicky aj priestorovo je rozdelený na tri časti: prvá je určená pre šport, druhá – prostredná časť je určená na využívanie priestoru na opekanie s možnosťou stanovania a tretia, posledná časť má slúžiť ako priestor sociálnych kontaktov, kludnejšia zóna pre stretávanie sa a oddych. Vstup na plochu je zabezpečený mlatovým chodníkom, ktorý spája všetky tieto časti.

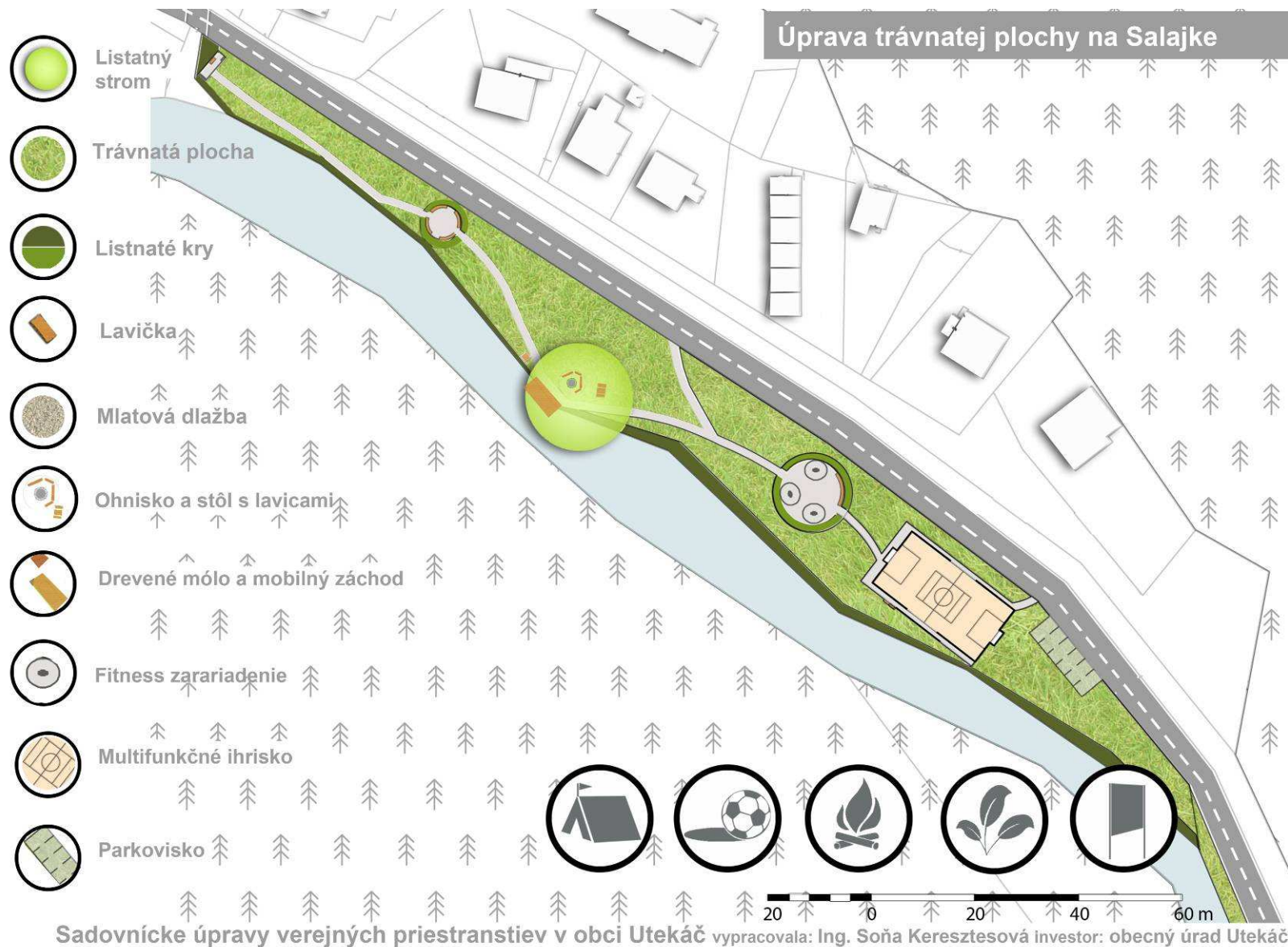
V prvej, športovej časti je umiestnené multifunkčné ihrisko, ktoré môže byť využívané na futbal aj basketbal, keďže má umelý povrch, vhodný na oba športy. Pri ihrisku sa nachádza aj menšie parkovisko pre prípadnú potrebu. Za multifunkčným ihriskom sme umiestnili plochu, ktorá je kruhového pôdorysu a je obklopená výsadbou krov (*Ligustrum vulgare* L.), ktoré budú strihané do väčšej výšky aby tak poskytli viac súkromia. V tomto kruhu sú navrhnuté športové zariadenia pre vonkajší fitness, čo je vhodné najmä pre starších návštevníkov plochy. Športové vyžitie si tu tak nájdu všetky vekové kategórie. Priestor poskytuje aj lavičku pre prípadný oddych. Ďalej od tejto časti sa nachádza priestor s odlišnou atmosférou. Je tu umiestnené ohnisko s drevenými lavicami na opekanie ako aj stôl s lavicami využiteľný na prípravu jedla. Priestory tejto časti plochy môžu byť využívané na stanovanie, je tu dostatok trávinatej plochy na túto aktivitu a plocha je doplnená mobilným záchodom, takže je vhodná pre dlhší pobyt návštevníkov. Ohnisko sa nachádza pod dominantným stromom, ktorý má tak vyplňať plochu a poskytovať prírodný charakter. Keďže plocha sa nachádza v blízkosti potoka, navrhujeme tu listnatý strom (*Salix alba* L. 'Pendula'), ktorý svojim vzhľadom má nadväzovať na prírodnú úpravu v blízkosti vody.

Kontakt s vodou je dosiahnutý aj navrhovaným dreveným mólom nad vodným tokom. V najvzdialenejšej časti plochy sme umiestnili oddychovú časť kruhového pôdorysu, ktorá je ohraničená výsadbou z listnatých krov (*Ligustrum vulgare* L.). V tejto časti sú umiestnené drevené lavice, takže návštevníci si tu môžu oddýchnuť a stretávať sa. Plocha končí nástupnou plochou, ktorá

sa na lúke nachádza aj v súčasnosti, ktorú sme tak zakomponovali do celkového návrhu. Jedná sa o dláždenú plochu s lavičkou, stojanmi pre bicykle a informačnou tabuľou, ktorá je orientačného charakteru. Celá plocha je orámovaná výsadbou domácich listnatých krov a trvaliek typických pre prostredie vodných tokov a tak dotvára breh vodného toku, podčiarkuje jeho prírodný vzhľad.



Obr.č.81 Pohľad na kľudovú časť určenú na sedenie a spoločenský kontakt, (Keresztesová, 2011)



formát 2 x A4 rok: 2011

Obr.č.80 Návrh úpravy plochy na Salajke, (Keresztesová, 2011)



Obr. č.82 Pohľad na drevené mólo, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.83 Ohnisko na opekanie, posedenie pod vrbou, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.84 Lúka určená na stanovanie, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.85 Vonkajšie fitness zariadenia, (Keresztesová, 2011)



Obr.č.86 Multifunkčné ihrisko s lavičkou, (Keresztesová, 2011)

6 DISKUSIA

6.1 Analýza participatívneho plánovania

Viacerí autori ako napríklad Sanoff (2000), Driskell (2002) a Wates (2006) uvádzajú mnohé argumenty pre aj proti vstupu do takéhoto procesu (viď kapitola SWOT analýza participatívneho plánovania).

Na základe vlastných skúseností získaných počas participatívneho procesu plánovania verejných priestranstiev obce Utekáč, na základe skúseností a názorov autorizovaných architektov s participatívnym plánovaním získaných dotazníkovým výskumom ako aj na základe skúseností a postrehov hlavných predstaviteľov miestnych samospráv, sme však definovali najväčšie pozitíva resp. potenciál a negatíva resp. nedostatky participatívneho plánovacieho postupu ako aj neutrálne orientované názory v slovenskom kontexte. Zaznamenané boli osobné skúsenosti respondentov z pozície tvorcov verejných priestorov ako aj z pohľadu ich formálnych vlastníkov, ako aj vlastné skúsenosti, ktoré sú použité v nasledovných textoch. Keďže zber názorov bol anonymný, k výrokom nie sú uvedení autori. Jednotlivé názory boli rozdelené do skupín zhody na základe čoho sa určili hlavné atribúty analýzy :

☐ Apatia

Apatia a nízky záujem o veci verejné zo strany občanov je jednou z hlavných hrozieb neúspechu participatívneho plánovania. Z vlastných skúseností vychádzajúc, apatický postoj občanov k plánovaniu verejných priestorov ako aj celkovo k svojmu životnému prostrediu, môže byť spôsobený celkovou nespokojnosťou so svojou situáciou. V obci ktorá slúžila ako prípadová štúdia, je vysoká nezamestnanosť, čo je aj hlavným problémom obce. Na plánovacom procese sme zažili relatívne

nízku účasť občanov, resp. zúčastnili sa prevažne staršie skupiny občanov, ktorí sú už na dôchodku a majú tak základné materiálne zabezpečenie ako aj pravidelný istý prísun peňazí. Z psychologického hľadiska k naplneniu či uspokojeniu väčšiny potrieb dochádza v pracovnom procese. Psychológ Maslow definoval, že človek si musí uspokojiť najprv tzv. nedostatkové potreby, kam patria základné fyziologické potreby organizmu a majú tak najvyššiu prioritu (dýchanie, potreba telesnej regulácie, spánku, vody, potravy a pod.). Akonáhle sú naplnené fyziologické potreby, začnú narastať potreby istoty – kam patrí aj potreba zamestnania, až potom sa človek začne zaujímať o svoje okolie a začne naplňovať potrebu seberealizácie. Nenaplnenie základných potrieb tak môže byť jedným z dôvodov nízkeho záujmu a apatického postoja občanov. Taktiež miera stotožnenia sa s riešeným územím je priamo úmerná záujmu o dianie verejné (to nie je moje to ma nezaujíma). Ďalším dôvodom nezájmu o veci verejné môže byť skúsenosť z predošlého režimu a postoj ktorý občania nadobudli dlhotrvajúcim obdobím keď do vecí verejných bolo možné sa zapájať len pro forma. Apatia a nezáujem sú tak hlavné problémy s ktorými sa stretávame počas participatívneho procesu plánovania, čo ako problém definovali aj mnohí respondenti (●autorizovaní architekti, ●hlavní predstavitelia samospráv):

- „Všeobecná apatia – bližšia košľa (vlastná záhradka) ako kabát“.
- „Žiaľ, stále menej občanov má záujem zapájať sa do vecí verejných“.
- „Nízke percento občanov sa zapája.“
- „Záujem je tak 20%.“



- „Výrazný nezáujem o veci verejné.“
- „Záujem občanov hlavne pred voľbami je väčší.“
- „Stručne povedané, ľudia sú sklamaní, čo vidno aj z účasti na voľbách. Napriek tomu, že sú slobodné – riadené, ľudia tak dávajú najavo, že sú zameraní ináč alebo neveria v dokonalú moc ľudských vlád, ale ju rešpektujú.“
- „Chod obcí ovládajú spravidla rodinné a stranícke zoskupenia, tie nemajú záujem na demokratickej tvorbe ÚPN v obciach.“
- „Zo strany občanov je nezáujem aktívne spolupracovať, až na niektoré výnimky. Skôr kritizovať na nesprávnych miestach.“
- „Občania nemajú záujem o na niečom sa podieľať, ale potom kritizovať vedľa.“
- „Celý problém podľa mňa, je viac zo strany občanov, ako z mojej ako predstavitel'a samosprávy. Ľudia na rôzne takéto výzvy na zapájanie sa (PHSR, komunitný plán,...) vôbec nereagujú, dokonca je v tom problém aj s poslancami!!“
- „Treba dodať k vyššie uvedenému, že občania majú pomerne malý záujem o aktívnu účasť v tomto procese. Skôr je tendencia potom kritizovať, ak sa niečo nepodarí.“
- „Vznikali sporné situácie, kedy sa občania dostali do konfliktu medzi sebou, diskusia sa viedla vo veľmi teoretickej, neodbornej, skôr emocionálnej rovine. Súhlasím, ako prieskum je to myslím si povinnosť. Pripomienkovanie vid' verejné prerokovania v súčasnosti sa stretáva s veľmi malým záujmom.“

Všeobecne panuje v spoločnosti názor " to nie je moje, to ma nezaujíma " chýba u ľudí záujem o veci verejné“.

- „Časti obyvateľov je to jedno, opozícia je proti všetkému, ostáva iba pár zapálených, ktorí nedokážu rozhodnúť.“
- „Som starostom 2. volebné obdobie a aktivita občanov sa postupne zlepšuje. Počiatočná pasivita pôsobila na mňa zničujúco. Moja predchodkyňa ich nepotrebovala a akoby si boli na to zvykli.“

Legislatíva

Aj napriek tomu, že máme množstvo zákonov, ktoré definujú participáciu občanov v rôznych sférach verejného života, len malá časť občanov je o týchto právach dostatočne informovaná a ešte menšia časť občanov tieto práva aj využíva. Občania majú podľa zákona možnosť pripomienkovať plánovacie procesy, avšak nie je definované akým iným spôsobom sa môžu do procesu zapojiť. Legislatívne rámce tak často plnia iba formálnu stránku procesu. Taktiež je málo prepracovaný systém sankcionovania pri nedodržaní zákonov. Tiež by bolo vhodné dopracovanie metodických postupov akým spôsobom komunikovať, aký zvoliť rozsah, možnosti, ako zapájať občanov do plánovania a vecí verejných.

- *Pripomienkovanie vid' verejné prerokovania v súčasnosti sa stretáva s veľmi malým záujmom.*
- „Legislatíva je nedostatočná.“
- *Problém je v tom, že územnoplánovacia dokumentácia je pre túto spoločnosť len nepotrebný zdrap papiera, ktorý sa dá meniť každú chvíľku, takže či za účasti či bez účasti verejnosti,*

nie je to taký právny dokument ako v Nemecku, takže ani obce a krajina nemajú šancu dobre a funkčne fungovať...”

Nesprávna motivácia

Jedným z možných rizík je nesprávna motivácia participantov zapojiť sa do procesu, keď občania sa do plánovania zapoja len aby prezentovali svoje súkromné záujmy, prípadne je ohrozením politická situácia v obci, ktorá závisí od toho, či sú občania v opozícii, či koalícií so starostom/primátorom a počas procesu tak emocionálne prezentujú svoju mieru súhlasu resp. nesúhlasu s vedením obce. Tieto problémy sa však dajú usmerniť prítomnosťou odborníka počas celého participatívneho plánovacieho procesu.

- „Do plánovacích procesov sa zapájajú len občania, združenia a iniciatívy ktorí sú proti riešenému zámeru a sú ťažko prístupní kompromisom.“
- „Za občanov vystupujú prevažne špiritisti, aby sa zviditeľnili.“
- „Občanom chýba vízia, riešia veci nekonceptne a s vysokým stupňom závisť osobné problémy.“
- „Občania sa zapojili, ale presadzovali výrazne svoje osobné záujmy, bez záujmu o tvorený verejný priestor..., žiaľ...; napriek tejto skúsenosti si myslím, že je potrebné zapájať občanov do plánovania; chýba im však základný rozhlád a názor na verejný priestor, nevnímajú ho...”
- „Veľmi záleží na tom, s akým úmyslom občania prídu – či chcú naozaj niečo riešiť, alebo len bojovať so svojimi predsudkami.“

Manipulácia

Manipulácia občanov súkromnými záujmami je jedným z možných ohrození ktoré môžu nastať pri participatívnom plánovaní, avšak jasná definícia spoločných cieľov komunity zabezpečí kontrolu ich dosahovania ako aj odborný a nestranný prístup externého odborníka.

- „Pozor na manipuláciu davu a jeho pomerne ľahká zneužitelnosť pre osobné ciele "vodcu".“
- „Manipulácia s občanmi zo strany NGO.“
- „Nemožno stále akceptovať zotrvávanie na doterajšom stave, je potrebné vidieť aj dopredu a to nie je schopný každý pochopiť a nedokážete ho ani presvedčiť. Dobrý záhradník používa pílu a nožnice, no nie preto aby škodil záhrade, či parku, ale aby usmernil to čo vidí ako odborník správne. A to tretí sektor, či niektorí občania často nechápu.“

Komunikácia

Najväčším problémom pri participatívnom plánovaní môže byť práve komunikácia, keď každý občan môže mať úplne odlišný názor na riešenie problému.

- „Občania mali často protichodné a veľmi subjektívne názory, často bez argumentov (lebo "ja to tak chcem" alebo "mne sa to tak páči...", tiež názory na riešenie podľa toho, či sú v "koalícii so starostom – primátorom alebo v opozícii", väčšinou nevedia čítať "výkresy" a bez vizualizácie si nevedia dostatočne predstaviť navrhované riešenie...”
- „Každý má iný vkus, bol by to jednoducho chaos.“



- „Často pri prejednávaní navrhovaného riešenia verejných plôch obce odznali aj nereálne podnety, hlavne z finančného hľadiska.“
- „Som začínajúci starosta, nedá sa asi každému vyhovieť, ťažko bude zjednotiť spektrum názorov, bola by to nová metóda v našej obci.“
- „Občania sú schopní posudzovať ľúbivé obrázky. Lenže koľko občanov, toľko chutí. Ak by mali občania niečo tvoriť, nedopadlo by to dobre. Im sa musia predložiť konkrétne riešenia, kde budú mať priestor pripomienkovať len menšie úpravy, ktoré sa nedotknú celého konceptu. Ani občania nezasadajú a neradia sa o tom, ako má lekár viesť operáciu.“
- „V teoretickej rovine súhlasím so zapojením občanov do plánovania, ale z druhej strany poslanci obecného zastupiteľstva sú zástupcami občanov a v procese schvaľovania by mali byť akceptované názory občanov. V žiadnom prípade sa nebránime napr. verejným zhromaždeniam, avšak je malý predpoklad, že by pri závažných otázkach došlo ku konsenzu zúčastnených. Rozmanitosť názorov a individuálne priority občanov neumožňujú veľa krát objektívny pohľad na záujmy obce aj napriek skutočnosti, že záujmom obce je zvyšovanie kvality života jej občanov a zhodnotenia obecného majetku.“
- „Problém je nájsť rozumný kompromis“

• „100 občanov 200 rôznych názorov a neochota zľaviť na svojich predstavách. Široká účasť občanov na rozhodovacích procesoch je demokratická anarchia a neskutočná demagógia.“

• „Namiesto zapojenia občanov je lepšie zapojiť poslancov, oni zastupujú ľud a čím je viac názorov tým sa ťažšie nájde cesta.“

• „Vždy budú niektorí pre a iní proti, jednaním s možnosťou pripomienkovania verejnosťou sa nikdy nedosiahne riešenie.“

Práve preto je však taká dôležitá spolupráca s odborníkom, ktorý občanom dokáže podať odborné argumenty, dôležitý je preto nestranný pohľad zvonka ako aj práca facilitátora, ktorý má skúsenosti s prácou s ľuďmi a dokáže viesť diskusiu. Účasť odborníkov na plánovacom stretnutí s občanmi tak má aj vzdelávací charakter, keď sa občania aj naučia niečo nové. Z takéhoto prístupu tak majú úžitok všetky zúčastnené strany.

• „Každý verejný projekt by mal byť občanmi včas pripomienkovaný, avšak ich pripomienky je potrebné odborne vyhodnotiť a irelevantné vylúčiť.“

• „Demokracia je najhorší spôsob vlády ale nikto nič lepšie nevymyslel.“

• „Spolupráca môže fungovať len s dobrým režisérom.“

• „S ľuďmi je ťažká práca, každý má iný názor a zosúladiť ich dá veľa roboty, ale keď sa podarí tak to stojí za to.“

Nezvyk

Participatívny prístup si vyžaduje dlhší časový horizont ako bežné postupy plánovania a to z viacerých dôvodov. Občania jednak na aktívne zapájanie sa do verejného diania nie sú celkom zvyknutí

ale je to jedna z možností ako dospieť k demokratickej spoločnosti. Taktiež participatívny prístup k plánovaniu je „novým“ prístupom v plánovaní, aj napriek tomu, že v zahraničí sa už dlho preferuje, stále existuje nezvyk zo strany architektov ako aj predstaviteľov miestnych samospráv aktívne spolupracovať s občanmi na plánovaní už od začiatku procesu.

- „Občania Slovenska sú málo zvyknutí na vyjadrovanie svojho názoru, to niekedy pri komunikácii a tvorbe projektu pôsobí viac negatívne ako pozitívne, no myslím, že je to len otázka času kedy sa ľudia aj tu naučia povedať si vlastný názor, ak nie niekto to za nich spraví a nebude sa ich na nič pýtať, takže je určite lepšie ich postupne do procesu plánovania zapájať, aby si zvykli že aj to je možnosť ako zmeniť spoločnosť.“

- „Prečo zapojiť do tvorby laikov? stačí ich vypočuť.“

Časová náročnosť

Aby sa do plánovania, alebo pripomienkovania mohlo zapojiť čo najviac ľudí, je potrebný dlhší časový úsek, pretože komunikácia s viacerými zúčastnenými stranami si vyžaduje viac času. Čas je tak niekedy dôvodom voľby bežne zaužívaného prístupu v plánovaní a to bez účasti občanov.

- „Vítam spoluprácu občanov pri tvorbe verejných priestorov. Veľkým negatívom pri takomto procese obrovská časová náročnosť na prácu a zmeny. Tá sa pri súčasných nárokoch na časový horizont spracovania ÚPD, PD ťažko zvláda.“

- „Je dôležité zvoliť vhodný časový úsek, pretože pri konkrétnych riešeniach je účasť verejnosti kontraproduktívna.“

- „Je to zdĺhavý proces a mal by byť najmä dostatočne prerokovaný s verejnosťou v procese návrhov územných plánov na všetkých stupňoch.“

- „Čas a komunikácia –, pretože vždy sú termíny, termíny a termíny, takže považujem za dôležité, aby mestské samosprávy vyhradili dostatočný časový priestor na organizáciu a komunikáciu, čím viac ľudí sa vyjadrí, tým je možné získať viac informácií.“

Neochota prijať iný názor

Problém môže nastať počas plánovacieho procesu keď sa zúčastnia dominantní jedinci presvedčení o svojej pravde. Participatívny prístup by však mal byť práve o komunikácii všetkých účastníkov, čo je možné dosiahnuť za účasti odborníkov školených v komunikácii s ľuďmi.

- „Zapájanie občanov do plánovania je z ich pohľadu skôr zamerané na blízky okruh ich sídla a niekedy nesprávne posudzujú komplex verejných priestranstiev“.



Medializácia

Participatívny prístup k plánovaniu je jednou z možností ako spropagovať tvorbu verejných priestranstiev a upozorniť tak na dôležitosť tejto problematiky, pretože verejné priestory sú dôležitým exteriérom našich obydli ako aj našim životným prostredím ktoré je potrebné skvalitňovať.



- „Je potrebné medializovať spôsoby tvorby ver. priestranstiev omnoho viac a tým vychovávať verejnosť k citlivosti o svoje okolie.“
- „Je treba hlavne informovať. Až budú mať občania informácie, skôr budú mať záujem veci aj meniť.“
- „Len tak ďalej, to je dobrá cesta, treba o tom písať a robiť osvetu!“
- „Je potrebné viac vzbudiť v občanoch záujem o veci verejné“.
- „Zapájanie občanov do plánovania je z ich pohľadu skôr zamerané na blízky okruh ich sídla a niekedy nesprávne posudzujú komplex verejných priestranstiev“.

Spolupráca

Čím efektívnejšia je komunikácia medzi miestnou samosprávou a verejnosťou, tým je aj vyššia miera spokojnosti občanov, ľahšia implementácia návrhov. Zo spolupráce má zisk každý účastník. Pri úspešnej participácii býva najväčším ziskom zmena vzťahov v komunite.

- „Plánujeme projekty s odborníkmi, ale dávame priestor vyjadriť sa ku nemu občanom obce, pretože oni lepšie vedia, čo pre deti potrebujú a vychádzajúc z toho plánujeme projekty.“
- „Zapájanie občanov je nevyhnutnou súčasťou tvorby pri navrhovaní a plánovaní vidieckych sídiel, ich verejných priestranstiev a pod. My máme skúsenosti s mnohými obcami (POD) a verejnosťou, často je dôležité ich správne usmernenie, ktorým smerom sa uberať a ako riešiť priestor, keďže niektoré

názory sú veľmi obmedzene len na príklady a fotografie napr. barokových fontán a pod... a ich vnímanie priestoru je často brané z historického hľadiska, ako to v minulosti fungovalo a prečo, zo spomienok občanov. Následné väzby je potrebné premietnuť do konečného návrhu, čím sa dosiahne nielen obnovenie priestoru ale aj vrátenie ducha miestu, ktorý časom pomaly upadol do zabudnutia... Miesto musí opäť oživiť a tým vznikne aj prepojenie medzi obyvateľmi a budúcnosťou ďalšieho rozvoja obce. (Nemám na mysli len architektúru ale aj zeleň).“

- „Pri plánovaní je potrebná účasť verejnosti aj odborníkov.“
- „Nie vždy je zapojenie občanov prínosom. Znie to kacírsky a v súčasnosti konzervatívne, ale občania presadzovali veci, ktoré sa v danom priestore nedali a ani nemohli uplatniť, keďže išlo o historický a pamiatkarmi chránený priestor, navyše v ochrannom pásme pamiatkovej rezervácie. Len občania to nechceli pochopiť, lebo oni majú právo... Ale ja povinnosť. Potom sa cítili dotknutí, že sú obmedzovaní. Zapojenie je dobré len vtedy, ak sú vedení odborníkom.“
- „Najviac sa nám osvedčilo zapájanie občanov prostredníctvom občianskych organizácií pôsobiacich v obci.“
- „V tomto procese je potrebné zapojiť aj miestnu samosprávu – poslanci, mestský alebo obecný úrad, ak je možné tak aj organizácie a spoločnosti, ktoré by sa mohli akýmkoľvek spôsobom spolupodieľať na realizácii.“

- „Nie je možné a ani vhodné aby každý občan sa vyjadroval k problému, je dôležité aby občanov zastupoval jeden človek, starosta, a požiadavky aby predkladal v spoločnej zodpovednej skupine ľudí zodpovedných za realizáciu, to je architekt, realizátor stavby, stavbyvedúci, projektant, a starosta s pripomienkami občanov. Ako náhle sa táto rovnováha poruší vstupom jednotlivcov, občanov, ktorý riešia svoje privátne problémy a nie obecné, je to tá najhorší variant spolupráce akú si viem predstaviť. Vtedy vstup občana do rozbehnutej práce v akoľvek štádiu je zlý a zdržujúci. Ak je projekt dobre pripravený v štádiu štúdie, prípadne ÚR sledovaný občanmi na obecnom zastupiteľstve a starostom prenášané na architekta, je to základ dobrej spolupráce aj na ostatných stupňoch PD a predovšetkým na realizácii.“

Nevyhnutnosť participácie občanov

Občania ako členovia demokratickej spoločnosti by mali uplatňovať svoje práva byť účastníkom spravovania vecí verejných.

- „Občania majú rozhodovať o svojom prostredí, ale aj aktívne sa podieľať na tvorbe tohto prostredia“.

Vzdelávanie

Obrovským prínosom participatívneho plánovania je jeho vzdelávacia funkcia. Počas procesu plánovania s odborníkmi tak majú občania možnosť sa dozvedieť viac o tvorbe, o problematike verejných priestorov ako aj byť účastníkmi dôležitých rozhodnutí,

pričom vzdelaná spoločnosť je základom dobre fungujúcej spoločnosti. Vzdelávacia funkcia participatívneho plánovania má však vplyv aj na architektov, ktorí tiež získajú nové skúsenosti ako aj vedomosti, dozvedia sa informácie, ktoré by sa inou cestou nedozvedeli.

- „Čo môžeme očakávať od občanov, ktorí žijú z Nového času a lacnej salámy...“

Zmena postojov

Úspešný participatívny prístup k plánovaniu zapojením čo najširšej skupiny občanov, môže pomôcť všetkým účastníkom procesu a zmeniť tak svoje doterajšie postoje. Starosta resp. primátor si tak môže získať dôveru občanov a taktiež si k nim vytvoriť iný, osobnejší postoj. Zmenu postojov nadobudnú aj samotní participanti medzi sebou ako aj prejavia dôveru voči miestnej samospráve.

- „K verejnému priestoru sa zmenilo len správanie tých ľudí ktorí mali snahu spolupracovať. Vandali zostali vandalmi a nevychovaní adolescenti“.

7 NÁVRH NA VYUŽITIE VÝSLEDKOV V PRAXI

7.1 Využitie postupu participatívneho plánovania v praxi

Metóda participatívneho plánovania sa môže uplatniť pri tvorbe viacerých záväzných aj nepovinných dokumentov (ÚPN, PHSR, Komunitný plán) ako aj pri projekčnej činnosti.

Nie je však vhodná vo všetkých situáciách. Participatívny prístup v plánovaní sa neodporúča pri riešení akútnych a naliehavých problémov (prírodné katastrofy a iné krízové situácie), ktoré musia byť riešené promptne a flexibilne. Participácia občanov si



vyžaduje väčší časový priestor, ktorého zabezpečenie v krízových situáciách nie je možné. Taktiež tento metodický postup nie je vhodný pri riešení plôch s ktorými sa občania nevedia identifikovať, keď nemajú o riešené plochy záujem ani žiaden citový vzťah.

Participatívne plánovanie sa taktiež neodporúča pri riešení špecifických projektov, na ktorých je potrebná vysoká miera odborného prístupu (technické riešenia a pod.)

Napriek tomu, je tento prístup veľmi vhodný v množstve situácií, ktoré prinášajú úžitok všetkým zúčastneným a ľahšie porozumenie a akceptáciu potrieb obyvateľstva.

Pomocou nasledujúcich odporúčaní a štruktúry plánovacieho stretnutia s participáciou občanov je možné dotvárať verejné priestory vidieckych sídel:

Príprava plánovacieho stretnutia

– potrebné začať s prípravou projektu v dostatočnom predstihu, pretože tento proces si vyžaduje dostatok času

- rozdelenie úloh- určia sa kompetencie a úlohy všetkých členov organizačného tímu (predstavitelia samosprávy, odborníci, skupiny aktívnych občanov, mimovládne organizácie, záujmové spolky a pod.)

- využiť všetky komunikačné kanály na zabezpečenie čo najlepšej propagácie participatívneho procesu (rozhlas, miestne tlačoviny, lokálna televízia, letáky, plagáty, web stránky, sociálne siete)

- zber informácií o území – čo najlepší prehľad o situácií v riešenom území, použitie rôznych odborných podkladov ako aj neformálne rozhovory s občanmi

Materiál a pomôcky

– mapy s ktorými sa bude na Plánovacom stretnutí pracovať

- občerstvenie

- technické zabezpečenie (dataprojektor, počítač, mikrofón, diktafón a pod.)

Zabezpečenie stretnutia

– miestnosť

- vhodný čas (ideálne je cez víkend, prípadne cez týždeň v podvečerných hodinách, nie však príliš skoro, ani neskoro)

Štruktúra Plánovacieho stretnutia

– privítanie účastníkov, neformálny rozhovor s každým zúčastneným pokiaľ je to možné

- sprievodné aktivity – Analýzy (Miesto kde bývam, pracujem, obľúbené a neobľúbené miesta), historické fotky a materiály o území, kresby detí a pod.

- predstavenie organizátorov, projektu a jeho cieľov

- predstavenie účastníkov, ich dôvody a ciele účasti

- obhliadka terénu (ak je možná)

- hľadanie nápadov v malých skupinách, prípadne spoločne v závislosti od počtu zúčastnených (spoločná diskusia), stanovenie spoločných cieľov

- rozdelenie do pracovných skupín

- spoločné plánovanie s asistenciou odborníka

- prezentácia návrhov jednotlivých skupín

- diskusia o jednotlivých návrhoch

- záver stretnutia – stanovenie si ďalšieho postupnosti ako aj časový rámec

Spracovanie podkladov architektom získaných na Plánovacom stretnutí

II. Plánovacie stretnutie – konfrontácia navrhnutého projektu s názormi občanov

Zapracovanie pripomienok (organizácia ďalšieho stretnutia, ak je potrebná)

Finalizácia projektu

Je možné s občanmi pracovať aj naďalej, či už pri získavaní dotácií na realizáciu zámeru, alebo samotnú realizáciu návrhu.

8 ZÁVER

Cieľom dizertačnej práce bolo dotvorenie verejného priestoru vo vybranej obci s použitím participatívnych postupov pri plánovaní týchto priestorov. Za modelové územie bola zvolená obec Utekáč, kde sme aplikovali metódu participatívneho plánovania. Za aktívnej účasti sme vypracovali návrh štúdie 4 riešených verejných priestranstiev obce, čím sme overili vybranú metodiku „Model plánovacieho procesu v komunite“ podľa Heleny Lenda - Chaloupkovej (2000). Použitá metodika sa osvedčila ako vhodná na použitie aj v podmienkach Slovenska, aj keď bola modifikovaná a následne aplikovaná na pomery a situáciu našej obce, keďže vzhľadom na emocionálny charakter diskusie s občanmi počas Plánovacieho stretnutia nebola možná tá istá postupnosť ako v spomínanej metodike. Aj napriek tomu sme však pri tvorbe verejných priestranstiev obce Utekáč aplikovali princíp participácie občanov na plánovaní a naplnili sme tak cieľ práce. Prácu, vstup a prínos občanov môžeme kladne hodnotiť, keďže spolupráca s občanmi nám poskytla nový rozmer a iný pohľad na predmetné plochy. Problematická bola miestami spolupráca s vedením obce, najmä z dôvodu, že aj napriek tomu, že dotvorenie obecných verejných priestorov je v záujme vedenia obce a prejavili reálny záujem o riešenie tejto problematiky, nie je to však hlavná priorita obce pre toto obdobie. Miestami tak viazla komunikácia a celý proces dlhšie trval, keďže nebolo možné sa dohodnúť na skorších termínoch stretnutí, ktoré by vyhovovali všetkým stranám. Participatívny proces plánovania prináša vyššiu úspešnosť, keď sú zapojené všetky potrebné strany (občania,

odborníci, samospráva). Takýto prístup sa tak stáva dosť obtiažnym v prípade, že samospráva nemá dostatočný záujem o spoluprácu s občanmi či naopak, občania nemajú záujem o spoluprácu s miestnou samosprávou. Aj napriek zvýšeným nárokom na čas, mal však takýto prístup transformatívny charakter na vzťahy občanov s miestnou samosprávou. Počas Plánovacieho stretnutia vznikol priestor na diskusiu občanov so starostkou, kde sa tak vyjasnili mnohé nezhody. Taktiež občania mali možnosť na zmenu svojich postojov, ako aj boli informovaní o zámeroch obce a mohli tak vstúpiť do diskusie.

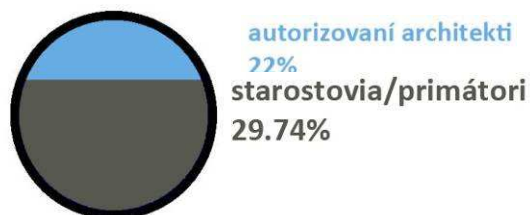
Prístupom so zapojením občanov do plánovania sa tak podarilo vytvoriť štúdiu pre vznik verejných priestranstiev, ktoré budú reprezentovať potreby a predstavy užívateľov týchto priestranstiev. Na získanie finančných dotácií na realizáciu projektu týchto verejných priestranstiev sme sa s vedením obce uchádzali o grantovú podporu Nadácie Dexia banky – Zelené obce, kde cieľom tejto Nadácie je práve medzisektorová spolupráca a v grantovej výzve boli uprednostnené práve projekty s participáciou občanov. Na základe vlastných skúseností s participáciou občanov sme tak vytvorili odporúčania pre plánovací proces.

Čiastkový cieľom dizertačnej práce bolo definovať situáciu v oblasti participatívneho plánovania na Slovensku, čo sa nám podarilo cez výskum postojov, skúseností a miery záujmu autorizovaných architektov ako tvorcov verejných priestranstiev, ako aj cez postoje, skúsenosti a záujem o participatívny proces plánovania formálnych vlastníkov týchto priestorov - hlavných predstaviteľov miestnych samospráv:

Porovnanie postojov a skúseností s participatívnym plánovaním tvorcov verejných priestranstiev a ich formálnych vlastníkov



Na základe dotazníkového výskumu zameraného na identifikáciu postojov a skúseností hlavných predstaviteľov miestnych samospráv ako aj architektov s participatívnym plánovaním môžeme definovať do akej miery sa títo respondenti s uvádzanými faktami stotožňujú, resp. na koľko sú ich skúsenosti odlišné od tých, ktoré sme prevzali zo zahraničnej, odbornej literatúry. Na základe týchto zistení sme sformulovali tvrdenia a zhrnuli tak stav s participatívnym plánovaním na Slovensku. Porovnaním výsledkov v navrátených dotazníkoch môžeme skonštatovať, že z celkového množstva hlavných predstaviteľov miestnych samospráv a autorizovaných architektov, sa do výskumu zapojilo pomerne viac hlavných predstaviteľov miestnych samospráv (29,74%) ako autorizovaných architektov (22%).



Porovnaním oboch vzoriek účastníkov zapojených do dotazníkového výskumu zameraného na postoje a skúsenosti respondentov s participáciou občanov, môžeme konštatovať nasledovné:

1. Plánovanie s aktívnou účasťou je náročnejšie ako bežne zaužívané postupy plánovania (+súhlas s tvrdením, -nesúhlas s tvrdením)



2. Plánovací proces s participáciou občanov má vyššie nároky na organizáciu



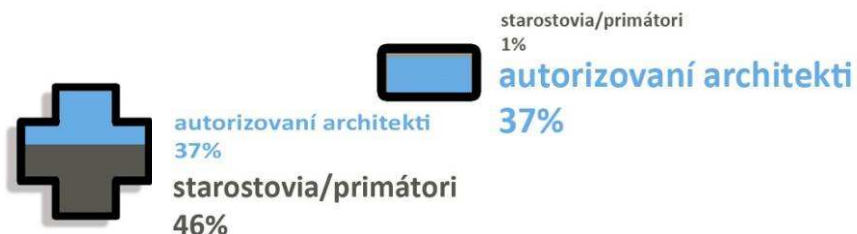
3. Občania sa pomocou participácie na plánovaní s navrhovanými riešeniami ľahšie stotožnili



4. Všetci občania by mali mať možnosť zapojiť sa do plánovania verejných priestranstiev



5. Občania sú najlepším zdrojom informácií o riešenom území



Celkovo tak môžeme skonštatovať, že na Slovensku sú v oblasti zapájania občanov do plánovania ešte značné rezervy avšak veľký potenciál. Prínos takéhoto procesu si uvedomujú mnohí predstavitelia samospráv ako aj samotní architekti a je len otázkou času, kým tento prístup nezačne byť aj na Slovensku populárny a ponímaný ako bežný prístup k plánovaniu a tvorbe verejných priestranstiev.



9 POUŽITÁ LITERATÚRA

1. AMPUERO, A., RAMOS, L., FLETCHER, L., B. 1982. *Planning for Rural Development with Popular Participation*. Depart. of Econ., 1982. 60 s
2. ARNSTEIN, S. R. 1969. *A ladder of citizen participation*. Journal of the American Institute of Planners, 35: 216 - 24
3. BAŠE, M. 2006. *Sídla a stavby na venkově*, Praha: ČVUT, s. 80. ISBN 80-01-03390-2
4. BITUŠÍKOVÁ, A. 2003. *Urbánna antropológia. Východiská a perspektívy*. Banská Bystrica: UMB v BB, 2003. 94 s.
5. BERNÁTOVÁ, M. a kol. 2003. *Public relations v miestnej samospráve*, Banská Bystrica: IROMAR a Ekonomická fakulta UMB v BB, 2003.
6. BORDENAVE, J. V. 1994. In: DIPANKAR, S. 1994. *Evolving the Right Message*. New Delhi: Sage Publications, 1994.
7. BRATH, J. 1987. *Urbanistický design : Dotváranie výtvorno-priestorovej štruktúry mesta*. 2. vyd. Bratislava : SVŠT, 1987. 128 s.
8. BROWN, D., BANDLEROVÁ, A. 2000. *Rural Development in Central and Eastern Europe*. Nitra : SAU, 2000. 204 s. ISBN 80-7137-728-7
9. BRUKKEROVÁ, D. 2005. *Sociológia zdravia a choroby*. Učebné texty, Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave, Fakulta verejného zdravotníctva, Ústav spoločenských vied a cudzích jazykov, 108 s.
10. BURNS, J. 1979. *Citizen take part in the process of urban design*. Nation's Citizens Weekly 2:43. 1979
11. ČITÁRY, Ľ., MORAVČÍK, Ľ., ŠTĚPÁNKOVÁ, R. 2001. *Nekonvenčné prístupy k tvorbe slovenského vidieka*. Nitra : SPU, 2001. 163 s. ISBN 80-7137-917-4

12. DAY, CH. 2002. *Duch a místo. Uzdravování našeho prostředí. Uzdravovací prostředí*. Brno: ERA, 2002. 273 s. ISBN 9-788086-517957
13. DESHLER, SOCK, 1985. In: SANOFF, H. 2000. *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: Wiley & Sons. 2000. 306 s. ISBN 0-471-35545-3
- DISMAN, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství karolinum. 2002. 374 s. ISBN 9 78824 601397
14. DRISKELL, D. 2002. *Creating better cities with children and youth: A manual for participation*. London: UNESCO Earthscan, 2002. 208 s.
15. FERIANCOVÁ, Ľ. 2004. *Obnova zelene vidieckeho sídla I. 1.vyd.* Nitra : SPU, 2004. 90 s. ISBN 80-8069-512-1
16. FLÓRIŠ, R. 2000. *Aktuálne problémy tvorby bývania na vidieku*. In: Aktuálne problémy záhradnej a krajínnej tvorby: Zborník z vedecko- odborného seminára s medzinárodnou účasťou: Nitra 13. 9. 2000. Nitra : SPU, 2000. 182 s.
17. FORESTER, 1988. In: SANOFF, H. : *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: Wiley & Sons. 2000. 306 s. ISBN 0-471-35545-310.
18. GEHL, J. – GEMZOE, L. 1996. *Public Spaces. Public Life*. Copenhagen : The Danish Architectural Press and Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architectural Publishers, 1996. ISBN 87-7407-187-4.
19. GEHL, J. 2000. *Život mezi budovami*. Brno : Nadace Partnerství, 2000. 202 s. ISBN 80-85834-79-9.
20. HART, 1997. *Children's participation : the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York : UNICEF ; London : Earthscan Publications, 1997. 208 s. ISBN 1853833223 9781853833229

21. HURWITZ, J. 1975. In: SANOFF, H. 2000. *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: Wiley & Sons. 2000. 306 s. ISBN 0-471-35545-3
22. KASINITZ, P. 1995. *Metropolis – center and Symbol of Our Times*. New York: New York University Press
23. LENDA – CHALOUPKOVÁ, H. 2000. *Moje obec, moje město- věc veřejná. Techniky k zapojování veřejnosti do místních plánovacích procesů*. Praha: Nadace VIA. 2000. 67 s.
24. LEWIS, H. in: *Public Participation in Planning*, s. 850-852, WHITTICK, A. 1974. *Encyclopedia of Urban Planning*. New York: Mc Graw –Hill, 1974, 1218 s.
25. MADDEN, K. 2003. *Utváření místa*. Brno: Nadace Partnerství, 2003. 98 s.
26. MACHOVEC, J. – HRUBÍK, P. – VREŠTIAK, P. 2000. *Sadovnická dendrológie*. Nitra : SPU, 2000. 228 s. ISBN 80-7137-702-3
27. MAŘÍKOVÁ, P. 2008. *Od krajiny a Prostředí k člověku a zpět*. In: *Člověk jako tvůrce a uživatel prostoru*. Zborník. Praha:Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu,2008.107 s.
28. MATOUŠKOVÁ, K. 1999.*Akční plánování u nás*. In: *Akční plánování + Dodatek k českému vydání*. Praha: Nadace Partnerství, 1999. 2-3 s.
29. MEDLÍKOVÁ, O. ŠEDIVÝ, M. 2009. *Úspěšná nezisková organizace*. GRADA, 2009. 160 s. ISBN 978-80-247-2707-3
30. MIKLÓS, L. 2002. *Atlas krajiny Slovenskej republiky*. Bratislava : Ministerstvo životného prostredia SR. Banská Bystrica : Slovenská agentúra životného prostredia. 2002. 344 s. ISBN 80-88833-27-2
31. MIKOVÁ, K. PAULINIOVÁ, Z. 2001. *Občianska participácia pre všetkých ľudí, ktorí chcú spolurozhodovať o mieste, kde žijú*. Bratislava: PDSCS. 2001. 52 s.
32. MORAVČIKOVÁ, D., KUČÍRKOVÁ. D. 2007. *Rurálna sociológia*. Nitra : SPU. 2007.116 s. ISBN 978-80-8069-982-6
30. PAŠIAK, J. 1980. *Človek a jeho sídla*. 1. vyd. Bratislava : Obzor, 1980. 280 s.
33. PÍCHOVÁ, K. 2007. *Proč a jak spolupracovat pri plánování s veřejností*. In: *Zahrada – park - krajina 3-4/2007*. Zborník. s. 2 – 3
34. PIROŠÍK, V. a kol. 2005. *Participácia v samospráve (nástroj protikorupčnej politiky)*. Bratislava: Transparency international. 2005. 64 s. ISBN 80-89041-87-6
35. POTAPCHUK, W. R. 1991. *New approaches to citizen participation: Buliding consent*. National Cinic Review 80, 1991. 2:158 – 168
36. REHÁČKOVÁ, T., PAUDITŠOVÁ, E. 2006.*Vegetácia v urbánnom prostredí*. Bratislava:Cicero. 2006. 132 s. ISBN 80-969614-1-1
37. ŘÍHA, M. 2007. *Participace a sociologie*. In: *Zahrada-Park-Krajina*. 3-4/ 2007. s. 18-19
38. SANOFF, H. 2000. *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: Wiley & Sons. 2000. 306 s. ISBN 0-471-35545-3
39. SCARMAN, GIBSON, 1991. *The Guardian*, 11 December 1991
40. SEDLÁK, R., NAWRATH, M., CABLOVA, M., 2005 [online]. Brno: Prostory, 2005. [citované 2008 – 03 – 4]. Dostupné na: <http://www.nadacepartnerstvi.cz/p-1248&exp=maie5>
41. SLEPIČKA, A. 1989. *Přeměny venkova : Venkov našich věku* . Praha : Svoboda.1989. 387 s.
42. SUPUKA, J. – FERIANCOVÁ, Ľ. – SCHLAMPOVÁ, T. – JANČURA, P. 2004. *Krajinárska tvorba*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2004. 256 s. ISBN 80-8069-334-X
43. SÝKORA, J. 1998. *Venkovský prostor 2. díl : Územné plánování vesnice a krajiny*. Praha : ČVUT, 1998.156 s.ŠARAFÍN, M. 2006.



Architektúra vidieka. Obnova dediny. 1. vyd. Topoľčany : Tristanpress, 2006. 140 s. ISBN 80-89173-15-2.

44. SZARÁZOVÁ, M. 2004. Funkcia centrálnych priestorov vo vidieckych sídlach a ich dotvorenie. In : *Sídlo – park – krajina III.: Krajinnno-architektonická tvorba a vegetačné prvky v sídlach a krajine.* Zborník. Nitra :SPU, 2004. s. 187-192.

45. ŠARAFÍN, M. 2006. *Architektúra vidieka. Verejné priestranstvá.* Topoľčany : Tristanpress, 2006. 30 s. ISBN 80-89173-08-X.

46. ŠARAFÍN, M. 2006. *Architektúra vidieka. Obnova dediny.* 1. vyd. Topoľčany :Tristanpress, 2006. 140 s. ISBN 80-89173-15-2.

47. ŠÍPEK, J. 2001. *Úvod do geopsychologie.* 1.vyd. Praha : ISV nakladatelství, 2001. 163 s. ISBN 80-85866-70-6

48. ŠTENCEL, V. – SOUČEK, V. – ŠONSKÝ, D. 1983. *Architektonické úpravy veřejných prostranství.* 1. vyd. Praha : SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1983. 172 s.

49. ŠTĚPÁNKOVÁ, R. 1999. *Negativa a pozitivita súčasnej dediny.* In: *Obnova vidieckej krajiny. Zborník referátov.* Nitra : Katedra záhradnej a krajinnej architektúry, FZKI SPU NITRA, 1999, s. 7-12.

50. ŠTĚPÁNKOVÁ, R., HEINISHOVÁ, M. 2009. *Urbanizmus a územné plánovanie,* Nitra: SPU. 2009. 178 s. ISBN 978-80-552-0307-2

51. ŠTĚPÁNKOVÁ, R. 2008. *Verejné priestory vidieckych sídiel – námestia, námestíčka, centrá a ulice.* In: *Vegetačné štruktúry v sídlach, Parky a záhrady.* Nitra : SPU v NR, 2008, s. 383-389

52. Územný plán, Prieskumy a rozbor, sprievodná správa. 2003 architektonické štúdio Atrium, Košice

53. WALTERS, D. 2007. *Designing community: charettes, master plans and form based codes.* Amsterdam/ London: Elsevier/ Architectural Press, 2007. 266 s.

54. WATES, N. 1999. *Akční plánování.* Brno: Nadace Partnerství, 1999. 110 s.

55. WATES, N. 2006. *The Community Planning Handbook.* London: Earthscan, 2006. 230 s. ISBN 1-85383-654-0

56. WHITE, NAIR, ASCROFT, 1993. *Participatory Communication: Working for Change and Development.* Sage: New Delhi, 1993. 470 s.

57. WHYTE, W.H. 1980. *The Social Life of Small Urban Spaces, The Conservation Foundation.* Washington D.C. 1980.

Citované zákony:

Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.) (cit. 15. Apríla 2009)

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)

(cit. 15. Apríla 2009)

Zákon č. 138/1992 o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch (cit. 15. Apríla 2009)

Zákon o obecnom zriadení 369/1990 Zb. z. (cit. 15. Apríla 2009)

Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku 50/1976 Zb. z. (cit. 15. Apríla 2009)

Zákon č. 24/2006 o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA) (cit. 15. Apríla 2009)

Zákon č. 85/1990 Zb. o petičnom práve (cit. 15. Apríla 2009)

zákon č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám (cit. 15. Apríla 2009)

zákon č. 205/2004 Z.z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí (cit. 15. Apríla 2009)

zákon č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania (cit. 15. Apríla 2009)

Internetové zdroje:



- www.enviroportal.sk/atlas/online (cit. 5. december 2009)
- www.prostranstvi.cz (cit. 26. júna 2008)
- www.nadacepartnerstvi.cz (cit. 20. novembra 2008)
- www.priestory.sk (cit. 20. novembra 2008)
- www.ekopolis.sk (cit. 20. novembra 2008)
- www.csop.ecn.cz (cit. 26. júna 2008)
- www.pdcs.sk (cit. 10. november 2009)
- <http://www.processwork.sk> (cit. 10. januára 2010)
- www.prostranstvi.cz/teorie/urbanismus.php (cit. 26. júna 2008)
- <http://www.embuck.com> (cit. 10. januára 2010)
- http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro2009/enviro2/10_cezar.pdf (cit. 2. február)
- www.communityplanning.net (cit. 13. decembra 2009)
- <http://www.priateliazeme.sk/cepa> (cit. 15. januára 2010)
- www.juliediamond.net (cit. 13. decembra 2009)
- www.worldcat.org (cit. 13. decembra 2009)
- www.nickwates.com (cit. 28. januára 2010)
- www.earthscan.co.uk (cit. 28. januára 2010)
- www.utekac.sk (cit. 28. januára 2010)
- www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm (cit. 27. novembra 2009)
- www.uur.cz (cit. 5. mája 2011)
- <http://www.communityplanning.net/policy/leipzigcharter.php>, (cit. 30. marca 2011)
- <http://www.urbion.sk/pomestovanie-%E2%80%93-hrozba-ci-nevyhnutnost-verejne-priestranstva-na-vidieku/>, (cit. 20. mája 2011)
- <http://www.uzemneplany.sk/priprava-a-realizacia-upn>, (cit. 20. mája 2011)
- <http://mediaetika.longtail.sk/?p=3900> (cit. 20. júna 2011)
- <http://www.unece.org/env/pp/treatytext.htm>, (cit. 30. marca 2011)
- http://www.communityplanning.net/policy/rio_declaration.php, (cit. 30.3.2011)
- www.focus-research.sk (cit. 30. marca 2011)
- www.darca.sk (cit. 30. marca 2011)
- <http://eia.enviroportal.sk/legislativa>, (cit. 30. marca 2011)
- http://www.tur.sk/deklaracia_rio.stm (cit. 30. marca 2011)
- <http://www.minzp.sk/eu/medzinarodne-dohovory/aarhusky-dohovor/> (cit. 30. marca 2011)
- www.tusanampacituchcemezit.sk (cit. 30. marca 2011)
- www.obnovadediny.sk (cit. 30. marca 2011)
- www.asociakns.sk (cit. 30. marca 2011)
- <http://www.embuck.com/fses/alternativne-sposoby-riesenia-konfliktov/> cit. 30. marca 2011)
- www.pdcs.sk (cit. 30. marca 2011)
- www.priateliazeme.sk (cit. 30. marca 2011)
- <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=97> (cit. 1. marca 2011)